ژمارە ٦١٨

ساڵی شەممە

٣٠ی ڕەزبەر ١٣٩٢

٢٢ی ئۆکتۆبری ٢٠١٣

نرخ: ١٥٠ تمەن

kurdistanukurd.com

ئۆرگانی حیزبی دیموکراتی کوردستان

کوردستان

kurdistanukurd.com

■ دامەزرانی کۆماری کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵ دا ■

عەلی لاریجانی:
متمانە کردن بە زلهێزە جیهانییەکان کارێکی ژیرانە نیە

سەرۆکی مەجلیسی ئێران، دەڵێ: «متمانە کردن بە زلهێزە جیهانییەکان کارێکی ژیرانە نیە».

لاریجانی ڕۆژی یەکشەممە ٢٨ی ڕەزبەر لە قسەکانی پێش دەستووری خۆی لە کۆبوونەوەی ئاشکرای مەجلیسی شووڕای ئیسلامیدا گوتی کە دەبێ بە گومانەوە بڕوانینە مامەڵەو هەڵسوکەوتە دیپلۆماتیکەکانو بە هیچ شێوەیەک نابێ متمانە بە ڕۆژئاوا بکەین.»

ناوبراو گوتی ڕۆژاوا چەندین جار «بەڵێنی درۆ»یان داوەو لە هەڵسوکەوتی دیپلۆماتیک لەگەڵ ئەوان، تەنیا دەبێ ڕێوشوێنە نێو دەوڵەتیەکان ڕەچاو بکرێن.

سەرۆکی مەجلیسی ئێران بە ئاماژەوە ڕەخنەی لە بە کارهێنانی چەمکی «متمانە سازی» لە پێوەندی لەگەڵ ڕۆژئاوا لەلایەن دیپلۆماتەکانو هەیئەتی وتووێژکاری ناوکیی وڵاتەکەی گرت، ئەوە لە حاڵێ کدایە کە محەممەدجەواد زەریف، وەزیری دەرەوەی ئێران کە لە کاتی هاتنە سەرکاری حەسەن ڕووحانییەوە ئەرکی دانووستانە ناوکیەکان لەگەڵ وڵاتانی گرووپی ٥+١ ی پێ ئەسپێردراوە و بەردەوام مانۆڕ لەسەر چەمکی «متمانە سازی» بۆ دنیای دەرەوە دەدا.

داواکانی هاوزمانان و هاونیشتمانانی یارسانی ڕەوان، پشتیوانی لەوان ئەرکی ئەخلاقی و ئینسانی و نەتەوەییمانە

لە دریژەی نارەزایەتیدەربڕینەکانیان دا، ڕۆژی یەکشەممەی ڕابردوو، ٢٨ی ڕەزبەر، چەند هەزار لە ژنان و پیاوانی یارسانی، لە بەرامبەر مەجلیسی شووڕای ئیسلامیدا کۆبوونەوە. لەم کۆبوونەوە ئێعترازییە دا، بەشداران جارێکی دیکە دەنگی نارەزایەتیی خۆیان بەرامبەر سووکایەتییە حکوومەتییەکان بەرامبەر پەیرەوانی ئایینی یاری، دووپات کردەوە. خۆپێشاندەران وێڕای داوای ئازادکردنی سەدان کەس لە بژاردە و پیاوماقوڵانی خۆیان، خوازیاری کۆتاییهاتن بە هەڵاواردن لە دژی پەیرەوانی ئایینی یاری و کەمایەتییە ئایینییەکانی دیکە بوون. ئەم نارەزایەتیدەربڕینە کەوتە بەر هێرش و پەلاماری هێزەکانی پۆلیس و لە ئاکام دا ژمارەیەک لەوان (کە دەگوترێ سەر لە ٨٠ کەس دەدا) قۆڵبەست و ڕەوانەی گرتووخانە کران.

لە مانگی جۆزەردانی ڕابردووەوە کە دوو کەس لە پەیرەوانی ئایینی یاری وەک بیزاری دەربڕین لە سووکایەتیی کاربەدەستانی حکوومەتی، ئاگریان لە جەستەی خۆیان بەردا و گیانیان لە دەست دا، زنجیرەیەک حەرەکەتی نارەزایەتی دەربڕین لە کرماشان، تاران و شارەکانی دیکە لە لایەن هاونیشتمانە یارسانییەکان بەڕێوە چووە. بەشدارانی حەرەکەتی ناڕازییانەی ڕۆژی ٢٨ی ڕەزبەر، «خەیروڵلا حەقشناس»یان وەک نوینەری خۆیان بۆ گەیاندنی داواکانیان بە سەرۆکی مەجلیسی کۆماری ئیسلامی دیاریی کرد.

یارسانییەکان بەشێکن لە نەتەوەی کورد کە لە گەڵ ئەوەی وەک هەموو هاوزمانێکی کورد لە ئێران لە گەڵ ستەمی نەتەوەیی و زمانی بەرەوڕوون، بە هۆی جیاوازیی ئایینەکەشیان کە ئایینی یارییە، لە گەڵ ستەم و هەڵاواردن و سووکایەتیی حکوومەتی و دەوڵەتی بەرەوڕوون. ئەم نارەزایەتیدەربڕینانەی چەند مانگی ڕابردوو، سەرنجی کۆمەڵگەی ئێران و هاوپێوەندی و پشتیوانیی هاوزمانانی کورد لە کوردستان و سەرانسەری جیهانی بۆ لای داوا ڕەواکانی ئەوان ڕاکێشاوە. پشتیوانی لە داواکانیان تا دێ پتر وەک ئەرکێکی ئەخلاقی، ئینسانی و نەتەوەیی خۆی دەنوێنێ.

سەبارەت بە هەوڵی چالاکانی کورد لە نێوخۆی وڵات بۆ دامەزراندنی حیزبێکی «قانوونی»

ئاسۆ حەسەن زادە

یەکێک لە پێشمەرجە هەرە سەرەکییەکانی بەشداریی سیاسی، مافی دامەزراندنی ڕێکخراوەکان و ئازادیی پارتە سیاسییەکانە. دەقە نێونەتەوەییەکانی پێوەندیدار بە مافە سیاسییەکانی مرۆڤ و ئۆرگانەکانی چاوەدێر بەسەر جێبەجێ کردنی ئەو دەقانەدا، بەڕەسمی ناسین و جێبەجێ کردنی بەکردەوەی ئازادیی ڕێکخراوەکان بە پێوەری سەرەکیی پلورالیزمی سیاسی کە هەر کۆمەڵگایەکی دێموکراتیکی پێ دەناسرێتەوە لە قەڵەم دەدەن. لەبەر ئەوەی حیزب و ڕێکخراوەکان ئامرازی هەرە گونجاوی کانالیزە کردنی باس و خواسە سیاسییەکان و خەملاندنی بیروڕای گشتی و ئەکتیڤ کردنی تاک لەنێو بەستێنی گشتیدان، تەنانەت واقیعییەتی زۆر لە مافەکانی دیکەش وەک ئازادیی ڕادەربڕین و ئازادیی خۆپێشاندان و ڕاست و دروستیی هەڵبژاردنەکان بە ئازادیی دامەزران و تێکۆشانی حیزب و ڕێکخراوەکانەوە دەبەسترێتەوە.

لە ئێرانی ژێر حاکمییەتی کۆماری ئیسلامیدا، سەرەڕای بوونی کۆمەڵێک بنەمای دەستووری و قانوونی سەبارەت بە چالاکیی حیزب و ڕێکخراوەکان و لەگەڵ ئەوەدا کە بەدرێژایی تەمەنی ئەو ڕژێمە بەڕواڵەت هێندێک حیزب و ڕێکخراو لە چوارچێوەی نیزامدا دامەزراون، بەهۆی ماهیەتی ئیدئۆلۆژیکی ئەو ڕژێمە کە هەمیشە زەرفییەتە سیاسی و قانوونییەکانی بەرتەسکتر کردۆتەوە، لە کردەوەدا هەرگیز ئازادیی ئەحزاب جێبەجێ نەکراوە. نەک هەر ئەو ڕێکخراو و پارتە سیاسییانەی ملکەچی بنەما فەلسەفییەکانی کۆماری ئیسلامی نەبوون مۆڵەتی دامەزران و بواری چالاکیی ئازادیان پێ نەدراوە، بەڵکوو تەنانەت ئەو حیزبانەش کە لە چوارچێوەی ڕژێمدا لەلایەن باڵ و ژێر باڵەکانی نێوخۆی ئەو ڕژێمەوە پێک هاتوون وڵامدەری ئەو ڕۆڵە نەبوون کە حیزبێکی سیاسی دەبێ بیگێڕێ؛ لەسەریەک ڕەوتە سیاسییەکان لە ئێرانی ژێر حاکمییەتی کۆماری ئیسلامیدا بەتایبەت لە سەروبەندی هەڵبژاردنەکاندا نەک بەدەوری حیزبەکاندا، بەڵکوو هەمیشە بەدەوری کەسایەتی و سیما ناسراوەکانەوە کە ڕابردوویەکیان لە بەرپرسایەتیی گەورە لە ڕژێمدا هەبووە، شکڵیان گرتووە.

تا ئەو جێگایەی دەگەڕێتەوە سەر ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستان، ئەو هەڵمەتە لە تەکفیر و لە مەیدان وەدەرنانی ئەو لایەنانەی وڵامدەر و پەیڕەوی بنەماکانی کۆماری ئیسلامی نەبوون زۆر پێش ئەوەی حیزبە «سەراسەری»یەکانی ئێران بگرێتەوە،

ل ٥

٣ دەرفەتەکانی لەمەودوا و ئەرکی ئێمە بۆ هاندانی کار و خەباتی سیاسی لە نیوخۆ

٤ چەند قسەیەک لە بارەی تەقینەوەکەی هەولێر!

٤ کۆبوونەوەکانی ژێنێڤ بۆ چارەسەریی قەیرانی ئەتۆمیی ئێران

٥ خوێندن بە زمانی زگماکیی نەتەوەکانی ئێران

٩ ڕاپۆرتێکی شیکاری – ئاماری لە پێوەندی لەگەڵ دۆخی ئابووریی ڕۆژهەڵاتی کوردستان

هیوا تاب فەرماندەی پێشووی ئیتلاعاتی سپای مەریوان لە ئێران ئێعدام کرا!

هیوا تاب خەڵکی مەریوان لە شەستەکانەوە بۆتە ئەندامی سپای پاسداران. ناوبراو لە کوردستانو بە تایبەت ناوچەی مەریوان باندێکی دروست کرد و لە هیچ جینایەتێک دژی خەڵکی کوردستان دەستیان نەدەگێڕایەوە. تەقە کردن لە کاسبکاران و کۆڵبەران، کرین و فرۆشتنی مادەهۆشبەرەکان و بڵاوکردنەوەی لە نێو لاوانی کورددا، ئازار و شکەنجەی خەڵکی زەحمەتکێش و بەتایبەتی زیندانیانی سیاسیی کورد، سووکایەتی بە ژنان و کچانی ناوچەکانی مەریوان و.... کە هەموویان لە ژێرچاوەدێری ئیتلاعاتی سپای پاسداران و بە دەستووری سپا بەڕێوەی دەبرد، لە کردەوەکانی ئەو بانده جینایەتکار وخۆفرۆشە بوون.

هیواتاب و هێندێک لە ئەندامانی بانده تۆقێنەرەکەی لە مانگی ڕەزبەری ١٣٨٨ لە لایەن سپای پاسدارانەوە دەگیرێن و تاکوو ئەمساڵ (١٣٩٢) لە زیندانداا دەمێننەوە، چەند ڕۆژ لەمەوبەر لەگەڵ ٢ ئەندامی دیکەی باندەکەی بەبێدەنگی ئێعدام دەکرێن.

ئەگەرچی هیوا تاب لە لایەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییەوە ئێعدام دەکرێ، بەڵام بۆ خەڵکی کوردستان و ناوچەکانی مەریوان پرسیارە چۆنە هیوا تاب و بانده تۆقێنەرەکەی هەموو جینایەتەکانی بە ئاگاداری سپاسی پاسداران ئەنجام دەدا، بەڵام لە کۆتاییدا هەر خۆیان لەناویان برد؟! ئەو کارەی سپای پاسداران کردوویەتی ئەو گومانەی لە لای خەڵک ئەوندەی دیکە بەهێز کردوە کە کردەوەکانی باندەکەی هیوا تاب بە هەماهەنگی تەواوی هێندێک لە فەرماندەکانی سپای پاسداران بووە، هەربۆیە بۆ ئەوەی خۆیان بێبەری بکەن لەو هەموو جینایەکی باندی هیواتاب لە کوردستان ئەنجامی داوە بەباشتریان زانیوە هیواتاب لەناو بەرن!

تەقینەوەی مین لە کوردستان بەردەوام گیانی مرۆڤەکان دەخاتە مەترسییەوە

ڕۆژی هەینی ٢٦ی ڕەزبەری ١٣٩٢، لە ئاکامی تەقینەوەی مین‌دا ٧ منداڵی کورد لە ناوچەی مەریوان، بریندار بوون.

ژمارەیەک منداڵ کە تەمەنیان لە نێوان ٨ و ١٠ ساڵان‌دا بوون بۆ یاری کردن چووبوونەتە دەرەوەی ئاواییەکەیان «نشکاش» لە دەروروبەری کۆنەپایەگایەکی هێزە نیزامییەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، لە کاتی یاری کردن مینێک دەتەقێتەوە و دەبێت هۆی بریندابوونی ٧ منداڵ بەداخەوە یەکیان بە ناوی گەشین یەکێک لە قاچەکانی لەدەست داوە و ئەوانی دیکەش بە توندی بریندان بوون و بۆچارەسەر ڕەوانەی نەخۆشخانەکراون. ناوی ئەو منداڵانە بریتین لە: گەشین کەریمی، خەبات کەریمی، سینا دژئاهەنگ، زانا پاو، بێهنووش زیادی موقەدەم، مەتین ڕەخش بەهار، ئاڵا ڕووبینا.

کۆماری ئیسلامی و هێزە سەرکوتکەرەکانی لە کوردستان هۆکاری سەرەکی ئەم ڕووداوە دڵتەزێنانەن. مین لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ساڵانە گیانی زۆر لە ئینسانەکان دەستێنێ و یان بریندار و کەمئەندامیان دەکا.

بە دەست هێنانی دوو میدالی زێڕو زێوی کێبڕکێ جیهانییەکان لە لایەن وەرزشکارێکی کوردەوە

فەرەیدوون ئەسلانی، وەرزشکاری کوردی خەڵکی شاری سنە کە لە وەرزشی لەشجوانیو لە کێبڕکێ جیهانییەکاندا کە بە بەشداری ٥٥ وڵاتی جیهان و بە ئامادە بوونی تیمێکی ١٤ کەسی لە ئێران و بە میوانداریەتی وڵاتی ئۆسلۆواکی بەڕێوەچوو، توانی براوەی ٢ میدالی بەنرخی جیهانی بێ.

بە پێی ڕاپۆترەکان لە کێبڕکێیەکانی «بادی کلاسیک» لە گرووپی سێهەمدا فەرەیدوون ئەسلانی توانی پلەی قارەمانیەتی وەدەست بێنێو براوەی میدالی زێوی ئەم کێبڕکێیانە بێ و هەروەها لە رکەبەرییەکانی باشترین «فیگۆریست»یشدا میدالی زێڕی جیهانی پێ بەخشراو شانازییەکی زۆری بۆ وەرزشی کوردستان مسۆگەر کرد.

شایانی باسە فەرەیدوون ئەسلانی بە وەرگرتنی ئەم میدالە زێڕە، ڕێگەی بەشداری لە کێبڕکێ ڕەسمییەکانی «ئارنۆلد کلاسیک»یشی بۆ خۆش کرا کە لە وڵاتانی ئیسپانیاو ئامریکا بەڕێوە دەچێ.

لە نامەیەک دا بۆ ئەنترپۆل، حیزبی دێموکراتی کوردستان داوای دەسبەسەرکردنی بکوژی د. قاسملوو دەکا

لە نامەیەک دا بۆ پۆلیسی نێودەوڵەتی ئەنترپۆل، سکرتاریای حیزبی دێموکراتی کوردستان داوای دەسبەسەرکردنی تێرۆریست، جەعفەر سەحراوودی، یەکێک لە بەڕێوەبەرانی تەرحی عەمەلیاتی تێرۆری سکرتێری پێشووی حیزبی دێموکراتی کوردستان، شەهید دکتور قاسملوو دەکا کە لە گەڵ هەیئەتێکی دەوڵەتی ئێران بۆ بەشداری لە ڕێکخراوی ئای. پی، یو سەردانی «ژنێڤ»ی کردوە.

دەقی نامەکەی سکرتاریای حیزبی دێموکرات بۆ ئەنترپۆل:

بۆ پۆلیسی نێودەوڵەتی ئەنترپۆل!

بە گوێرەی زانیارییەکان، جەعفەر سەحراوودی کە بەرپرسیار بوو لە تێرۆرکردنی ڕێبەری حیزبی دێموکرات، دوکتور قاسملوو، ئێستا ئەندامی هەیئەتی ئێرانە بۆ بەشداری کردن لە ڕێکخراوی ئای.پی. یو لە ژینێف.

کاتی خۆی پۆلیسی ئوتریش لە ڕێکەوتی ٢٢ مانگی ١٩٨٩ بڕیاری دەستگیرکردنی ناوبراوی دا، بڕیارێک کە ئێستەش هەر لە جێگەی خۆیەتی.

حزووری ئەم تێروریستەو بەشداری لەو کۆبوونەوەیە لە ژنێف جێگەی داخ و نارەحەتیی خەڵکی ئێران و کوردستانە. بۆیە ئێمە داوا لە ئێوە دەکەین بەگوێرەی قەراری ئەو کاتی پۆلیسی ئوتریش ناوبراو دەسبەسەر بکرێ و بدرێتە دادگای نێودەوڵەتی و بەرانبەر بە تاوانەکەی وڵامدەر بێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستان
سکرتاریا
٢٠١٣/١٠/١٠

تیشک خستنە سەر باسەکانی پلینۆمی هەشتەمی حیزب لە کۆبوونەوەی ئەندامانی حیزب لە دەڤەری هەولێر دا

کۆمیسیۆنی تەشکیلاتی حیزبی دیموکراتی کوردستان، لە درێژەی کۆڕ و کۆبوونەوە سیاسی و تەشکیلاتییەکانی خۆی لە گەڵ ئەندامانی حیزب دا، دوانیوەڕۆی هەینی ١٩ی ڕەزبەر، کۆبوونەوەیەکی بۆ ئەندامانی حیزب لە دەڤەری هەولێر پێک هێنا.

هەیئەتی پێکهاتووی کۆمیسیۆنی تەشکیلات بۆ ئەم کۆبوونەوەیە بریتی بوون لە هاوڕێیان قادر وریا بەرپرسی کۆمیسیۆنی تەشکیلاتی حیزبی دیموکراتی کوردستان و حەسەن خۆشکەلام، بەرپرسی بەشی ئاشکرای تەشکیلات لە هەرێمی کوردستان.

لەم کۆبوونەوەیە دا کە ڕێژەیەکی بەرچاو لە ئەندامانی حیزب لە شاری هەولێر وشارۆچکەکانی دەوروبەر تێی دا بەشدار بوون، قادر وریا، ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبی دیموکراتی کوردستان، چووە سەر روانینو لێکدانەوەی حیزبەکەی بۆ ئالۆگۆڕەکانی پیوەندیدار بە پرسی کورد لە بەشە جۆراوجۆرەکانی کوردستان. بەرپرسی کۆمیسیۆنی تەشکیلاتی حیزب، لە بەر ڕووناکایی باسەکانی پلینۆمی ئەم دواییانەی حیزبی دیموکراتی کوردستان، خوێندنەوە و هەڵسەنگاندنی حیزبەکەی لە بارەی ئالوگۆڕە سیاسییەکانی ئێران، خستە ڕوو. ڕاشی گەیاند کە پلینۆمی هەشتەمی کۆمیتەی ناوەندی، پێی وایە کۆماری ئیسلامی لە بەر مانەوەی خۆشی بێ، ناچارە چاو بە هێندێک لە سیاسەتە دەرەکی و نیوخۆییەکانی دا بخشێنێتەوە. ئەوەش هێندێک دەرفەت بۆ خەڵک لە نیوخۆی وڵات دەرەخسێنێ کە ویست و داخوازەکانیان ڕاشکاوتر لە پێشوو بخەنە ڕوو. لەم پێوەندییە دا، پلینۆمی هەشتەم، ڕێبەری و ئۆرگانەکانی حیزبی ڕاسپاردوە لەسەر زەرفییەت و دەرفەتەکانی نیوخۆی ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ گەشەپێدانی خەباتی سیاسی و مەدەنیی خەڵک، زۆرترین سوود وەربگرن. هەر لەو چوارچێوەیەش دا هەڵویستەی لە سەر ئەرکی ئەندامان و دڵسۆزانی حیزبی دیموکراتی کوردستان کرد و بۆ کار و تێکۆشانی زیاتر ڕایسپاردن.

قادر وریا، لە درێژەی باسەکەی دا، ئاماژەی بە هەوڵەکانی حیزبەکەی لە ڕاستای ئامادەکاری بۆ کۆنگرەی نەتەوەیی کوردا کرد وئاوڕی لە پێوەندییەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان و هێز و لایەنە سیاسییەکانی کوردستان دایەوە و لەم بارەیەوە وتی ئێمە لە سەر سیاسەتی خۆمان کە هەبوونی پیوەندییەکی ساڵم و تێکەڵ بە ڕێزگرتن لە گەڵ حیزب و ڕێکخراوەکانی هەموو بەشەکانی کوردستانە، دەڕۆین و پلینۆمیش ئەو سیاسەتەی تەئیید کردوەتەوە.

بە دوای پێشکەشکرانی ئەو باسە سیاسییە لە لایەن ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبی دیموکراتی کوردستانەوە، ئەندامان پرسیار ورا و سەرنج و تێبینی و پێشنیارەکانی خۆیان لە سەر باسە سیاسییەکە، هەر وەها پێشنیارەکانی خۆیان بۆ باشتر بەڕێوەچوونی کار و ئەرکی ئەندامانی حیزب لەو دەڤەرە خستە ڕوو. لە دوای ڕوونکردنەوە و وڵامدانەوەی هەیئەتی کۆمیسیۆنی تەشکیلات بە داوا و پرسیارەکانی بەشداران، کۆمیتەیەکی نوێ بە دەنگی ئەندامانی ئامادەبوو لەو کۆبوونەوەیە بۆ بەڕێوەبەری و سەرپەرەستیی کاروتێکۆشانی حیزب لە دەڤەری هەولێر، هەڵبژێردرا.

بەڕێوەچوونی کۆبوونەوەیەک لە ژێرناوی «ڕۆژهەڵاتی کوردستان و دواییین ئالۆگۆڕەکان»

ڕۆژی چوار شەممە ڕێکەوتی ١٧ی ڕەزبەری ١٣٩٢ی هەتاوی کۆمیسیۆنی فێرکردن و لێکۆڵینەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان کۆبونەوەیەکی بۆ خالید محەممەدزادە ڕاگەیەنکار و ڕۆژنامەنووس لە ژێر ناوی « ڕۆژهەڵاتی کوردستان و دواییین ئالۆگۆڕەکان» لە یەکێک لە سالۆنەکانی سەر بەو کۆمیسیۆنە پێک هێنا .

خالید محەممەدزادە لە سەرەتای باسەکەیدا ئاماژەی بە ئەو قۆناغە کرد کە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هاتۆتە گۆڕێ. ئەو پێی وا بوو کە تا ئێستا حکوومەتی کۆماری ئیسلامی نەیتوانیوە هەموو کۆمەڵگا کپ بکا یان بۆ لای خۆی ڕابکێشێ. لەم نێوەدا چالاکانی مافەکانی ژنان ، چالاکانی فەرهەنگی ئەدەبی لە هەر دەرفەتیک بۆ هێنانە گۆڕێی داواکانیان و وەدەستهێنانی مافەکانیان کەلکیان وەرگرتوە.

محەممەدزادە لە بەشێکی دیکەی باسەکەیدا: دەبێ چاو لەوە بکەین کە و ئەوە ببینین کە لە کۆمەڵگای ئێمەدا خواستێک هەیە بۆ گۆڕان. لە هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییانەدا ئەوە دەرکەوت کە خەڵک دەیانەوی لە بچووکترین دەرفەتەکانیش کەلک وەرگرن. بۆ نموونە ئەو هەوڵەی بۆ دروستکردنی حیزبێک لە نێوخۆی وڵات لە ئارا دایە، نیشانەی ئەوەیە کە نەفەسێک هەیە بۆ گۆڕان و ئێمە دەبێ ئەو نەفەسانە ببینین و پشتی بگرین.

بە دوای باسەکەی خالید محەممەدزادە دا کۆمەڵێک لە بەشدارانی کۆبوونەوەکە ڕاو سەرنجی خۆیان هێنایە گۆڕێ و کۆبوونەوەکەیان دەوڵەمەندتر کرد .

بەڕێوەچوونی سمینارێک بۆ باس لە سەر «دێموکراسی لە ڕوانگەی جیاواز»و «پێگەی ژنی کورد لە کۆمەڵگای کوردیدا»

یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستان ڕۆژی شەممە، ٢٠ ی ڕەزبەر سمینارێکی هاوبەشی بۆ باس لەسەر «دێموکراسی لە ڕوانگەی جیاواز»و «پێگەی ژنی کورد لە کۆمەڵگای کوردیدا» ئیقبالۆ سەفەری ئەندامی کومیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستانو بۆ حەلیمە ڕەسوولی، سکرتێری یە کیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستان پێک هێنا.

لەو سمینارەدا کە بە بەشداریی دەیان کەس لە کادرو پێشمەرگەکانی حیزبو ئەندامانی یەکیەتیی ژیان بەڕێوە چوو، حەلیمە ڕەسوولی لە باسەکەیدا کە لە ژێر ناوی»پێگەی ژنی کورد لە کۆمەڵگای کوردیدا» پێشکێشی کرد، تیشکی خستە سەر ژیانی سیاسیو کۆمەڵایەتیی ژنی کورد لە چەندین قوناغی جیاوازی ڕۆژهەڵاتی کوردستان واتە بەر لە کۆماری کوردستانو لەسەردەمی کۆمارو پاش ڕۆخانی کۆمار. ناوبراو هەروەها تیشکی خستە سەر لایەنە ئەرینیو نەرینیەکانی ژیانی ژنان لەم چەند قوناغەداو هەروەها ئاماژەیەکی وردی سەبارەت بە بارودۆخی ژیانی ژنانی کورد لە سەردەمی کۆمار دا کرد کە ژنی کورد لەو سەردەمەدا تارادەیەک لە ژیر چەتری دەسەڵاتی کۆماری کوردستان هەستیان بە ئارامی و ئوقرەییو شوناسی خۆیان کردووە.

لە بڕگەیەکی دیکەی ئەو سمینارەدا فەتاح کاویان، تیکۆشەری دیرینی حیزبی دێموکرات کورتە شێعرێکی واتاداری لەو پێوەندییەدا بۆ بەشداران خوێندەوەو. باسی دووهەم لە دریژەی سمینارەکەدا ئیقبالۆ سەفەری ئەندامی کومیتەی ناوەندیی حیزب کە کورگیری دووهەمی سمینارەکە بوو، باسەکەی خۆی لە ژێر ناوی «دێموکراسی لە ڕوانگەی جیاوازەوە» پێشکێش کرد.

سەفەری باسی لە لایەنە جوراوجۆرەکانی دێموکراسی کردو باسەکەی گرێ داوە بە باسی فیمینیزم لە ڕوانگە جوراوجورەکانەوە وچۆنیەتیی سەرهەڵدانی دێموکراسی.

شایانی باسە لە کۆتایی ئەم سمینارەدا چەندین کەس لە بەشداربووانی سمینارەکە ڕاو و بۆچوونی خۆیان سەبارەت بە باسی کوڕگێرەکان ئاراستەی بەشداربووان کرد.

کچە خویندکارێکی کورد لە هەمەدان بە شێوەیەکی گومانماوی دەکوژرێ

«سەحەر چوینی کچە خویندکاری مەریوانی، ڕۆژی هەینی ١٩ی ڕەزبەر لە خەوتنگەی خوێندکاریی زانکوی «علوم پزیشکی» شاری هەمەدان لە ژوورەکەی خۆی بە شیوەیەکی گومانماوی گیانی لە دەست دا.

ڕاپۆرتە سەرەتاییەکان باسیان لەوە دەکرد کە سەحەر بە هۆی زەربەی مەغزییەوە گیانی لەدەست داوە. بەڵام دواتر پۆلیس دەڵێ کچەکە بە تەناف لە ناوەراستی ژوورەکەی خۆی هەڵواسیوە و کۆتایی بە ژیانی خۆی هێناوە. بەڵام نە خەڵکی مەریوان و نە بنەماڵەکەی بڕوا ناکەن کە سەحەی خۆی کوشتبێ و گومانیان لە لێکۆڵینەوەکانی پۆلیس هەیە.

هاوڕێیانی سەحەر دەڵێن ئەو خانمێکی شادو قسە خوش و هیوادار بوو بە ژیان. ئەو کێشەی لە گەڵ کەس نەبووەو پەیوەندی سوزداریشی لە گەڵ کەس نەبووە تا هەرەشەی کوشتنی لێبکرێ. دەگوترێ لە کاتی ڕووداوەکە خویندکارەکانی هاوڕێی لە خەوتنگەکە نەبوونو چووبونە دەرەوە ئەمە ئەوندەی دیکەی گومان خستۆتەسەر شێوەی مردنەکەی.

لە سێ ڕۆژانەی مەرگی ئەو کچە خوێندکارەدا، خەڵکی شاری مەریوان لەگەڵ بنەماڵەی سەحەر بە مەبەستی نارەزایەتی دەربڕین لە دژی نائەمنبوونی زانکۆ و هەروەها خوازیاری هەرچی زووتر ڕوونبوونەوەی پەروەندەی ئەو مردنە گوماناوییە، لە مەیدانی شارەوە بەرە گۆڕستانی شار ڕێپێوانێکی هێمنانەیان وەڕێ خست. هێزە ئەمنییەتییەکان ڕێگرییان لە وێنەگرتن و فیلمبەرداری خەڵک کرد و لەسەر گۆڕستانەکەش سووکایەتییان بە چالاکان و پێکهێنەرانی ئەم ڕێپێوانە کرد و ئەو دروشمو پلاکاردانەی بۆ ئەم مەبەستە بەدەست خەڵکەوە بوون، لێیان دەسەندن کە لەگەڵ نارەزایەتی خەڵکەکە بەرەڕووبوونەوە.

هەروەها لە زانکۆی ددان پزیشکی هەمەدان کە سەحەر لەوێ خوێندکار بوو، خوێندکاران کۆبوونەوەی نارەزایەتییان گرتو خوازیاری پێڕاگەیشتن بە پەروەندی مەرگی گوماناوی سەحەر بوون و ڕایانگەیاند ئەو مەسەلانەی تائێستا ڕاگەیانراون لە پێوەندی لەگەڵ مەرگی ناوبراودا جێگەی گومانن.

دواتر خویندکاران بە وتنەوەی دروشم خوازیاری دەست لە کار کیشانەوەی سەرۆکی زانکوی ددان پزیشکی بوون.

کوردستان
ژمارە: ٦١٨
٣٠ی ڕەزبەری ١٣٩٢
٢٢ی ئۆکتۆبری٢٠١٣
سیاسی

پیویستە ڕاگەیەنە گشتییەکان بە تایبەتی تەلەڤیزیۆنە کوردییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە سەر ئەو پرسیارانە، کاری جیددی بکەن. ئەو پرس و بابەتانە دەستنیشان بکەن کە دەتوانن ببنە هەوێنی حەرەکەت و جوولەی سیاسی لە کۆمەڵدا، ئیدەی نوێ و گونجاو بۆ ڕاکێشانی توێژ و بەشە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵ بۆ نیو خەباتی مەدەنی بخەنە روو.

دەرفەتەکانی لەمەودوا و ئەرکی ئێمە بۆ هاندانی کار و خەباتی سیاسی لە نیوخۆ

(هەڵوێستەیەک لەسەر ڕوانین و لێکدانەوەی پلینۆمی هەشتەمی حیزبی دیموکراتی کوردستان)

قادر وریا

ئاماژە:

لە ڕۆژانی ٧تا٩ی ڕەزبەر (٢٩ی سێپتامبر تا ١ی ئۆکتۆبری ٢٠١٣)، هەشتەمین پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژێراوی کۆنگرەی پازدەیەمی حیزبی دیموکراتی کوردستان بەڕێوە چوو. ئەو پلینۆمە بەو هۆیەوە کە یەکەم پلینۆمی ڕێبەرپی حیزب بوو کە دوای هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری لە ئێران و دەستبەکاربوونی سەرکۆمار و دەوڵەتی نوێ و ئالوگۆڕەکانی ئەم دوایانەی کۆماری ئیسلامی پێک دەهات، گرنگییەکی تایبەتی هەبوو. پلینۆم لە لایەکەوە هەلومەرجی نوێی ئێرانی لێک دایەوە و لە لایەکی دیکەوە لە بەر ڕووناکایی ئەو لێکدانەوەیە، ڕوانگەو ڕینوێنی و ڕاسپاردەی خۆی لە بارەی تێکۆشانی لەمەودوای حیزب، دیاریی کرد. لەم وتارەدا هەوڵ دەدەم لە سەر هەر دووی ئەم تەوەرانەی باسەکانی پلینۆمی هەشتەم هەڵوێستەیەک بکەم:

نە گەشبینیی لە خۆڕا، نە قەتیسمانەوە لە بازنەی داوەرییە کلیشەییەکاندا

«پلینۆم وێڕای وریاییدان لەو بارەوە کە کۆمەڵانی خەڵک و لایەنە سیاسییەکان، لە لایەکەوە نابێ تووشی گەشبینی و خۆشبینیی لە خۆڕا و داوەریی بە پەلە بن، لە لایەکی دیکە نابێ لە بازنەی داوەرییە کلیشەییەکانیان لە بارەی کۆماری ئیسلامییەوە قەتیس بمێننەوە، داواکاریش بوو حیزبی ئێمەو هێزولایەنەکانی بەشدارلە بزووتنەوەی ئازادیخوازی لە نێوخۆو دەرەوەی وڵات دوو پرسی گرنگ لە بیر نەکەن و بە جیددی کاریان لە سەر بکەن. « (١)

ئەو بیروڕایانەی ڕێبەری کۆماری ئیسلامی لەم دوایانەدا دەری بڕین، بۆ وێنە لە بارەی پێویستیی نیشاندانی «نەرمشی قارەمانانە» و خۆتێهەڵنەقوتاندنی سوپای پاسداران لە کاروباری سیاسی دا، بە گۆڕانێکی چاوڕواننەکراو و گرنگ دەژمێردرێن. نەرمبوونەوە و گۆڕانی ڕاوێژ و دەربڕینی کۆماری ئیسلامییش لە پیوەندی لە گەڵ پرسی ناوکی و ملدانی ڕێبەری ئەو ڕێژیمە بۆ گفتوگۆی تەلەفۆنیی سەرکۆمارەکانی ئێران و ئەمریکا و پێکەوە دانیشتنی هەیئەتە پایەبەرزەکانی دوو وڵات، گۆڕان و ڕووداوێکی بێ وێنە لە میژووی کێشە و ناکۆکییەکانی چەند دەیەی ڕابردووی ئێران و ئەمریکادا بوون. هاوکات نیشانەکانی گۆڕان لە چەند بوارێکی دیکە دا، خۆیان نواند. وەک نموونە لە سەرکارلابردنی هێندێک لە بەرپرسانی زانکۆیی و بنیاتە فەرهەنگییەکان کە سەربە قۆڵی کۆنەپارێز بوون و دانانی کەسانی میانەڕەو لە جێیان، وەرگرتنەوەی سکاڵای دەولەت لە سەر چاپەمەنییەکان، ئازادکردنی ژمارەیەک بەندیی سیاسی، دەستپێکردنی هێندێک هەوڵ بە مەبەستی بەرەوکۆتایی بردنی دەستبەسەریی میرحوسێن مووسەوی و مێهدیی کەڕووبی، دەتوانین ناو ببەین. دیاریکردنی یونسی، وەزیری ئیتلاعات لە کابینەی خاتەمی بۆ کاروباری کەمایەتییەکان و قسەکانی سەرپەرستی وەزارەتی پەروەردە و فێرکردن لە بارەی ئەولییەتەکانی وەزارەتەکەی کە جێبەجیکردنی ئەسلی ١٥ی قانوونی ئەساسی بوو، بەشێکی دیکە لەو ئالوگۆڕانەن کە هەتا ئێستا بەدی کراون.

پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی، لە جیاتی ئینکارکردن و بەکەمگرتنی ئەوئالوگۆڕانە، ئەوانی بە گرنگ لێک دایەوە. بە لێکدانەوەی پلینۆم، ڕێبەریی کۆماری ئیسلامی، ئەمجار بە پێچەوانەی هەڵبژاردنی پێشووی سەرکۆماری، بەرژەوەندی و مانەوەی نیزامی کۆماریی ئیسلامیی لە قبوڵکردنی دەنگی خەڵک و وەرگرتنی پەیامی ئەواندا کە بێزاری لە سیاسەتی توندڕەوانە بووە، دیتوە. بۆیە ملی بۆ گۆڕانی سیاسی داوە. دەستهەڵگرتن لە سیاسەتی توندڕەوانە، لە درێژەی خۆیدا دەتوانێ لاچوون یا سووککردنی گەمارۆی ئابووری، دوورکردنەوەی هەڕەشەی دەرەکیی بەدوادا بێت. بەڵام ئایا ئەم گۆڕینە تاکتیکی و کاتی دەبێ، یا دەبێتە سیاسەتێکی هەمیشەیی و بەردەوام؟ پاشان ئایا ڕێبەریی کۆماری ئیسلامی، ڕێگە دەدا لە ئاستی نیوخۆیی و لە بوارەکانی دیکەی دەسەڵاتدارەتییش دا، سیاسەتێکی نەرم و میانەڕەوانە بەڕێوە بچێ؟ پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی، هەر وا کە حاشاکردن لەو ئالوگۆڕانە و نەبینینی کاریگەری و شوێنەوارەکانیان لە ئاستی دەرەکی و نیوخۆییدا بە کۆسپ و ڕێگر لە سەرڕێی لێکدانەوەی دروستی هەلومەرجی نوێی ئێران زانی، هەڵخەڵەتان و فریوخواردن و پەلەکردن لە گەشبینیی لە بارەی ئەو گۆڕانانەشی، بە مەترسی و زیانبار بۆ خەڵک و هێزە سیاسییەکان دانا.

مەسەلەکە ئەوەیە ئەگەر خۆمان لەو بیرکردنەوە کلیشەییەدا بەند بکەین و پێمان وابێت کە کۆماری ئیسلامی مل بۆ ڕێککەوتن لە گەڵ ئەمریکا، یا سازش لە سەر کەیسی ناوکی نادا، یا ئەو شتانەی لە ڕابردوودا وەک هێڵی سوور تەماشای دەکردن نایانبەزێنێ، تەنیا وەک بینەری ڕووداوەکانو لە دەرەوەی ڕووداوەکان دەمێنینەوە و ناتوانین ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆ هیچ کاریگەرییەکمان لە سەر ئاکام و شوێنەوارەکانیان هەبێت. دیارە بە پێچەوانەشەوە، ئەگەر بکەوینە خۆشبینیی ساویلکانە و لەخۆوە و پێمان وابێت لە هەموو بەستێنەکان دا، دەنگی خەڵک دەبیسێت و پێ بە پێی چاوەڕواننییەکان یا گونجاو لە گەڵ داخوازەکانی خەڵک، پاشەکشە دەکا و تەنانەت بۆ جێبەجێبوونیان ڕیخۆشکەر دەبێ، تووشی هەڵەی سیاسی و هەڵگرتنی دروشم و هەڵوێستی نەگونجاو و ناواقیعی دەبین. بەم جۆرە ڕاسپێری و تەئکیدی پلینۆم ئەوە بوو کە لە لایەکەوە واقیعبینانە، ڕووداو و ئالوگۆڕەکانی ئێران بخوێنینەوە، لە لایەکی دیکەشەوە، خۆمان ئامادە بکەین بۆ قۆستنەوەی دەرفەتەکان و کەلکوەرگرتن لە کەشوهەوایەک کە لە ئاکامی ئەو ئالوگۆڕانە دا پێک دێن

زەرفییەت و دەرفەتەکان لە کۆماری ئیسلامیدا

کۆماری ئیسلامی سیستەمێکی دژەدیموکراتیکە و سنووری دەنگ و هەڵوێستی خەڵک لە ئالوگۆر پێکهێنان لە بەڕێوەبەرێتی و سیاسەتەکانی ئەو ڕێژیمەدا، بە تەواوی بەرتەسک و کۆنترۆڵ کراوە. بەو حاڵەش هەر ئەوەندە مەجالە بەرتەسک و کۆنترۆڵکراوەی خودی سیستەمەکە داویە بە هەڵبژاردن و دەنگی خەڵک، جۆری تەعامولی هیز و لایەنەکانی نێو دەسەڵات و دەرەوەی دەسەڵات لە گەڵ هەڵبژاردن، وای کردوە کە لە گۆڕەپانی یارییە سیاسییەکانی نێوخۆی ئێران دا، ڕیبەری و شووڕای نیگابان و دامەزراوەکانی سەر بە ڕێبەری، تەنیا ئەکتەر و تەنیا یاریکەر نەبن و نەتوانن بە تەنیا لە سەر چارەنووسی یارییەکە بڕیار بدەن.

خاڵێکی دیکە کە سروشتێکی تایبەتی بە نیزامی دەسەڵاتداری ئێران داوە و وای کردوە هەم قۆڵەکانی نێو دەسەڵات و هەم هێز و لایەنە سیاسییەکانی ئێران ئەوانە کە لە چوارچێوەی یاساکان و لە ژێر دەسەڵاتدارەتیی ئەو ڕێژیمە دا، کاری سیاسی دەکەن هەر یەکەی بە جۆرێک لە بەرژەوەندی خۆیاندا بەکاری بێنن، ناوەڕۆکی هێندێک فەسڵ و ژمارەیەک لە ماددەکانی قانوونی ئەساسیی ئێرانن. ئەو فەسڵ و ئەسلە ئاماژەپێدراوانەی قانوونی ئەساسی، لانیکەمێک لە مافەکانی خەڵکیان گرتووەتە خۆ. قۆستۆتەوە و هەر کات بە شێوەیەکی جیددی و ئامانجدارانە و یەکگرتووانە، لە گەڵ دەرفەتی هەڵبژاردن بەرەوروو بوونەتەوە، ئیرادەی خۆیان بە سەر ئیرادەی ناوکەی سەرەکیی دەسەلات دا سەر خستوە.

٢- بە پشتبەستن هەر بەو زەرفییەتە بەرتەسکەی قانوونی ئەساسی، ئەگەر کەشوهەوای سیاسیی وڵات کرانەوەیەکی تێدا بووە، توانیویانە بە شێوەیەکی مەدەنی داخوازەکانی خۆیان بخەنەروو و دەسەڵات و دامەزراوە حکوومەتییەکان سەبارەت بە پشتگوێخستن و جیبەجینەکردنی ئەم فەسڵ و ئەسلانەی قانوونی ئەساسی بخەنە ژێر گوشار.

چۆن دەتوانین دەرفەتەکان بقۆزینەوە؟

«یەکەم: ئەو ئالوگۆڕانەی کۆماری ئیسلامی لە دوای هاتنەسەرکاری حەسەن ڕووحانی ملیان بۆ ڕادەکێشێ، لە خزمەت مانەوەی ئەو نیزامە و دوورکردنەوەی هەڕەشە و مەترسییە نێوخۆیی و دەرەکییەکان لەو نیزامە دان، بەڵام هەر لەو کاتەش دا، ڕێخۆشکەر دەبن بۆ کرانەوەی کەشوهەوای سیاسی و دروستبوونی دەرفەت بۆ هاتنەگۆڕی ویستەکانی خەڵک. دووهەم، ڕادەی ملدانی دەسەڵات بۆ ئالوگۆڕ لە بەستێنی ڕێزگرتن لە داخوازەکانی چین و توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵ، لە گرەوەی هاتنەمەیدانی وشیارانەی خەڵک و بوونی بزووتنەوە جۆراوجۆری ئەوان دایە. هەر بۆیە کار کردن لە سەرڕێکخستنی ناڕەزایەتییەکان وخستنەڕووی چاوەڕوانییەکانی خەڵک و قۆستنەوەی زەرفییەتەکان و دەرفەتەکان، دەبێ ببێتە یەک لە ئەولەوییەتەکانی تێکۆشان و خەباتی هێزێکی بەرپرس و خاوەن پێگەی وەک حیزبی دیموکراتی کوردستان.» (٢)

پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستان، لەو بڕوایە دابوو کە کەشوهەوای سیاسیی ئێران هەر وەک لە نیشانەکان ڕا دیارە، کرانەوەیەکی بەرەبەرەی تێدا پێک دێ. ئەو کەشوهەوایە دەبێ هاندەری خەڵک بێت بۆ هێنانە گۆڕی داخوازەکانیان. ئێستا کاتی ئەوەیە ئەو خەڵکەی لە هەڵبژاردنی سەرکۆماری دا دەنگیان بە حەسەنی ڕۆحانی دا، بە تایبەتی ڕێژەیەکی زۆر لە دەنگدەرانی کوردستان، لەو قەول و بەڵێنانە بپرسنەوە کە ناوبراو لە کاتی کاندیداتۆریدا پێی دابوون. ئەو قەول و بەڵێنانە کە لە بەیاننامەی ژمارە ٣ی ئەو دا ڕەنگیان دابۆوە، لانیکەمی ئەو مافە ڕەوایانەن کە خەڵک و تاکەکان لە سیستەمیکی دیموکراتیکدا هەیانە. بەڵام هەر ئەو لانیکەمە کە لە یاسای بنەڕەتیی وڵاتیشدا ڕەنگیان داوەتەوە، زیاتر لە ٣ دەیەیە لە بیر کراون.

بەدواداچوونو داواکردنی ئەو مافانە لە لایەن خەڵکی کوردستانو نوێنەران و پێشەنگانی ئەوانەوە، نابێ وەک حەرەکەتێکی سیاسیی پڕهەزینە چاوی لێبکرێو بە پارێزەوە بۆی بچن. چونکە لە لایەکەوە داوایەکی قانوونین، لە لایەکی دیکەشەوە، هەڵاواردن و ستەمی جۆراوجۆر بە دژی نەتەوە نافارسەکانو کەمایەتییە ئایینییەکان و ئاخێوەرانی زمانە نافارسییەکان ڕاستییەکی حاشالێنەکراونو هەن، هەر بۆیە هێندێک لە کاندیداکانی سەرکۆماریش، لە بەرنامە و بەیاننامەکانی خۆیان دا ، ئاوڕیان لێ دەدەنەوە و قەولی کەمکردنەوە و نەهێشتنیان دەدەن.

پێشگرتن لە خوێندن بە زمانی دایک کە داوایەکی لە مێژینەی خەڵکی کوردستانە، ڕێگری لە گەیشتنی کەسانی لێوەشاوەی کورد بە پۆستە گرنگە دەوڵەتییەکان، سپێردرانی کاروباری شاروناوچەکانی کوردستان بە کاربەدەستانی لاوەکی، گوشارهێنان بۆ سەر پەیرەوانی ئایینی یاری و سووکایەتی پێکردنیان، بایەخنەدان بە پەرەسەندن وپێشکەوتنی شارو ناوچەکانی کوردستان لە ڕووی ئابووری و کولتوورییەوە، کەڵەکە کردنی گوشاری ئەمنییەتی لەسەر دانیشتوانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە بەند دا هێشتنەوەی بە سەدان کەس لە خەڵکی کوردستان بە تاوانی تێکۆشانی سیاسی، بەشێکی کەم لەو پرس و بابەتانەن کە خەڵکی کوردستان دەبێ لە هەلومەرجی ئێستا دا بیانکەن بە هەوێنی خەبات ونارەزایەتیدەربڕینی هێمنانەی خۆیان و داوای کۆتاییهاتنیان بکەن.

بەڵام ئەو داوایانە چۆن و لە کوێ بخرێنە ڕوو؟ چۆن بکرێن بە هەوێنی هاتنەمەیدانی توێژەجۆراوجۆرەکانی خەڵک؟ پێشەنگانی سیاسی و چالاکانی مەدەنیی کۆمەڵ، چ ئەرکێکیان دەکەوێتە سەر شان؟ حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانو بە تایبەتی حیزبی دیموکراتی کوردستان، چ ڕۆڵێکیان لە پێوەندی لە گەڵ ئەو خەباتە دا دەبێ؟

ئەوانە کۆمەڵەپرسیارێکن کە دەبێ ببن بە هەوێنی باس و دیالۆگ لە ئاستی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکان و چالاکانی نیوخۆ. پیویستە ڕاگەیەنە گشتییەکان بە تایبەتی تەلەڤیزیۆنە کوردییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە سەر ئەو پرسیارانە، کاری جیددی بکەن. ئەو پرس و بابەتانە دەستنیشان بکەن کە دەتوانن ببنە هەوێنی حەرەکەت و جوولەی سیاسی لە کۆمەڵدا، ئیدەی نوێ و گونجاو بۆ ڕاکێشانی توێژ و بەشە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵ بۆ نیو خەباتی مەدەنی بخەنە ڕوو.

دەبێ بزانین خەباتی هێمنانە بۆ بردنە پێشی ئەو داوایانە، کاتێک زۆرترین کاریگەریی دەبێت کە:

١- هەڵبژاردە و بڕواپێکراوانی خەڵک کە نوێنەرایەتیی داواکانی خەڵک دەکەن لە چوارچێوەی یەک یا چەند تەشەکولی مەدەنیی ڕێگەپیدراودا لێک کۆ ببنەوە.

٢- ژمارەیەکی هەر چی زیاتری چین و توێژەکانی خەڵک پشتیان بگرێت.

٣- هەموو ڕێگاکان، زەرفییەتەکان، دەرفەتەکان و تریبوونەکان، بۆپێداگری لە سەر ئەو داوایانە، بە کاربهێنرێن.

٤- حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستان ڕێنوێن و هەر لەو کاتە دا پشتیوانی حەرەکەتە مەدەنییەکانی نیوخۆی کوردستان بن.

٥- بە پڕۆژە و بەرنامەوە بەرەو هەڵبژاردنەکانی داهاتۆ بە تایبەتی هەڵبژاردنەکانی مەجلیس وشووراکان بچین.

ئاکام

کۆماری ئیسلامی چارەیەکی جگە لە چاوخشاندنەوە بە سیاسەتە دەرەکی و نیوخۆییەکانی و ملدان بۆ کرانەوەیەکی سنووورداری سیاسی لە نیوخۆی ئێران دا نییە. ئەو ئالوگۆڕانە ڕیخۆشکەر و هاندەری خەڵک بۆ هێنانەگۆڕی داخوازە لە مێژینەکانیان وبووژانەوەی خەباتی هێمنانە و مەدەنی دەبن. خەڵکی کوردستان دەیان ساڵە لە گەڵ بێبەشی و بێمافی و گوشار و سەرکوتی سیاسی بەرەوڕوون و هەر لەو کاتەدا ئاستێکی بەرز لە وریایی سیاسی و ئەزموونێکی دەوڵەمەندی خەبات و تێکۆشانیان هەیە. هەر بۆیە چاوەروان دەکرێ ئەم هەلومەرجە نوێیە خەباتی سیاسی و مافخوازانەی ئەوان ببووژێنێتەوە. لە بەر ڕووناکایی ئەم لێکدانەوەیە پلینۆمی هەشتەمی کۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژێردراوی کۆنگرەی پازدەیەمی حیزبی دیموکراتی کوردستان، ڕێبەریی حیزبی ڕاسپاردوە و دەستی ئاوەڵا کردوە بۆ کارکردنی جیددی لە سەر ئەو دەرفەتانەی لەمەودوا بۆ کارو خەباتی سیاسی لە ئاستی ئێران بە گشتی و بە تایبەتی لە ئاستی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دا دێنە پێش. ئەمەش ئەرک دەخاتە سەر ڕێبەری و ئۆرگانە پیوەندیدارەکان و سەرجەم تێکۆشەران و ئەندامانی حیزب. بەدواداچوون وچاوەدێریی ڕووداو و ئالوگۆڕەکانی نیوخۆ، بەهێز و دەوڵەمەندکردنی ناسین و زانیاری لەبارەی کێشە وگرفتەکانی خەڵک، پەرەپیدانی پیوەندی لە گەڵ نوخبەکانی کۆمەڵ و هەڵسووراوانی سیاسی و کولتووری وهتد، ناسینی زەرفییەتەکان و پوتانسیلەکان و بەرنامەڕێژی بۆکەلکوەرگرتنی بەوەخت لەوان، بەشێک لەو ئەرکانەن.

ئێستا کاتی ئەوەیە ئەو خەڵکەی لە هەڵبژاردنی سەرکۆماری دا دەنگیان بە حەسەنی ڕۆحانی دا، بە تایبەتی ڕێژەیەکی زۆر لە دەنگدەرانی کوردستان، لەو قەول و بەڵێنانە بپرسنەوە کە ناوبراو لە کاتی کاندیداتۆریدا پێی دابوون.

پەراوێز:

(١) و (٢) لە بەیاننامەی دەفتەری سیاسیی بە بۆنەی پێکهاتنی پلینۆمی هەشتەمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستان، هەڵبژێراوی کۆنگرەی پازدەیەم، وەرگیراوە.

دەردەکەوێ ڕێژیمی ئێران پێش ئەوەی دڵسۆزی ئاشتی و ئاسایشی هەریمی کوردستانو گیانی هاووڵاتیانی کورد بێ، دڵسۆزی یەکپارچەیی خاکی عێراقەو پێی وایە ئەو تەقینەوەیە دەبێتە هۆی پارچەپارچە بوونی عێراق!

کوێستان فتوحی

ئەو دیواری بێمتمانەییە کە لە نێوان ئێران و ڕۆژئاوادا دروست بووە و لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا زۆر بەرزبۆتەوە. بێ گومان نەهێشتنی ئەم دیوارە کارێکی دژوارە و ئێران بۆ ڕەواندنەوەی تەم و مژی بێ متمانەیی ناچارە هەنگاوی گەورە هەڵێنێتەوە و گۆڕانی بنەڕەتی لە سیاسەتەکانیدا پێک بێنێ.

مەسعود ڕەواندوست

چەند قسەیەک لە بارەی تەقینەوەکەی هەولێر!

کوێستان فتووحی

تیرۆر و تەقینەوە لە هەر وڵاتێک، کردەوەیەکی دژی ئاساییش وئاشتییە.

یەکێک لە شانازییەکانی هەرێمی کوردستان، کە هەرکوردێک دەتوانێ پێی سەربەرز و شاد بێ، باری ئەمنو ئاساییشەکەی بووە، بەتایبەتی کە کوردستان لە ناوچەیەکی پڕ لە کێشەو شەڕ و ئاژاوەشدا هەڵکەوتوە. کوردستان کە ڕابردوویەکی دوور و درێژی لە بەربەرەکانی لەگەڵ شەڕ و ئاژاوە و سەرکوتدا هەبووە، ئەمڕۆ لە سایەی ئازادی و نیمچەسەربەخۆییەک کە هەیەتی، لە چاو هەرێمەکانی دیکەی عێراق لە ئەمنییەت و ئاساییش دا بە خۆشییەوە یەکەمە. دنیا شاهیدە لە وڵاتی عێراق ڕۆژانە بە هۆی کردەوەی تیرۆریستییەوە بە دەیان کەس دەکوژرێن و بریندار دەبن، بەڵام بە خۆشییەوە هەرێمی کوردستان چەند ساڵێکە لەم بەڵایە بەدوور بووە. ئەمەش بە دڵنیاییەوە ئی وشیاری و پاراستنی لەلایەن هێزەکانی پارێزگاری لە کوردستانەوەیە نەک ئەوەی هەرێمی کوردستان دوژمنی نەبێ.

تەقینەوە تیرۆریستییەکەی شاری هەولێر لە ٢٩ی سێپتامبری ٢٠١٣ دەبێ ئەم ڕاستییەی بۆ خەڵکی کوردستانو بەتایبەت بۆ بەرپرسان و دەسەڵاتدارانی هەرێمی کوردستان ڕوون و ئاشکرا کردبێتەوە کە دوژمنە ڕەنگاوڕەنگەکانی کورد چاویان بە پێشکەوتنەکانی کوردستان هەڵنایە، بۆیە پیلان لە دژی دادەڕێژن و لە کاتێکی زۆر حەساسدا دەیانەوێ ئاژاوەو ترسو تۆقاندن دروست بکەن. بە تایبەتی ئەم کردەوە قیزەونەی لە لایەن تیرۆریستانەوە لە کاتێکدا ڕووی دا کە چەند ڕۆژ پێشتر هەڵبژاردنێکی ئازادو دیموکراتیک بەڕێوە چووبوو، هەڵبژاردنێک لانیکەم لە چاو وڵاتانی دەوروبەر کە مێژوویەکیان لە حکوومەتداریو دەسەڵاتدا هەیە لە فەزایەکی ئەمن و ئارامدا بەڕێوە چوو. ئەوە ئەو ڕاستییەمان بۆ دەسەلمێنێ کە نەیارانو دوژمنانی کوردستان چاویان بەم پێشکەوتنانە هەڵنایە.

تەقینەوەکەی هەولێرو وەخۆ هاتنەوەیەک

ئەو تەقینەوەیە ئەوەندەی پێوەندیی بە کەمتەرخەمیی بەرپرسانی حکوومەت و پارێزەرانی ئاسایشی هەرێمی کوردستانەوە هەیە، زۆر زیاتر پێوەندی بە دڵڕەشیی نەیاران و دەرودراوسێی نادۆستی حکوومەتی هەرێمی کوردستانەوە هەیە.

یەکێک لەو دراوسێیانەی کە خۆی وەک دۆستی حکوومەتی هەرێمی کوردستان نیشان دەدا، کۆماری ئیسلامییە. لە دوای تەقینەوەکەی هەولێر، ئەم کردەوەیە مەحکووم دەکا و دەڵێ تیرۆریستان ئامانجیان تێکدانی یەکپارچەیی عێراقە! لێرەدا دەردەکەوێ ڕێژیمی ئێران پێش ئەوەی دڵسۆزی ئاشتی و ئاسایشی هەریمی کوردستانو گیانی هاووڵاتیانی کورد بێ، دڵسۆزی یەکپارچەیی خاکی عێراقەو پێی وایە ئەو تەقینەوەیە دەبێتە هۆی پارچەپارچە بوونی عێراق! ڕێژیمی ئێران هەمیشە نیگەرانی ئەوەیە کە هەرێمی کوردستان ڕۆژێک سەربەخۆیی خۆی ڕابگەیەنێ. بەڵام دەسەڵاتدارانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەداخەوە زۆر جار لە لێدوانەکانیاندا ڕێژیمی ئێران وەک دۆستی خەڵکی هەرێم ناو دەبن. ئەوە لە حاڵێکدایە کە ڕێژیمی ئێران یەکێک لە سەرچاوەکانی تەقینەوە و نائەمنی لە عێراقە. ئەم ڕاستییە بۆ هێزەکانی ئەمریکا کە ژمارەیەکی بەرچاو لە سەربازەکانیان لە عێراق لە ساڵانی ڕابردوودا بە هۆی تەقینەوە تیرۆریستیەکان کوژران، بە بەڵگەوە سەلماوە. ئەوان هەر لەو پێوەندییەش دا بوو کە کۆتاییەکانی ساڵی ٢٠٠٦ هەڵیان کوتایە سەر تاقمێک لە فەرماندەرانی سوپای قودس لە هەولێر. ئەگەرچی توانیان ژمارەیەک لەوان قۆڵبەست بکەن بەڵام مۆرە هەرە گرنگەکەیان کە دەگوترێ قاسم سولەیمانی، فەرماندەری سوپای قودس بوو،توانی خۆی دەرباز بکا.

لەم دوایانە دا، لێکۆڵەرێکی ڕۆژاوایی کە سەردانی عێراقی کردوە و لە نزیکەوە لە نفووز و دەستتێدا هەبوونی دەوڵەتانی ناوچەی کۆڵیوەتەوە، زانیاریی زۆر سەرنجڕاکێشی لە بارەی ڕۆڵی سوپای قودس و قاسم سولەیمانی فەرماندەری ئەو سوپایە لە بردنە پێشی نیەتو سیاسەتەکانی کۆماری ئیسلامی لە عێراق دا، بڵاو کردەوە. تەنانەت لە زمانی چەند گەورە کاربەدەستێکی هەرێمی کوردستانەوە نووسیبووی، ڕەتکردنەوە و وەستانەوە بەرامبەر داواکانی قاسم سولەیمانی، نرخێکی گرانی هەیە. هەر بەڕپرس و کاربەدەستێک، داوای ناوبراو جێبەجێ نەکا، بە تەقینەوە و پیلاندارشتن بۆ لە نێوبردنی بەرەوڕووی دەبێتەوە. هەر بۆیە بە دەگمەن ئەو کاربەدەستانە پەیدا دەبن کە بوێرن داواکانی ناوبراو ڕەت بکەنەوە. لە خۆڕا نەبوو کە بە دوای ئەو تەقینەوەیە دا،هێندێک لە چاوەدێرانی سیاسی، پێیان وابوو هەرێمی کوردستان، بە هۆی ئەم تەقینەوەیە، تۆڵەی ڕەتکردنەوەی داوای سوپای قودسی لێکراوەتەوە کە ئامادە نەبووە ڕیگا بدا، چەک و تەقەمەنیی ئەو ڕێژیمە لە ڕێگای هەرێمی کوردستانەوە بە ڕێژیمی بەشار ئەسەد بگا.

هەرێمی کوردستان، هیوایەکە بۆ نەتەوەی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان. هەر لەو کاتە دا جێگای دڵخۆشیی هۆگرانی دیموکراسی لە ناوچەکە دایە. هەر بۆیە ئاشتی و ئاساییشی دانیشتوانی ئەو هەرێمە،گرنگییەکی تایبەتی هەیە. لە سەر هەر هێزێک و هەر تاکێکی دلسۆزی دەسکەوتەکانی نەتەوەی کورد لەم بەشەی کوردستانە کە پاریزەری ئەو ئاشتی و ئاساییشە بێت کە لەو هەرێمە هەیە.

کۆبوونەوەکانی ژێنێڤ بۆ چارەسەریی قەیرانی ئەتۆمیی ئێران

مەسعود ڕەواندوست

کۆبوونەوەی ڕۆژانی دووشەممە و سێشەممە ٢٣ و ٢٤ی ڕەزبەری ١٣٩٢، دووەم کۆبوونەوەی دەوڵەتی نوێی تاران و لایەنە ڕۆژئاواییەکان لەسەر پەروەندەی ئەتۆمیی ئێران بوو. ئەم کۆبوونەوەیە کە لە شاری ژێنێڤی وڵاتی سویس بەڕێوەچوو بووە جێی سەرنجی زۆربەی ناوەندە سیاسی و ئابوورییەکانی جیهان.

هەڵوێستی تازەی ڕێژیمی تاران و ئیدیعای شەفافییەت و سووربوون لەسەر چارەسەری کێشەی ئەتۆمیی ئەم وڵاتە لە لایەک و نیگەرانییەکانی ڕۆژئاوا لە سیاسەت و بەرنامە ئەتۆمییەکەی ئێران لە لایەکی دیکەوە، هەستیاربوونی ئەم کۆبوونەوانەی زیاترکرد و هەموو چاوەکانی بڕییە ئاکامەکانی ئەم زنجیرە کۆبوونەوانە و داهاتووی بەرنامەی ئەتۆمی و پێوەندییەکانی ئێران و ڕۆژئاوا.

دەوڵەتی تازەی ئێران بە سەرۆکایەتیی حەسەن ڕووحانی لەم ماوە کورتەی هاتنەسەرکاریدا بە چرای سەوزی خامنەیی بۆ ڕزگارکردنی ڕێژیم لە دارمان، هەڵوێست و گوفتمانێکی نوێی گرتۆتەبەر و نەک هەر بە زمانێکی تازە لەگەڵ جیهان و بە تایبەت ئەمریکا قسە دەکا بەڵکوو تەنانەت لە هێندێک بواردا دەستی داوەتە تابۆشکێنی و چەند هەنگاوێکی هەڵێناوەتەوە کە لە مێژووی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا بێ وێنەن. کۆبوونەوەی وەزیرانی دەرەوەی ئێران و ئەمریکا و وتوویژی تەلەفۆنیی سەرکۆمارەکانی ئێران و ئەمریکا و تەنانەت نەرمی نواندنی زۆری بەرپرسانی ئێرانی لە بەرامبەر هاوتا ئەمریکییەکانیاندا نیشانەی جیددی بوونی دەوڵەتی نوێ و لەسەرووی ئەویشەوە حکوومەتی تارانە لە خۆڕزگارکردن لە گەمارۆ جیهانییەکان و ئاکامەکانی سیاسەتی تا ئێستای ڕێژیم لە بواری ئەتۆمی و سیاسەتی دەرەوەدا کە بە گشتی نیشانەی گاریگەریی قووڵی گەمارۆکانی ڕۆژئاوایە لەسەر ڕێژیمی تاران.

لە بەرامبەردا ڕۆژئاوا و بە تایبەت ئەمریکا بە ئیحتیاتەوە پێشوازییان لەم هەنگاوانەی تاران کردوە و ڕایانگەیاندوە کە چاوەڕوانی ئەوەن ئێران لە کۆبوونەوە ئەتۆمییەکانی ژێنێڤدا بە دەستی پڕەوە بەشداری بکا و هەنگاوی بە کردەوە و جیددی هەڵێنێتەوە.

هەروەک گوترا کۆبوونەوەکە ڕۆژی دووشەممە دەستی پێکرد و لەم کۆبوونەوەیەدا ئێران بە پێشکەشکردنی گەڵاڵەیەک لەژێرناوی «کۆتاییەک بۆ قەیرانێکی ناپێویست ...» کە بە وتەی محەممەد جەوادی زەریف، وەزیری دەرەوەی ئێران گەڵاڵەی ڕەوتێکی یەکساڵەیە بۆ چارەسەریی کێشەکان، پێشنیارەکانی ئێرانیان بۆ ڕەواندنەوەی گومان و نیگەرانییەکانی ڕۆژئاوا لە بەرنامە ئەتۆمییەکەی تاران و لە ئاکامدا لابردنی گەمارۆکان لەسەر ئێران خستەڕوو.

لەم کۆبوونەوانەدا کە دوو ڕۆژی خایاند و دوانیوەڕۆی سێشەممە کۆتایی پێهات لایەنی ئێرانی هەوڵی دا لایەنی ڕۆژئاوایی بەو قەناعەتە بگەیەنێ کە سوورە لەسەر چارەسەریی ڕاستەقینەی قەیرانەکە و، لە کۆتاییشدا هەردوولا کەشووهەوای کۆبوونەوەکانیان بە ئەرێنی و باش وەسف کردو بڕیاردرا خولی داهاتووی کۆبوونەوەکان ڕۆژانی ١٦ و ١٧ی خەزەڵوەری داهاتوو لە ژێنێڤ بەڕێوەبچێ و ئێران داوای کرد کۆبوونەوەکان لە ئاستی وەزیراندا بەڕێوەبچن.

هەروەک دوای کۆبوونەوەکان ڕاگەیەندرا نێوەڕۆکی گەڵاڵە پێشنیارکراوەکەی ئێران لەسەر داوای لایەنی ئێرانی بە نهێنی ماوەتەوە و کارناسان پێیانوایە ئەوە دەتوانێ نیشانەیەکی هیوابەخش بێ بۆ جیددی بوونی ئێران و گەڵاڵە پێشنیارییەکەی. بەڵام سەرەڕای ئەوەش هەروەک لە ڕاگەیەنەکانی ئێرانیشدا بڵاوبۆوە دوو خاڵی کەمکردنەوەی ئاستی پێتاندنی ئۆرانیۆم و ئیمزاکردنی پرۆتۆکۆلی ئیلحاقی لەم گەڵاڵەیەدا گونجێندراون. بەڵام لە درێژەی کۆبوونەوەکاندا ئێران ڕایگەیاند کە ئیمزاکردنی پرۆتۆکۆلەکە بەشی کۆتایی ئەم ڕەوتە یەکساڵەیە.

لایەنی ڕۆژئاواییش دەگەڵ ئەوەی کۆی گشتیی کۆبوونەوەکانیان پێ ئەرێنی بوو، بەڵام هاوکات ڕایانگەیاند کە مەرجی لابردنی گەمارۆکان ئەوەیە کە ئێران بە کردەوە نیازپاکیی خۆی نیشان بدا و وەک هەنگاوی یەکەم پێتاندنی ئۆرانیۆمی ٢٠٪ ڕابگرێ. بڕیار وایە ئەندامانی گرووپی ٥+١ یش گەڵاڵەکەی ئێران بەرنەوە وڵاتانی خۆیان و تا خولی داهاتووی کۆبوونەوەکان ڕاوێژ و لێکدانەوەی لەگەڵ دەوڵەتەکانی خۆیان لەسەر بکەن.

ئەوەی ڕاستی بێ هەتا ئێرە ئێران لە نیشاندانی سیمایەکی نوێ کە ڕۆژئاوا چاوەڕوانی دەکا تا ڕادەیەکی زۆر سەرکەوتوو بووە و قۆناغی دواتر و لە ڕاستی چەند مانگی داهاتوو دەیسەلمێنن کە ئەم سەرکەوتنە بەردەوام دەبێ یان شتێکی کاتییە و لە بڕگەیەکی کورت تێناپەڕێ.

بەڵام هەر ئێستاش سەرەڕای ئەو بە ڕواڵەت سەرکەوتنە بەرتەسکەی ئێران لە دروستکردنی کەشێکی هیوابەخشانە لە ڕۆژئاوادا، ئیسرائیل نیگەرانییەکانی لەم کۆبوونەوانە نەشاردۆتەوە و هەموو توانای خۆی خستۆتەگەڕ بۆ ئەوەی گوشار بخاتە سەر ڕۆژئاوا و بە تایبەت ئەمریکا کە لە کۆبوونەوەکاندا ئیمتیاز بە ئێران نەدەن و گەمارۆکان لەسەر ئێران سووک نەکەن.

باراک ئۆباماش لە نێوخۆی ئەمریکادا گوشارێکی زۆری لەسەرە بۆ ئەوەی لە بەرامبەر ئێراندا ئیمتیاز نەدا و گەمارۆکانی سەر ئێران کەم نەکاتەوە. هاوکات لە نێوخۆی ئێرانیشدا هێندێک لایەنی توندڕەو گوشاریان خستۆتە سەر دەوڵەتی ڕووحانی بۆ ئەوەی لە بەرامبەر ڕۆژئاوادا زۆر نەرمی نەنوێنێ و ئیمتیاز نەدا.

بەڵام لە هەمووی ئەمانە گرنگتر ئەو دیواری بێمتمانەییە کە لە نێوان ئێران و ڕۆژئاوادا دروست بووە و لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا زۆر بەرزبۆتەوە. بێ گومان نەهێشتنی ئەم دیوارە کارێکی دژوارە و ئێران بۆ ڕەواندنەوەی تەم و مژی بێ متمانەیی ناچارە هەنگاوی گەورە هەڵێنێتەوە و گۆڕانی بنەڕەتی لە سیاسەتەکانیدا پێک بێنێ.

سەرکەوتنی کۆبوونەوەکانی ژێنێڤ و کۆبوونەوەکانی دواتر و هەروەها بەرنامەکانی داهاتووی ڕێژیم بەستراوەتەوە بە جیددی بوون و سەداقەتی تاران لە هەنگاوەکانی ئێستا و داهاتوویدا و، ڕۆژئاواش خوازیاری گەرەنتییە لە ئێران بۆ ڕاستگۆبوونی لە ڕەوتی کۆبوونەوە ئەتۆمییەکاندا.

کوردستان
ژمارە: ٦١٨
٣٠ی ڕەزبەری ١٣٩٢
٢٢ی ئۆکتۆبری٢٠١٣
سیاسی

ئەم ساڵ لە کاتێکدا قوتابخانەکانو زانکۆکان کرانەوە کە ئەو وەعدو بەڵێنانە درابوونو وەدی نەهاتن، داخوا حەسەنی رووحانی هێنانەگۆڕی ئەم مەسەلەیەی تەنیا بۆ بانگەشەی هەڵبژاردن بوو بۆ ئەوەی دەنگی دەیان میلیۆن غەیرە فارس بۆ لای خۆی رابکێشێ، یان ساڵی داهاتووی خوێندن بە خوێندنو نووسینی زمانی زگماکیی ڕۆڵەکانی سەربە نەتەوەکانی دیکەی ئێران دەست پێدەکا؟

مستەفا مەعروفی

تا ئەو جێگایەی دەگەڕێتەوە سەر گۆشە نیگای کۆماری ئیسلامی، هەروەک گوترا هەتا ئێستا ئاڵوگۆڕێک لەو بوارەدا لە سیاسەتی ڕێژیمدا پێک نەهاتووە. کۆماری ئیسلامی ئەگەر بەڕاستی باوەڕی بە تێکۆشانی سیاسیی کوردەکان بۆ کارکردن لەسەر مەرامە جەوهەرییەکانی نەتەوەی کورد لە ئێران هەبا، بواری تێکۆشانی ئازاد و ئاشکرای لەپێشدا بۆ ئەو حیزبانە دەڕەخساند کە رابردوویەکیان لە خەبات و تێکۆشان بۆ خستنەڕوو و وەدیهێنانی ویست و داوا رەواکانی ئەو گەلەدا هەیە

ئاسۆی حەسەنزادە

خوێندن بە زمانی زگماکیی نەتەوەکانی ئێران

مستەفا مەعروفی

ئاوڕێک لە بارودۆخی زمانی نەتەوە بندەستەکانی ئێران

بە درێژایی مێژووی هاوچەرخی ئێران سیاسەتی فەرهەنگیی وڵات نموونەی زەق و بەرچاوی سیاسەتی ئاسیمیلەکردنی زمانو فەرهەنگی نەتەوە بندەستەکان بووە؛ تەنیا زمانی فارسی زمانی سیاسەتو ئابووری بووە. پێداویستییە حەیاتییەکانو کەلوپەلی ڕۆژانەی خەڵک تەنیا بەرچەسپی فارسییان لەسەرە. منداڵ کە چاو لە فیلمی کارتۆن دەکا بە فارسییە، کە بیسکویتێک هەڵ دەپچڕێ بە فارسی لەسەری نووسراوە، کەلوپەلی یارییەکانی نووسراوی فارسییان لەسەرە، لە قوتابخانەی سەرەتایی تەنیا زمانی فارسی دەبیسێ. دراوی گیرفانی هەمووکەس هەر بە فارسیی لەسەر نووسراوە. کەلوپەلی ماڵو چێشتخانە ئەگەر ئی دەرەوە نەبن هەر بەرچەسپی فارسیی پێوە دراوە. ڕێکلامەکان، تابڵۆی سەر دەرودیواران بە زمانی فارسین. لە یەک قسەدا کارێکی وایان کردوە کە تەنیا زمانی فارسی بە کەلکی ژیانی ئەم سەردەمە بێ. چەندین زمانی بێگانە لە قوتابخانەکانەوە بگرە تا زانکۆکان دەخوێندرێن بەڵام زمانی نیوە یان هێندێک زیاتر لە نیوەی خەڵکی ئێران کە لە نەتەوەکانی دیکەن مافی خوێندنیان نیە!

درێژەی ئەم سیاسەتە لە ماوەی دەیان ساڵدا بەرەبەرە ئەم گومانە گشتییەی لە دەروون و بیرو فکری خەڵکدا دروست کردوە کە تەنیا زمانی فارسی شایانی ئەو ئەرکە سیاسی، ئابووری‌و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەیە. ئەو باوەڕە چەوتە لە دڵو دەروونی خەڵکدا دەچێنێ کە تەنیا زمانی فارسی زەرفییەتی ئەو باسانەی هەیەو دەکرێ بخوێندرێ، زمانی نەتەوەکانی دیکە زمانی گوند، ناوچە، شوێنە هەژار و دواکەوتووەکانە، بە تایبەتییش ئەو ئاسیمیلەکردنەی زمان و فەرهەنگ زۆر جار فەرق‌و جیاوازیی ئابوورییشی لەگەڵە. ناوچەی نەتەوە غەیرە فارسەکان جگە لە ستەمی سیاسی‌و فەرهەنگی ستەمی ئابوورییشی لەسەرە، ئەوکاتە زمانی ئەو ناوچانە لە ڕووی دەروونیەوە ئەوەندەی دیکەش پلەو بایەخیان دادەبەزێ.

فیلمە کۆمێدییەکان، جۆکو قسە پێکەنیناوییەکان، چاپکردنی وێنەی کەسانێک بە جلوبەرگی نەتەوەکانی دیکە بۆ بابەتی جینایی‌و باس لە دواکەوتوویی‌و ڕووداوی سەیر و سەمەرەو ناخۆش لە ڕۆژنامەکان‌دا، لاسایی کردنەوەو گاڵتەکردن– بە قەوڵ– بە لەهجەکان هەوڵێکن بۆ گرێدانی ئەو چارەڕەشی‌و دواکەوتوویە بە نەتەوەکانی دیکە بۆ ئەوەی تاکەکانی سەر بە نەتەوەکان زمان و فەرهەنگی خۆیان لەبەر چاو بکەوێ وا بیر بکەنەوە کە ئەوکاتە پێشکەوتوون‌و بەختەوەرن کە پشتی تێبکەن. هەوڵ دەدرێ ئەو حاڵەتە دەروونیە کازیبە بۆ تاکەکان پێک بێنن کە ئەوکاتە دەتوانن خاوەنی کەسایەتی خۆیان بن‌و نرخ و بایەخیان لەسەرێ دەبێ کە بە فارسی بدوێن‌و بنووسن‌و تەنانەت گاڵتە بەو هەوڵانەش بکەن کە نەتەوە بندەستەکان لە پێناوی خوێندن‌و نووسین بە زمانی خۆیان دەیدەن. لە یەک قسەدا کارێکی وایان کردوە کە زمانی نەتەوەکانی دیکە وا دەرکەون کە بە کەلکی ژیانی ئەم سەردەمە نایەن.

هەوڵی تازە بۆ خوێندن بە زمانی نەتەوەکان

هەڵبژاردنی یازدەیەمین دەورەی سەرکۆماری بابەتی خوێندن بە زمانی نەتەوەکانی ئێرانی وروژاند. هەرچەند ئەم باسە باسێکی تازە نیە؛ لە قانوونی ئەساسیی ئێران‌دا ئاماژەی پێکراوە، بەڵام سەرکۆماری هەڵبژێردراو بەڵێنی بەڕێوەبردنی ئەو ئەسڵە لە قانوونی بە نەتەوەکانی ئێران دا. ئەسڵی ١٥ی قانوونی ئەساسی دەڵێ:

«زمان، خەتی ڕەسمی‌و هاوبەشی خەڵکی ئێران فارسییە. بەڵگەو نامەنووسینەکان‌و دەقە ڕەسمییەکان‌و کتێبە دەرسییەکان دەبێ بەم زمانەو بەو خەتە بن بەڵام بەکارهێنانی زمانە ناوچەیی‌و قەومییەکان لە چاپەمەنییەکان‌و ڕاگەیەنە گشتییەکان‌داو خوێندنیان لە قوتابخانەکان‌دا، لە پەنا زمانی فارسی ئازادە.»

ئەو ئەسڵە لە ساڵی ١٣٥٨ەوە کە لە قانوونی ئەساسی دایە پشتگوێ خراوە. حەسەنی رووحانی لە ٩ی خەرمانانی ئەمساڵدا ١٥ ڕۆژ بەر لە هەڵبژێرانی، لە خاڵی ٤ی بەیاننامە ١٠ خاڵییەکەی‌دا بەڵێنی دا:

« خوێندن بە زمانی دایکیی ئێرانییەکان (کوردی، ئازەری، عەرەبی‌و...) بە شێوەی ڕەسمی لە ئاستی قوتابخانەو زانکۆکان‌دا بە مەبەستی بەڕێوەچوونی ئەسڵی ١٥ی قانوونی ئەساسی لە تەواوەتیی خۆی‌دا.»

ئەو بەڵێنەی حەسەنی رووحانی، بەتایبەتی بەو سەرکەوتنە بەرچاوەیەوە لە هەڵبژاردن‌دا، هیوا هومێدێکی زۆری لە دڵی چالاکانی مەدەنی‌و ڕووناکبیرانی نەتەوە بندەستەکان‌دا چاند. هیواو هومێدەکان کاتێک زیاتر بوون کە سەرپەرستی وەزارەتی پەروەردەو فێرکردن لە ١٥ی ڕەزبەردا ڕای گەیاند کە: «مەسەلەی خوێندن بە زمانی قەومەکان لە ڕیزی پێشەوەی بەرنامەکانم دایە.»

ئەو هەڵو بەڵێنانە تەنانەت ئەگەر بە ئاکامیش نەگەن هاتنە گۆڕیان بە سوودە، ئەگەر بە ئاکامیش بگەن دەسکەوتێکی بەنرخن بۆ نەتەوە بندەستەکان‌و پاشەکشەیەکی بەرچاوە بۆ مەزنیخوازی‌و ملدانەواندنە بۆ ویستی گەلانی ئێران. ئەم مەسەلەیە دەبێ وەک دەسکەوتێک سەیر بکرێ نەک وەک ڕێگا چارەی نیهایی کێشەی نەتەوەکانی ئێران. ئەمە مەسەلەیەکی فەرهەنگییە،کە نابێ بە کەم بزانرێ، بەڵام مەسەلەیەکی سیاسی نیە. چارەسەری کێشەی نەتەوەکانی ئێران ڕێگای سیاسیی هەیە.

هەوڵی پێشڕەوانەی خوێندن بە زمانی کوردی

مەسەلەی خوێندن بە زمانی کوردی لە ئێران‌دا مەسەلەیەکە تایبەت بە خۆی، لە هێندێک ڕووەوە لەچاو نەتەوەکانی دیکەی ئێران جیاوازە. خەبات بۆ خوێندن بە زمانی کوردی لە ئێران‌دا ڕابردوویەکی درێژ، پڕ لە هەوراز و نشێوو تەنانەت خوێناویی هەیە. گرنگترین قۆناغ لەو هەوڵانەدا بە ڕەسمی کردنی خوێندن‌و نووسین بە زمانی کوردی لە سەردەمی کۆماری کوردستان (٢٥-١٣٢٤)دا بوو. قۆناغێکی دیکە پاش شۆڕشی گەلانی ئێران لە ساڵی ١٣٥٧ دا بوو کە لە زۆر ناوچەی ئازادی کوردستان حیزبی دێموکراتی کوردستان قوتابخانەکانی شۆڕشی بەڕێوە دەبردن کە زمانی کوردیان لەپەنا زمانی فارسی تێدا دەخوێندرا. ئەمە کاریگەرییەکی زۆری هەبوو.

لە سەردەمی دەسەڵاتی محەممەدی خاتەمی دا (٨٤-١٣٧٦) گەلێک ئەنجومەنی ئەدەبی لە شارو ناوچەکانی کوردستان دامەزران کە لە پاڵ چالاکیی ئەدەبی لاوان‌و منداڵان‌و تەنانەت گەورەکانیان فێری خوێندن‌و نووسین بە زمانی کوردی کرد. ژمارەیەک لەو ئەنجومەنانە تەنانەت دوای ئەم قۆناغەش توانیان درەژە بە ئەرکەکانیان بدەن.

بۆیە ئەوەی ئەمڕۆ بۆتە بەشێک لە بانگەشەی تەبلیغاتیی سەرکۆماری بەبێ خۆڕانان بەشی زۆری دەگەڕێتەوە بۆ هەوڵی ڕۆڵەکانی کوردو ڕۆڵی پێشڕەوانەی ئەوان دەسەلمێنێ. ئەوە گرنگە کە ئێستا ئەو مەسەلەیە لە نێو دەسەڵاتدا مەترەحە، وا دیارە پەیامی نەتەوەکانی ئێران — با لە لایەنی فەرهەنگییشەوە بێ– بە گوێی دەسەڵات گەیشتوە.

ئەم ساڵ لە کاتێکدا قوتابخانەکان‌و زانکۆکان کرانەوە کە ئەو وەعدو بەڵێنانە درابوون‌و وەدی نەهاتن، داخوا حەسەنی رووحانی هێنانەگۆڕی ئەم مەسەلەیەی تەنیا بۆ بانگەشەی هەڵبژاردن بوو بۆ ئەوەی دەنگی دەیان میلیۆن غەیرە فارس بۆ لای خۆی ڕابکێشێ، یان ساڵی داهاتووی خوێندن بە خوێندن‌و نووسینی زمانی زگماکیی ڕۆڵەکانی سەربە نەتەوەکانی دیکەی ئێران دەست پێدەکا؟

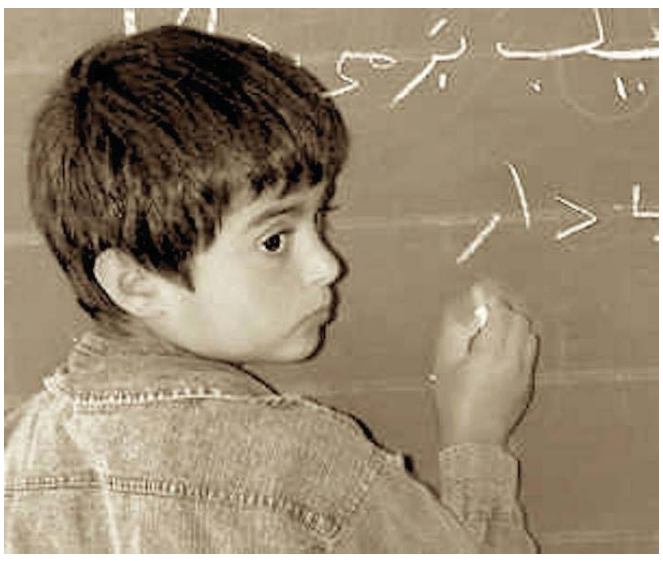

درێژەی لاپەڕی ١

سەبارەت بە هەوڵی چالاکانی کورد لە نێوخۆی وڵات بۆ دامەزراندنی حیزبێکی «قانوونی»

ڕێکخراوە کوردییەکان و لەنێو واندا بەرابردووترین ڕێکخراوی سیاسیی کورد لە ئێران واتە حیزبی دێموکراتی کوردستانی بە ئامانج گرت. سەرەڕای ئەوە کە ئەو حیزبە لە ڕەوتە سیاسییەکانی پاش ئینقلاب و هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامیدا چالاکانە لەگەڵ کاربەدەستانی نوێی تاران لە مامەڵەدا بوو و لە کاتی وتووێژەکانی هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد لەگەڵ نوێنەرانی دەوڵەتیش لە دیالۆگ و دانوستاندا بوو، هەرگیز ئەو حیزبە بەشێوەی قانوونی دەرەتانی تۆمار کرانی نەدرایە و بەپێچەوانەوە لەگەڵ دەسپێکردنەوەی شەڕی کوردستان کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی بڕیاری بە «هەڵوەشاوە» ڕاگەیاندنی ئەو حیزبەیان دەرکرد. دەستەواژەیەک کە تا ئێستاش لەلایەن دەزگا تەبلیغاتییەکانی ڕێژیم و ئەو بەرپرسانەیەوە کە لەسەر مەسەلەکانی پێوەندیدار بە کوردستان دەدوێن، هەروا بەکار دەبرێ.

لەگەڵ گەشەسەندنی خەباتی پارلمانیی کوردەکانی باکووری کوردستان و دامەزرانی ڕێکخراوی سیاسیی ڕەسمی و قانوونییان (هەر جارەی بە ناوێک) بۆ بردنە پێشی خەباتی ئەوان لە بەستێنی مەدەنیدا، ئەو بیرۆکەیە لەلای کۆمەڵێک لە چالاکانی کورد لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش کەڵکەڵەی کرد کە بۆ بەقانوونی کردنی چالاکیی سیاسیی خۆیان لە چوارچێوەی کۆماری ئیسلامیدا هەوڵ بدەن، بەتایبەت کە ئەو سەردەمە هاوکات بوو لەگەڵ هاتنە سەر کاری باڵی ناوزەدکراو بە ریفۆرمخواز کە کەمکردنەوەی فشار بۆ سەر خەڵکی خستبووە نێو مەرامە سیاسییەکانی خۆیەوە و لە کوردستانیش بواریکی هەرچەند سنووردار بۆ چالاکیی فەرهەنگی و ڕووناکبیری پێک هاتبوو. بەڵام دواجار سنوورە قانوونی و سیاسییەکانی چالاکیی سیاسیی ڕێکخراو لەژێر حاکمییەتی کۆماری ئیسلامیدا بوونە هۆی ئەوە کە سەرەڕای دروستبوونی ژمارەیەکی زۆر ئەنجومەنی ئەدەبی و فەرهەنگی لە شارەکانی کوردستان و تەنانەت دامەزرانی هێندێک فۆرۆم و پێکهاتە بۆ وەخۆگرتن و هەماهەنگ کردنی چالاکیی سیاسیی نوێنەرانی کورد لە مەجلیس و بەگشتی بژاردەکانی کورد لە ناوەند، نە کۆماری ئیسلامی ڕێگەی بە تۆمارکردنی یاسایی ئەو پێکهاتانە دا کە سروشتێکی سیاسییان هەبوو، نە نوێنەر و چالاکە کوردەکانیش ئەو کاتە توانیان شەقڵی سنوورە گوتارییەکانی سەپێنراو لەلایەن ڕێژیمەوە ئەوەندە بشکێنن کە متمانە و سەرنج و پشتیوانیی بەربڵاوی خەڵکی کوردستان بۆ لای خۆیان ڕابکێشن.

لەلایەکی دیکەوە، بەهۆی ئاکامە عەینی و ڕەوانییەکانی مامەڵەی ئەمنیەتی لەگەڵ مەسەلەی کوردستان و نەبوونی بەستێن و ئەزموونی پێویست لە هەماهەنگی و هاوپێوەندیی نێوان بەستێنی مەدەنی و بەستێنی شۆڕشگێریی خەباتی کوردەکان لە ئێران، ئۆپۆزیسیۆنی ڕووخانخوازی کوردیش لەسەریەک بە دوودڵی و تەنانەت بە چاوی گومانەوە لەم جۆرە هەوڵانەی دەڕوانی. ئەم گومان و دوودڵییە ئەوەندەی بۆ بێ باوەڕییەکی بەجێ بە ڕێژیم و بێ هیواییەکی مەنتیقی بە کارایی زەرفییەتە سیاسی و قانوونییەکانی نێو سیستمی کۆماری ئیسلامی دەگەڕایەوە، ئەوەندەش بە ناهەق بەرهەمی ئەنگیزە و ڕێفلێکسە نەگوتراوەکانی پێوەندیدار بە زێهنیەتی ڕکابەری و ئالترناتیف سازی بوو.

ئەمڕۆ لەگەڵ هاتنەسەرکاری ڕووحانی و دوابەدوای ئەوە کە بەشێک لە بژاردەکانی کوردی نێوخۆی وڵاتیش تێکەڵی ئەو فەرایەندە بوون کە هەڵبژێرانی ناوبراو بە سەرکۆماری لێ کەوتەوە، مەسەلەی دامەزراندنی ڕێکخراو یا ڕێکخراوگەلێکی قانوونی لە ئێران بۆ ڕێکخستنی تێکۆشانی سیاسیی کوردەکان لەلایەن هێندێک لە چالاکان و پێکهاتە تائێستاش ناڕەسمییەکانی کوردی نێوخۆی وڵاتەوە خراوەتەوە ڕوو و ئەو پرسە کەوتۆتەوە نێو ڕۆژەڤی باس و بیری سیاسیی کوردی ڕۆژهەڵات. لە سەردەمێکدا کە کۆماری ئیسلامی هەروا خۆی لە هەڵێنانەوەی هەرچەشنە هەنگاوێک لەپێناو کرانەوەیەکی سیاسیی ئەوتۆدا کە دەرفەت بە تێکۆشانی ئازاد و ئاشکرای ئۆپۆزیسیۆنی نەریتیی خۆی بدا دەپارێزێ (شتێک کە جارێ نە لە کورتخایەن و نە تەنانەت لە دوورەدیمەنیشدا ڕێی تێ ناچێ)، لە سەردەمێکیشدا کە بەڵام کۆمەڵێک تابوو و بەربەستی زەینیی نێوخۆی بزوتنەوەی کورد شکاون و بواریکی لەبارتر بۆ لەیەکتر تێگەیشتنی بژاردەکانی هەردوو بەستێنی مەدەنی و شۆڕشگێڕی ڕەخساوە، جێی خۆیەتی کە پێداچوونەوە بە چۆنیەتیی مامەڵە لەگەڵ پرسی دامەزراندنی ڕێکخراوی قانوونیی کوردەکان لە ئێران لانیکەم لە یەکێک لەو دوو گۆشە نیگایەدا کە لە سەرەوە باس کران بکرێ.

تا ئەو جێگایەی دەگەڕێتەوە سەر گۆشە نیگای کۆماری ئیسلامی، هەروەک گوترا هەتا ئێستا ئاڵوگۆڕێک لەو بوارەدا لە سیاسەتی ڕێژیمدا پێک نەهاتووە. کۆماری ئیسلامی ئەگەر بەڕاستی باوەڕی بە تێکۆشانی سیاسیی کوردەکان بۆ کارکردن لەسەر مەرامە جەوهەرییەکانی نەتەوەی کورد لە ئێران هەبا، بواری تێکۆشانی ئازاد و ئاشکرای لەپێشدا بۆ ئەو حیزبانە دەڕەخساند کە رابردوویەکیان لە خەبات و تێکۆشان بۆ خستنەڕوو و وەدیهێنانی ویست و داوا رەواکانی ئەو گەلەدا هەیە و لە یەکەمین هەڵبژاردنی پارلمانیدا کە ئەو ڕێژیمە بۆخۆی ڕێکی خستبوو متمانەی خەڵکی کوردستانیان وەرگرت و بەگشتی لە خەملاندنی پرسی کورد لە ئێراندا ڕۆڵێکی مێژوویان گێڕاوە. خۆ ئەگەر تەنانەت هەنگاوی لەم چەشنە تەنیا ڕێکخراوەکانی دامەزراو لەلایەن چالاکانی کوردی نێوخۆی وڵاتەوەش بگرێتەوە، ئەمە — بە هەموو کەمیی خۆیەوە– ناکرێ بە خراپ بزانرێ و پێشوازیی لێ نەکرێ. بەڵام هەروەک گوترا هەتا ئێستا هیچ ئاماژەیەکی ڕوون و بڕیاردەر سەبارەت بە پێداچوونەوەی ڕێژیم بە سیاسەتی خۆی لەو بوارەدا تەنانەت لەپێوەندی لەگەڵ پێکهاتە کوردییەکانی نێوخۆی وڵاتیش بەدی ناکرێ. بەپێچەوانەوە، نەک هەر ئەو پرۆژانەی لەم دواییانەدا لەژێر ناوی حیزب دروست کردندا هاتوونەگۆڕ، بەڵکو تەنانەت ئەو پێکهاتانەی پێشووش کە لە قالبی نەرمتردا گەڵاڵە کرابوون و دەمێکە لە فەزای گشتیدا ناویان هەیە، تا ئێستا مۆڵەتی یاساییان وەرنەگرتووە.

لەو شوێنەدا بەڵام کە پێداچوونەوە و دووبارە هەڵسەنگاندنەوە خۆی دەسەپێنێ گۆشەنیگاکەی دیکە، واتە مامەڵەمان لەگەڵ هەوڵ و هەنگاوەکانی نیشتمانپەروەرانی کورد لە نێوخۆی وڵات لەم بوارەدایە. بەدرێژایی چەند دەیەی ڕابردوو، یەکێک لە کەموکوڕییەکانی کاری سیاسیی کوردەکانی ئێران (بە هەموو ڕووبەرەکەیەوە) ئەوە بووە کە هەماهەنگی و هاوپێوەندیی نێوان بژاردەکانی هەردوو بەستێنی مەدەنی و شۆڕشگێڕی وەک زۆر پرسی دیکە بە ناهەق کەوتۆتە ژێر کاریگەریی پرسی مامەڵە لەگەڵ ڕژێمی کۆماری ئیسلامی بەو ماهییەتە نادێموکراتیک و دژە ئینسانییەوە کە هەیەتی. ڕاستییەکەی ئەوەیە کە نەک هەر قازانجی لەمەیداندابوونی هاوکاتی بژاردەکانی کورد لە هەموو بەستێنەکاندا و بەهێزکردنی فاکتەری کوردی لە هەموو ڕەهەندەکانی کاری سیاسیدا، بەڵکوو پێویستیی نۆژەنبوونەوەی بەستێنی شۆڕشگێڕی و گرێدرانەوەی ئۆپۆزیسیۆنی ڕووخانخواز بە واقیعییەتەکانی نێو کۆمەڵگا لەم قۆناغەدا و زەروورەتی تەمرین کردنی هەر لە ئێستاوەی پێکەوە حاوانەوە و کاریگەری لەسەر یەکتر دانان بۆ قۆناغی پاش کۆماری ئیسلامییش ئەوە دەخوازێ کە بژاردە و پێکهاتەکانی هەردوو بەستێنی مەدەنی و شۆڕشگێڕی لەمەولا بە دیدێکی ئاوەڵا و داماڵراو لە گومان و دڕدۆنگییەوە بۆ ڕۆڵ و ریسالەتی یەکتر بڕوانن و لەگەڵ جیاوازیی سروشتیی نەخش و کارکردیان، خۆیان بە تەواوکەری یەکتر بزانن.

ئەگەرچی بەهۆی درێژەکێشانی ڕوانینی ئەمنیەتیی کۆماری ئیسلامی بۆ مەسەلەی کوردستان، دیالۆگ و کاریگەری دانانی ئەم دوو بەستێنە لەسەر یەکتر هێشتا ناتوانێ دیالۆگ و کاریگەری دانانێکی ڕەسمی و ڕاستەوخۆ و هەمەلاگیر بێ، بەڵام هەر ئێستا هەردوولا دەتوانن بە هەڵوێست و کرداری پۆزەتیڤ و بنیاتنەری خۆیان، بۆ یەکتر و لەبەر چاوی کۆمەڵانی خەڵک ئەرکساز و متمانەبەخش و لە ئاکامدا ڕێکخەر و بزوێنەر بن. ئەوەندەی پێویستە بەستێنی شۆڕشگێڕی دەستی چالاکانی نێوخۆ بەتایبەتی لە ئاستی ناوەندا ئاوەڵا بکا و هانیان بدا کە هەموو ئامراز و کەناڵە سنوورداراەکانیش (و یەک لەوان داوای بەقانوونی کردنی پێکهاتە سیاسییەکانی کورد) بۆ ئەوە بەکاربەرن کە مەسەلەی کورد لەلای کاربەدەستانی ڕێژیم وەک دەغدەغەیەکی هەمیشەیی بمێنێ و کۆمەڵگای ئێرانیش هەرچی زیاتر بە داواکانی خەڵکی کوردستان ئاشنا بکەن، ئەوەندەش بەستێنی مەدەنی لەسەریەتی بۆ بەزاندنی جەغزی گوتاریی داسەپاو لەلایەن ڕێژیمەوە و لەپێناوی کاریگەری وەرگرتنی زیاتر لە گوتاری مێژوویی کورد لە ئێران ئامادەیی لە خۆیدا پێک بێنێ و لە کردەوەشدا ئازایانە خەللاقییەت لە خۆی نیشان بدا. لە هەر حاڵدا ئیدی ڕەوا نیە کە پێوەندی و کارتێکەریی نێوان ئەم دوو بەستێنە چیدیکە نە گرفتاری گومان و دڕدۆنگییەکانی ڕابردوو بێ و نە بەتایبەتی کۆماری ئیسلامییش ئاقارەکەی دیاری بکا.

بەم چەشنەیە کە ئەگەر تەنانەت پەڕاوێزی مانۆڕدانی چالاکانی کورد لە نێوخۆی وڵات بۆ بە چالێنج کێشانی ڕێژیم و لەو نێوەشدا بۆ بە قانوونی کردنی ڕێکخراوی سیاسیی کوردی لە ئێران زۆر سنووردایش بێ و ئەگەر تەنانەت ئەوان لەم هەوڵانەیاندا سەرکەوتووش نەبن، لانیکەم پانتایی خەباتی کورد لە ئێران بەهۆی تێگەیشتنی هاوبەش و خۆدەرخستنی هەماهەنگی بژاردەکانی کورد لە هەردوو بەستێندا فراوانتر دەبێتەوە و لە ئاکامدا کوردەکان دەچنە نێو فازێکی نوێ لە هەنگاونانی بەکردەوە بۆ بردنەپێشی خەباتێکی فرەڕەهەندی دانەبڕاو لە پرۆسە سەراسەرییەکان.

بە پێی سەردەمو دیسکۆرسی زاڵ، نەتەوەو شوناسی نەتەوەیی دەبێ ڕووبەڕێکی گشتی بۆ پێوەندیی ئازادانەی تاکو پێکهاتەکان بڕەخسێنێ. شوناسی نەتەوەیی دێموکراتیک، شوناسێکی هاوولاتیی تەوەرە و لە سەر بنەمای هاوپێوەندیی ئۆرگانیکو هاوولاتیی ئازادو یەکسان دادەمەزرێ

حەسەن شێخانی

هەموو ئەو کردەوانەی کۆماری ئیسلامی ئۆپۆزیسیۆنی ناچار کرد کە خۆی بە تەواوی دەگەڵ دەسەڵاتبەدەستانی تاران یەکلا بکاتەوە و هیوابڕاو لە گۆڕانی سیستم، دروشمی ڕووخانی کۆماری ئیسلامی هەڵگرێ. دیارە ئۆپۆزیسیۆنی کورد سەرەڕای هەڵگرتنی ئەم دروشمە دیسانیش لە هەوڵدان بۆ وتوێژ و ڕێگەی ئاشتیخوازانە ماندوو نەبوو

تەها ڕەحیمی

شوناسی نەتەوەیی دێموکراتیک

حەسەن شێخانی

١) شوناسی نەتەوەیی وەک هەر چەمکێکی دیکە دەگۆڕێ و پێناسەکەشی گۆڕانی بە سەر دادێ. بە پێی گۆڕانی زەمەنو دیسکۆرسی زاڵ، چەمکەکانیش گۆڕانیان بە سەر دادێ.بۆ ناسینی چەمکی شوناسی نەتەویی دەبێ ئەم چەمکە بخەینە نێو دەقی زەمەنیو مێژوویی خۆی؛ چونکە ئەم چەمکەش وەکوو هەر چەمکێکی دیکە تایبەتمەندیی مێژوویی کەلتووری خۆی هەیەو ناتوانرێ لە دەرەوەی سیاقی مێژوویی کەلتووریو جوغرافیایی، پێناسە بکرێ.

شوناسی نەتەوەیی بەرهەمی سەردەمی مۆدێرنیزمە. تا هەنووکە سێ شەپۆلی مۆدێرنیزم هاتوونە کایەوە کە بە پێی هەر کام لەم شەپۆلانە، پێناسی شوناسی نەتەوەییش گۆڕانی بەسەردا هاتووە.

٢) شوناسی تاکو تاکگەرایی پۆزەتیڤو لیبرالیزم، جەوهەری مۆدێرنیزمزمو لە شەپۆلی یەکەم دا (لە سەدەی حەڤدە بەم لاوە) دێنە ئارا. ئەم چەمکانە لە خۆڕا نەهاتوونە ئارا، لە هەمبەر دەسەڵاتخوازیی پیاوانی کلیسا و هەروەها دەسەڵاتگەریی دەوڵەتانی سەرەڕۆی هابزیدا سەرهەڵدەدەن و مرۆڤ وەک بوونەوەرێکی ئاوەزمەند لە چوارچێوەی سیستمێکی جڤاکیدا بەرژەوەندیی تایبەتیی خۆی دیاری دەکا. بەم چەشنە مرۆڤ لە چەمکێکی کارتێکراوەوە دەبێتە ناوەندی قورسایی بوون، بە واتایەکی دیکە مرۆڤ لە ئۆبژەوە دەبێتە سوژە و کارگوزاریی بوون. مرۆڤ لە ڕێگەی راسیۆنالیزمەوە بە سەر سرووشتدا زاڵ دەبێ. هەڵبەت ئەمانە لە پرۆسە و بەردەوامی خۆیدا شتی خراپیش بە دوای خۆیدا دێنێ و ئەوەی کە پێی دەڵێن سوڵتەی عەقڵانییەتی ئامرازیی، لێدەکەوێتەوە. لە ئەنجامی ئەم عەقڵانییەتی ئامرازییەوە مرۆڤ لە «قەفەسی ئاسنینی دنیای نوێدا یەخسیر دەکرێ» و مرۆڤ لە ئامانجەوە دەکرێتە ئامراز و ڕەوتێکی بە کاڵایی بوون بە خۆیەوە دەگرێ، کە دواتر بە شێوازی جۆراوجۆر دەبێتە جێی سەرنج و تێبینی بیرمەندانێکی وەک مارکس، بیرمەندانی قوتابخانەی فرانکفۆرت و بە تایبەتیش بزووتنەوەی چەپی نوێو فیلسوفی سەردەم، هابێرماس. لە دژ یان ڕەخنەدانی عەقڵانییەتی ئامرازییە کە هابێرماس بە شێوەیەکی تەجویزێ-فەلسەفی باس لە «جهان زیست»و عەقڵانییەتی پێوەندیی و لێکتێگەیشتنی و تەعامولی دەکا. لێرەدا مرۆڤ (تاک) بەهاکەی بۆ دەگەڕێتەوەو بە دوور لە پارەو دەسەڵاتی مادەی، لە بیاڤی گشتیدا لە گەڵ یەکتر دیالۆگ دەکاو بە کۆمەڵێک ڕێککەوتنی ڕێژەییو مێژوویی دەگا کە بنەمای ژیانی گشتی پێک دێنن.

٣) لە شەپۆلی دووهەمدا (لە قەیرانی ئابووریی چارەگەی کۆتایی سەدەی نۆزدەوە) شوناسی تاک بەربینگی پێدەگیرێ و شوناسە گشتییەکانی وەک چین و نەتەوە لە سەر حیسابی تاکگەرایی پەرەدەستێنن. خۆپێناسە کردن لە سەر بنەمای ئەم شوناسە گشتییانە دەکرێ و چەمکەکانی ئیرادەی گشتی و بەرژەوەندیی گشتی زاڵ دەبنو دەبنە بنەماو پاساوێک بۆ دەوڵەتگەلی دەسەڵاتگەرو توتالیتێر. لە توتالیتاریزم دایە کە تاکگەرایی نێگەتیڤ و لێکدابراو، ئەو حاڵەتەی کە بە شێوەیەکی گشتی پێی دەڵێن «ئانۆمی»دێتە ئارا.

لە قۆناغی یەکەمی سەرهەڵدانی نەتەوەدا، هەموو جیاوازی و جۆراوجۆرییەکانی نێو کۆمەڵگە دەکرێنە فیدای دروست کردنی شوناسێکی گشتیی نەتەوەیی. تاک دەبێتە ئەندامێکی نەتەوەو بوونێکی سەربەخۆی نییە، دروست بوونی شوناسی نەتەوەیی گرێدەدرێتەوە بە قوربانی کردنی جیاوازییەکانی نێو هەناوی نەتەوە. کوشتنی جیاوازییەکانی نێو هەناوی نەتەوە دەکرێتە مەرج و پێویستیی دروست کردنی شوناسی نەتەوەیی. ئەم خوێندنەوەو پێناسە لە چەمکی ناسیۆنالیزم، کە تایبەتی قۆناغی پێش سەرهەڵدانی دێموکراسییە، دەگوازرێتەوە بۆ دەرەوەی شوێنی سەرهەڵدانی ئەم چەمکە کە ئۆروپایە، دەگوازرێتەوە بۆ جیهانی سێهەمو وڵاتانی ڕۆژهەڵات.

ناسیۆنالیزم لە ئۆروپا کە شوێنی سەرهەڵدانییەتی، بەرهەمی پرۆسەیەکی سرووشتیی گۆڕانە ئابووریو هزریو کۆمەڵایەتیو سیاسییەکانە، بەڵام لە وڵاتانی جیهانی سێهەمدا دەکرێتە پرۆژەیەکی لە سەرەوەڕا داسەپاوی جۆراوجۆریی کوژی ئاسیمیلاسیۆن. لەم ڕێگەوە هەوڵ بۆ زاڵ کردنی یەکێک لە شوناسە لۆکاڵییەکانو گشتاندنو سەپاندنی لە کۆمەڵگا فرەچەشنو موزاییکیەکاندا دەدرێ. لێرەدا دروست کردنی شوناسی نەتەوەیی هاوتا دەکرێ بە یەکسانسازیو لەناوبردنی فرەجۆریو فرەچەشنییەکانو وەک یەک کردنیان.

٤) دوابەدوای قەیرانی ئابووریی دەیەی حەفتای سەدەی بیستەم و چوونە ژێرپرسیاری بنەماکانی ئابووری کینزی و دووبارە هاتنەوە ئارای لیبرالیزم لە فۆرمی نیو لیبرالیزم دا،بەرپرسایەتیی کۆمەڵایەتیی دەوڵەت و بەدوای ویشدا بیاڤی دەسەڵاتی دەوڵەت کەمتر دەبێتەوە. ئەمەش خۆی لە خۆیدا دەرفەت و دەرەتانی خۆ دەرخستنی جیاوازییەکانی نێو هەناوی کۆمەڵگە دەرەخسێنێو تاکگەرایییو سەربەخۆیی تاک دەبووژێتەوەو پەرەدەستێنی.

شەپۆلی سێهەمی مۆدێرنیزم یان شۆڕشی پێوەندییەکانو بە جیهانی بوون پێ بە پێی ئاڵوگۆڕەکانی بواری ئابووریو سیاسی دێنە ئارا، کە هەمووی ئەمانە بەیەکەوەو لە گشتییەتیی خۆیدا، بەهاو ئەولوییەت بۆخودموختاریی تاک دەگەڕێننەوەو دبنە دەرفەتێک بۆ خۆدەرخستنو تەعبیر لەخۆکردنی جیاوزییەکانو جۆراوجۆرییەکان. بە واتایەک هەموو ئەم چەمکە گشتییانە (چین، نەتەوە، ئیرادەی گشتی، بەرژەوەندیی گشتیو عەداڵەتی کۆمەڵایەتی) یان پێناسەیەکی دیاریکراو لە چەمکانە، کە وەک پەردەیەک ئەم جیاوازییانەی داپۆشیبوو و تەنانەت لە سەر حیسابی ساربەخۆی تاکو جیاوازییە کەلتووریو ئەتنیو لۆکاڵییەکان، کاریان پێدەکرا، درزیان تێکەوتو هەلێکی ڕەخساند بۆ دەرکەوتنی ڕەهەندە پەراوێزخراو و سەرکوتکراوەکان.

بە جیهانی بوون، هاوتەریبو لەگەڵ کاڵکردنەوەی سنوورەکانو پێکەوەگرێدانی ڕۆژلە ڕۆژ زیاتری نەتەوەکان بە یەکەوە و، بەجیهانی کردنی زۆر چەمکو بەها و شیوەکانی ژیان دا، دەرەتانێکیشی بۆ توخمە کپکراو، سەرکوتکراو، پەراوێزخراو و ژێرنەتەوەییەکان ڕەخساندوە، ئەمەش دروست کردنی شوناسی نەتەویی بە پێناسەو پێوەرە کلاسیکەکان ئاستەم یان نەکردەنی کردووە.

٥) دەکرێ بگوترێ لە کوردستاندا فەزای فکری ئێمە پێ بە پێی گۆڕانە فکریو مەعریفییەکان، یان ئاڵوگۆڕە زەینیو بەرهەستەکان، ناچێتە پێش، بۆیە بە زێهنییەتێکی کلاسیکو لە ڕابردوومادا، یان لە چاویلکەی پێناسە کۆنو لەباوکەوتووەکانەوە تێروانین بۆ دیاردەکان دەکەینو چەمکەکان پێناسە دەکەین.

بە پێی تێگەشتنی سەردەمو لە کۆنتێکستی شەپۆلی سێهەمی مۆدێرنیزم دا، کە لە چارەگی کۆتایی سەدەی بیستەمەوە سەرهەڵدەدا، نەتەوە وەک چەمکێکی گشتی، خۆی لەخۆیدا ئامانج نییە. ئەگەر ڕەخنە بەجێکانی بزووتنەوەی چەپی نوێ و هەروەها ئەندێشەی هابێرماس لە عەقڵانییەتی ئامرازیی سیستمی سەرمایەداری یان ڕەوتی بەکاڵایی کردن و ئۆبژەبوونی مرۆڤ بە بنەما وەربگرین و ئەگەر لە بەرێکی دیکەدا خودموختاریی تاکی نیولیبرالیزم و نێوەرۆکی پلۆرالیستی شەپۆلی سێهەمی مۆدێرنیزم لەبەرچاو بگرین، نەتەوە گشتێکە کە دەرەتانی خۆدەرخستن و خۆتەعبیر کردن بۆ پێکهێنەرەکانی دەرەخسێنێ و زەرفێکە کە ئازادییەکانی توخمەکانی هەناوی دەستەبەر دەکا. واتە لێرەدا مرۆڤ دەبێتەوە سوژەو مرۆڤ لە چەقی هەموو شتەکاندا جێدەگرێ و، مرۆڤ دەبێتە ئامانجو هەموو چەمکەکان (بە چەمکی نەتەوەشەوە) و کەرەسە فکری و ماددییەکان دەبنە ئامرازێک لە پێناو بەختەوەریو ئازادی و ئەولەوییەت بوونی مرۆڤ دا.

شوناسی نەتەوەیی، شوناسێکی گشتییە؛ نابێ ئەم شوناسە لە سەر حیسابی شوناسی تاک یان فەردییەتی پۆزەتیڤ کە جەوهەری مۆدێرنیزمە، بکەوێ. لەم سەردەمەدا شوناسی نەتەوەیی زیاتر لەوەیکە پێناسەیەکی بەرهەستی هەبێ، بە شێوەیەکی زەینی یان دەکرێ بڵێین ئیرادەگەرانە پێناسە دەکرێ. گرینگ ئەوەیە ئەندامانی نەتەوەیەک چۆن خۆیان دەبینن، چۆن لە خۆیان دەگەن، چۆن خۆیان پێناسە دەکەن و ئایا خاوەن ئیرادە و خواستێکی هاوبەشن؟

بۆ بزاڤە شوناسخوازەکان ئامانج تەنیا ڕزگارکردنی خاک و جوغرافیا نییە، بەڵکوو لەگەڵ ئەودا یان لەویش گرینگتر ئازاد کردنی تاک و مرۆڤ خۆیەتی. ئەمەش تەنیا لە چوارچێوەی دیدێکی ئەمڕۆییانەو هاوپێوەندیی ئۆرگانیک دا مومکینەو لە نەتەویەکی دێموکراتیکدا فۆرماسیۆنی بەرهەست پەیدا دەکا.

مەرجی سەرەکی شوناسی نەتەویی، دروست بوونی هاوپێوەندیی نەتەوەییە. لە دنیای ئەمڕۆدا ئەم هاوپێوەندییە بە شێوەی ئۆرگانیکی دروست دەکرێ، نە بە شێوەی میکانیکی. ئێمیل دووركهایم دەڵێ هاوپێوەندیی میکانیکی، هاوپێوەندییەکی نەریتییە و لە سەر بنەمای وێکچوونو وەک یەک کردنی تاکەکان بنیات دەنرێت. دەوڵەتە توتالیتێرەکانی مێژوو هەوڵیان داوە لە سەر بنەمای وێکچوویەکی درۆیین، هاوپێوەندی دروست بکەن، «دەوڵەت-نەتەوە»کانی ڕۆژهەڵاتی ناوین هەوڵیان داوە لە سەر بنەمای یەکسانسازی و وەک یەک کردنی جۆراوجۆرییەکان، لە چوارچێوەی سنوورەکانی بە ناونەتەوەیی خۆیاندا هاوپێوەندیی میکانیکی دروووست بکەن. هاوپێوەندیی ئۆرگانیکی، هاوپێوەندییەکی نوێیەو لە سەر بنەمای فرەچەشنیو جۆراوجۆریو ڕێککەوتن و ڕەزایەت بنیات دەنرێت.

بە سەرنجدان بەوە کە کورد خاوەن پێکهاتێکی جۆراوجۆرە، دەبێ شوناسی نەتەوەیی کورد لە سەر بنەمای پێوەندییەکی ئاسۆیی لە نێوان ئەم پێکهاتانەدا بنیات بنرێ؛ هەڵبەت هەموو ئەم پێکهاتە فرەچەشنانە دواجار لە چوارچێوەی کۆمەڵێک پرەنسیپی گشتیدا یەک دەگرنەوە. ناکرێ باسی یان داوای پێوەندییەکی دێموکراتیکو ئاسۆیی لە نێوان خۆتو نەتەوەکانی دیکەدا بکەی بەڵام لە هەناوی خۆت دا بە دوای دروست کردنی پێوەندییەکی ئەستوونیو یەک لایەنەو نادێموکراتیک لە نێوان پێکهاتێکو ئەوانی دیکەدا بی.

ئەزموونە مێژوویییەکان سەلماندوویانە کە هەوڵەکانی دروست کردنی شوناسی نەتەوەیی نادێموکراتیک چەندە کارەساتباربوون و بە تایبەت لە دنیای ئەمڕۆدا مەحکووم بە شکستن.

بە پێی سەردەمو دیسکۆرسی زاڵ، نەتەوەو شوناسی نەتەوەیی دەبێ ڕووبەڕێکی گشتی بۆ پێوەندیی ئازادانەی تاکو پێکهاتەکان بڕەخسێنێ. شوناسی نەتەوەیی دێموکراتیک، شوناسێکی هاوولاتیی تەوەرە و لە سەر بنەمای هاوپێوەندیی ئۆرگانیکو هاوولاتیی ئازادو یەکسان دادەمەزرێ.

پەراوێز: بۆ تێگەشتنی زیاتر لە کۆمەڵێک چەمک کە لەم وتارەدا بەکار هاتوون کەڵک لەم کتێبە وەرگیرێ:

عقل در سیاست حسین بشیریە

ڕووخان یان نەڕووخانی سیستمی کۆماری ئیسلامی

تەها ڕەحیمی

کەس لاریی لەوە نییە کۆماری ئیسلامی واتە تەمەنێک زیاتر لە سێ دەیە جینایەت، هەڵاواردن، ڕاوەدوونان، ئێعدام، ڕانتخواری، ژینۆساید، کێشەخولقێنی و ..... هتدییە. هەروەها بۆ جەماوەر و خەڵکی ئێرانیش و جیهانیش ڕوونە کە زۆربەی ئۆپۆزیسیۆنی سەراسەری ئێران و نەتەوە بندەستەکان و بە تایبەتییش پارت و لایەنە کوردییەکان هەر لە سەرەتای شۆڕشی گەلانی ئێرانەوە لە سەر ڕێچکە و ڕەوتێکی ئاشتیخوازانە ڕۆیشتوون و هەوڵیان داوە لە ڕێگەی دانووستان و خەباتی مەدەنییەوە بە ئامانجەکانیان بگەن و خۆ لە هەر چەشنە کردەوەیەکی توندوتیژ و نامرۆییانە و بێبەزەییانە بپارێزن. لەم نێوەشدا مێژوو شایەدە کە ئەوە تاڵانچییەکانی شۆڕشی گەلانی ئێران و ئاخوندە هەڵخەڵتێنەرەکان بوون شەڕو شوورپیان بە سەر گەلی کورددا سەپاند و لە بەرانبەر داوای ڕەوای نەتەوە کورد و ویستی دیمۆکراتیزاسیۆنی ئێراندا بە تۆپ و تانک و تەیارە وەستانەوە و تەنانەت ڕێبەری کاریزماتیکی دەسەڵاتی تێۆکراتیکی ئیسلامی فتوا، واتە فەرمانی کوشتنی بێ ئەملاو ئەولای خەڵکی کوردی دەرکرد. دەکرێ بڵێین هزر و ئەندێشەی ویلایەتی فەقیهی کۆماری ئیسلامی لە سەر بنەمای دوژمن داتاشین و دوژمن خولقێنی دامەزرا و لەم نێوەشدا جگە لە گەورەکردنەوەی دوژمنی دەرەکی و مەترسی درۆیین لە سەر ئیسلام و یەکیەتیی موسلمانان، مۆرکی لە ئایین و خودا هەڵگەڕانەوەی لە هەموو جیابیرێکی نێوخۆیی خۆشی داو بەم جۆرە و لە پەنا شەڕ لە گەڵ عێراقدا بە توندترین شێواز و بە کەڵک وەرگرتن لە هەر میتۆدێک هەوڵی سڕینەوەی هەموو پارتە سەراسەری و نەتەوە بندەستەکانییشی دا. لە ڕەوتی

داپلۆسینی جیابیران و مافخوازانیشدا، دیسان پشکی شێر بەر کوردان کەوت، چونکە کوردستان نەک لە باری مێژووی سیاسی خۆیەوە بەڵکوو بۆ ئێرانیش سەرچەشنی زیندوویی و دیمۆکراسیخوازی بووەو کۆماری کوردستان لە سەر دەستی پێشەوای نەمر قازی محەممەد وێنەی بەرچاوی ئەم ئێدیعایەیە سەرەڕای دەیان شۆڕشی مافخوازی و دیمۆکراسیخوازانەی دیکە لەم کەوشەنەی خاکی کوردان، بەڵکوو هاناهێنانی زۆربەی ڕەوت و لایەنە سیاسییە ناڕازییەکان بۆ کوردستان و گیرسانەوەیان لە مەکۆی کورد، ئەوەندی دیکەی قینی ڕەشو بیری تاریکەسەلاتی دەسەڵاتبەدەستانی کۆماری ئیسلامی دەرهەق بە گەلی کورد قووڵتر کردەوە و داخی خستنە دڵەوە. هەر ئەم هەستی ئازادیخوازی و ملکەچ نەکردنی گەلی کورد لە مێژووی پڕ کارەساتی ئەم گەلەدا بووەتە هۆی ئەوەی دیکتاتۆر و دەسەڵاتە ملهۆڕە ناوەندنشینەکان بە هەموو چەشنێک

ل ٧

کوردستان
ژمارە: ٦١٨
٣٠ی ڕەزبەری ١٣٩٢
٢٢ی ئۆکتۆبری٢٠١٣

یادکردنەوە

هەمزە بێهنام کادرێکی تێگەیشتوو، لێزان، بە ئیمان، بە ورە، ماندوویی نەناس و وەفادار بە ڕێبازی شەهیدانو فەرماندەرێکی کارامەو بە بڕشت بوو. شۆڕشگێڕێکی لێبڕاو لە دژوارترین هەلومەرجەکاندا ئەرکی پێ ئەسپێردراوی بەوپەڕی لێهاتوویی و دڵسۆزییەوە جێبەجێ دەکرد.

بە خوێندنەوەی مێژووی پڕ لە کێشەو ئاڵۆزو لەهەمان کات دا پڕ لە فیداکاری ئەو نەتەوانەی کە قۆناغی ژێردەستەیی و کۆیلەتییان تێپەڕاندوەو ئێستا لە قۆناغی ئازادی و گەشەکردن دان، ڕوونتر مانای ئەم وتە بەناوبانگەی ڕێبەری شەهیدمان دوکتور قاسملوومان بۆ دەردەکەوێ کە دەڵێ: «گەلێک ئازادی بوێ دەبێ نرخی ئەو ئازادیەش بدا.»

داری ئازادی بە خوێن ئاو نەدرێ، قەت بەر ناگرێ!

لە یادی فەرماندەیەکی کارامەو لێهاتوو شەهید هەمزە بێهنام

برایم چووکەڵی

خەڵکی کوردستان زۆر ڕۆڵەی بە وەجیان پێشکەشی نیشتمان کردوە. کەم شوێن لە کوردستان هەیە کە بە خوێنی لاوانی ئازاو بوێری کورد نەنەخشابێ و لاوێکی کورد تێیدا سەری نەنابێتەوە. کەواتە نەتەوەی کورد بە شانازییەوە دەتوانێ بڵێ گەورەترین نرخی بۆ ئازادی داوە. ئەوە کە ئەم نەتەوەیە توانیویەتی بۆ دەیان ساڵ لە پێناو مافەکانی دا بێ پسانەوە ئاڵای خەبات و تێکۆشان بە شەکاوەیی ڕاگرێ، لەم ڕاستییەوە سەرچاوە دەگرێ. کورد تا گەیشتن بە لوتکەی ئازادی لە خەبات ڕاناوەستێ ئەگەرچی نرخی ئەو ئازادییەش خوێن و ژیانی ڕۆڵەکانی بێ. ئازادی نرخی گرانەو هەروا بە سانایی وەدەس نایە. ئەو گەلانەی کە ئێستا زنجیری دیلیو کۆیلەتییان پساندوەو بە ئازادیی دەژینو چارەنووسیان لەدەستی خۆیاندایە لەدرێژەی خەباتو بەربەرەکانیەکی قارەمانانەو شۆڕشگێڕانەدا توانیویانە ئازادی وەدەست بێنن. خەباتو بەربەرەکانیش لەبەرامبەر داگیرکەرانو دیکتاتۆران دا، بۆ وەدەستهێنانی ئازادییو مافی چارەی خۆنووسین هەوڵو تێکۆشانو فیداکاری دەوێ. بە خوێندنەوەی مێژووی پڕ لە کێشەو ئاڵۆزو لەهەمان کات دا پڕ لە فیداکاری ئەو نەتەوانەی کە قۆناغی ژێردەستەیی و کۆیلەتییان تێپەڕاندوەو ئێستا لە قۆناغی ئازادی و گەشەکردن دان، ڕوونتر مانای ئەم وتە بەناوبانگەی ڕێبەری شەهیدمان دوکتور قاسملوومان بۆ دەردەکەوێ کە دەڵێ: «گەلێک ئازادی بوێ دەبێ نرخی ئەو ئازادیەش بدا.»

هەمزە بهنام لە ساڵی ١٣٣٩ هەتاوی لە بنەماڵەیەکی مام ناوەندی ئاوایی «هەنگەوێی» ناوچەی پیرانشار چاوی بە ژیان کردۆتەوە. چوونی بۆ قوتابخانە هاوکات بووە لە گەڵ خەباتی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٧-١٣٤٦. لەو سەردەمەدا ناوچەی ئەوان جێگای پشوودانی ڕۆڵەکانی دێموکرات بوو. هەر بۆیە لە تەمەنی لاویەتییەوە ناوی دیموکراتی لەسەر زاران بوو. قۆناخی سەرەتایی لە گوندی هەنگەوێ تێپەڕ کردو پاشان بۆ درێژەدانی خوێندن ڕەوانەی شاری پیرانشار کرا. بە هۆی هەلومەرجی ئەو کات تەنیا توانی تا پۆلی ٣ی دوا ناوەندی دەرس بخوێنێ.

شەهید هەمزە هەر لە سەرەتای قۆناغی لاویەتیدا وەک کەسێکی تێگەیشتوو بە هەست و ئازادیخواز بیری دەکردەوەو لە گەڵ ئێش و ئازارەکانی نەتەوەکەی دەژیا. لە شۆڕشی ساڵی ١٣٥٧ بە دژی ڕێژیمی پاشایەتی بەشداری چالاکانەی کردو ڕۆڵی بەرچاوی گێڕا. پاش ئاشکرابوونی تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، بە لێوردبوونەوەو هەڵسەنگاندنی وردبینانە، ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی هەڵبژاردو ساڵی ١٣٥٨ لە یەکیەتیی لاوانی دێموکراتدا ئەرکی تەشکیلاتیو نیزامیی پێ ئەسپێردرا. لە ماوەی ئەو چەند ساڵە لەو ڕێکخراوەدا ئەرکی بەڕێوە برد، بەکردەوە نیشانی دا شیاوی بەرپرسایەتییە.

ساڵی ١٣٦٠ بە فەرماندەری لک، لە هێزی ئاوارەی ئەو کات دیاری کرا. هەروەک چاوەڕوان دەکرا زۆر سەرکەوتوانە ئەو قۆناغەشی بڕی و چەند عەمەلیاتی سەرکەوتووانەی بەڕێوە برد. هەر بۆیە ساڵی ١٣٦٥ بە جێگری فەرماندەری هێزی قەندیل دیاری کرا. بەو پێیە کە ئەوپەڕی لێهاتوویی و فیداکاریی لە خۆی نیشان دا توانیبووی ئەم بەرپرسایەتییە قورسەش بە دروستی بەڕێوەبەرێ، بەرپرسایەتی زیاتری پێدرا. ساڵی ١٣٦٦ کرا بە فەرماندری هێزی بەیان و دوای ساڵێک مانەوە لەو هێزە فەرماندەریی هێزی کێلەشینی پێ ئەسپێڕدرا.

لەو پۆستەشدا وەک فەرماندەرێکی کارامە، خاراو، خاوەن ئەزموون و بە توانا ئەرکی پێ ئەسپێردراوی جێبەجێ دەکرد. لە ماوەی فەرماندەریی هەمزە بێهنام لە ناوچەکانی بۆکان و شنۆ زۆر عەمەلیاتی گەورە لە دژی هێزەکانی دوژمن ئەنجام درا وزۆر زەبری کاریگەر لە پەیکەری کۆنەپەرستیی کۆماری ئیسلامی کەوت کە بە هەق خەلکی کوردستان شانازییان پێوە دەکرد.

ساڵی ١٣٧٠وەک کادری کۆمیسیونی سیاسی نیزامیی دیاری کرا ماوەی ساڵێک لەو کومیسیونەدا ئەرکی بەڕێوە بردو بەو پەری سەداقەت و ڕاستی و ئیمان بە ڕێبازی حیزبە خوشەویستەکەی کاری دەکرد.

ساڵی ١٣٧١ بە هۆی لێزانیو ئەو ئەزموونە بەنرخانەی کە لەماوی تەمەنی پێشمەرگایەتیدا وەسەریەکی خستبوون، ئەرکی فەرماندەری هێزی ئاگریی لە مەڵبەندی شومالی کوردستان پێ ئەسپێردراو تا کاتی شەهید بوونی لەو بەرپرسایەتی دا بەوپەری لەخۆبوردوویی وفیداکاریی و لێوەشاوەییەوە درێژەی بە خەبات دا.

هەمزە بێهنام کادرێکی تێگەیشتوو، لێزان، بە ئیمان، بە ورە، ماندوویی نەناس و وەفادار بە ڕێبازی شەهیدانو فەرماندەرێکی کارامەو بە بڕشت بوو. شۆڕشگێڕێکی لێبڕاو لە دژوارترین هەلومەرجەکاندا ئەرکی پێ ئەسپێردراوی بەوپەڕی لێهاتوویی و دڵسۆزییەوە جێبەجێ دەکرد.

شەهید هەمزە کەسایەتیەکی لەسەرەخۆ، خۆشناو، خۆشڕوو، خاکی خەڵکی و خۆشەویستی هاوسەنگەرانیو کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بە تایبەت ناوچەکانی شنۆ، بۆکان، پیرانشارو سەرووی کوردستان بوو. ئاواتی سەرکەوتنی حیزبە خوشەویستەکەی بوو، بەڵام بەداخەوە کەم ژیاو بە ئاوات نەگەیشت.

ڕۆژی ٢٧ی ڕەزبەری ساڵی ١٣٧٣ هەتاوی لە کاتێکدا لەگەڵ دەستەیەک لە پێشمەرگەکانی هێزی ئاگری کە لە حاڵی ئەنجامدانی مەئموورییەتی حیزبی دا لە ناوچەی مەرگەوەڕ سەر بە شارستانی ورمێ دابوون بۆ پشوودان و حەسانەوە لە گوندی « نۆوی» مابوونەوە، هێزی دوژمن هەستی بە بوونی پێشمەرگە لەو گونده کردبوو بۆیە لە کاتی هاتنەدەر لە ئاوایی بەداخەوە فەرماندەری هەڵکەوتووی هێزی ئاگری هەمزە بێهنام کەوتە بەر دەسرێژی دوژمن و گیانی بەختی ڕزگاری و هاتنە دی ئامانجەکانی نەتەوەی کورد کرد.

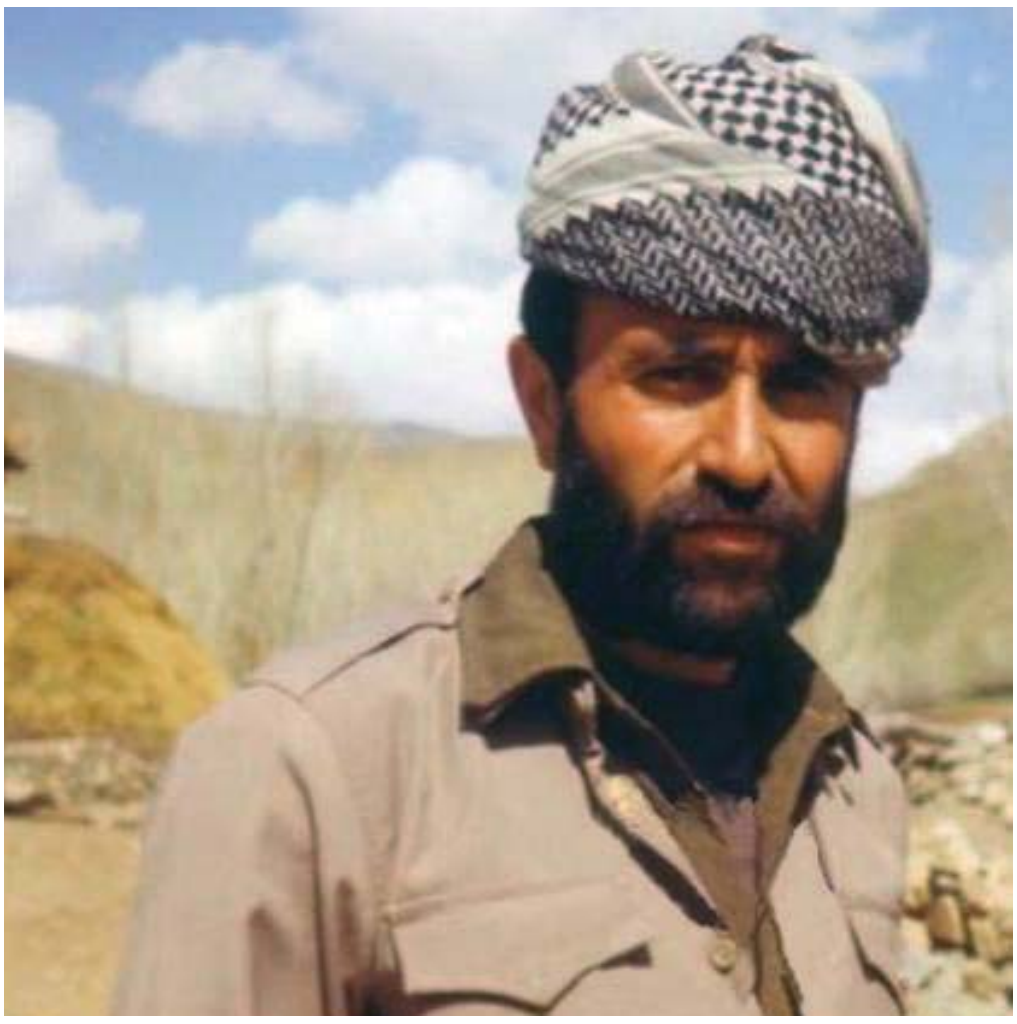

دریژەی:

ڕووخان یان نەڕووخانی سیستمی کۆماری ئیسلامی

سەرکوتی بیری ئازادی کوردان بکەن، نەکا ئەم بیرە لە هەموو ئێران گشتگیر بێ و هێڵانەی دەسەڵاتی فاشیستی و سەرەڕۆییان لێ کاول بکا، چونکە هەروەک دەبینین ئێستاشی لەگەڵدابێ بنەمای داوای زۆرینەی لایەنە کوردییەکان دیمۆکراسی بۆ ئێران و بە جۆرێک لە جۆرەکان دیاری کردنی مافی چارەی خۆنووسین بۆ کوردانە. هەموو ئەو کردەوانەی کۆماری ئیسلامی ئۆپۆزیسیۆنی ناچار کرد کە خۆی بە تەواوی دەگەڵ دەسەڵاتبەدەستانی تاران یەکلا بکاتەوە و هیوابڕاو لە گۆڕانی سیستم، دروشمی ڕووخانی کۆماری ئیسلامی هەڵگرێ. دیارە ئۆپۆزیسیۆنی کورد سەرەڕای هەڵگرتنی ئەم دروشمە دیسانیش لە هەوڵدان بۆ وتوویژ و ڕێگەی ئاشتیخوازانە ماندوو نەبوو و لەم ڕێگەشدا تیرۆری ڕێبەری هەڵکەوتوو حیزبی دێموکراتی کوردستان و هاوڕێکانیان بەڵگەی حاشاهەڵنەگرن لە مێژووی خەباتی کورددا لە ڕۆژهەڵات. ئەگەرچی لە سەرەتاشەوە وێدەچوو ئەم دروشمە وەدیهاتنی ئەستەم بێ، بەڵام ئۆپۆزیسیۆنی تاراوگەنشین، زۆری هەوڵ بۆ ئەڵتەرناتیڤێکی دیکە نەداو ئەم دووەرکەوتنەوەیە تووشی جۆرێک لاوازی و دابڕانی کرد کە ئێستاش کاریگەری قووڵی لە سەر ڕۆڵیان لە سەر خەڵکی نێوخۆی وڵات هەیە. باس کردن لە دروست یان نادروست بوونی ئەم دروشمە دژوار و تەنانەت لێکدانەوەی بۆ کەسێک لەسەردەمی ئێستا دا کە خۆی لە کەش و فەزای ترسان و تۆقانی سەرەتای پێگەیشتنی شۆڕشی گەلانی ئێراندا نەژیابێ ڕەنگە جۆرێک بێ ئینسافی دروست بکا و هەروەک وتوویانە ڕووداو و بڕیارە مێژووییەکان دەبێ بە پێی کەش و هەوای ئارایی کاتی خۆی هەڵسەنگێندرێ. هەروەها باس لەوەش ناکەین کە ڕاستە ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی ئاوات و خواستی زۆربەی هەرە زۆری ئێرانە، بەڵکوو گرتنە بەری ڕێوشوێنێکی کردەییتر ئەویش بۆ کورد کە بتوانێ لانی کەمی داخوازییەکانی بێنێتە دی، باشتر لە هەڵگرتنی دروشمێکە کە بە هەق دروشمێکی دروستیشە. هەر بۆیە خۆ لە هەر جۆرە داوەرییەک لە سەر دروست یان نادروستی ئەم دروشمە دەبوێرم و تەنیا هەوڵ دەدەم بە گوێرەی گوتار و کەشی خوڵقاوی هەنووکەیی بە کورتی باس لە لاچوون یان مانەوە ئەم دروشمە بکەم. بە دوای هاتنەئارای گوتاری ئیسلاحتەڵەبی لە سەر دەستی خاتەمی و ڕەوتی دووی جۆزەردان و داخرانەوەی دیسانی فەزای سیاسی ئێران، تاڕادەیەکی زۆر هیواکان بە چاکسازیی لە نێوخۆی ئێران کاڵ بوونەوەو بیر و بەربژێری هێرشی سەربازی و ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی لە لایەن ڕۆژاوا و بە تایبەت ئەمریکاوە بەهێزتر بوو کە ئەمەش دڵخۆشی بەشێکی لە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی دەگەڵ بوو. بەڵام ئەزموونەکانی ئەمریکا و ڕۆژاوا لە ئەفغانستان و عێراق و هەروەها گرنگتر لەوانەش سەرهەڵدانی «بەهاری عەرەبی» (ئەگەرچی ئێستاش وەک تاکتیک باسی لێوە دەکرێ) کە شەپۆلێکی ئاڵۆزی و شێواوی بە دووی خۆی داهێناو بووە هۆی خوڵقانی قەیرانی سووریە، دووردیمەنی ئەم هەڕەشە و گوڕەشانەی لێل کرد و دەگەڵ ئەوەش تاراوگەنشینان بە تایبەت تاراوگەنشیانی سەر بە نەتەوەی فارس کە زیاتر خەم لە مەترسی پارچەبوونی یەکیەتیی خاکی ئێران دەخۆن هەتا بەها و بایەخە مرۆیی و نەهێشتنی تاوان و ڕەواندنەوەی دەسەڵاتی تاریکی کۆماری ئیسلامی، کەوتنە خۆ و بە وەڕێخستنی ناڕەزایەتی واژووی بەیاننامە و کەمپەینان بە توندی دژی ئەم بەربژێرە وەستانەوە. لەم لایەشەوە گۆڕینی هێڵ و پالیسی سیاسی حکوومەت و بە تایبەت لە سەر دەستی دەوڵەتی ڕوحانی گەشبینییەکی دیکەی بۆ دنیای دەرەوە دروست کرد، هەتا جیهان لە ئێران زیاتر بیر لە گۆڕانی نەرم بکاتەوە تا هێرشی سەربازی و هەر لەم پێناوەدا وەک دەبینین ئەمریکا و بە تایبەت یەکیەتیی ئورووپا هێندێک لە گەمارۆکانیان وەک دەسپێشخەری هەڵوەشاندەوەو بەردەوام سیگناڵی ڕێککەوتن و ئاشت بوونەوە بە تاران دەدەن. لەم ئاڵۆزە بازارەدا تەنیا گۆڕانێک کە لە ئۆپۆزیسیۆنی کوردی دا هەتا ئێستاش بە دی کراوە، ڕوانینی حیزبی دیمۆکراتی کوردستانە، کە لە هەڵبژاردنەکانی خولی دەیەمی سەرکۆماری ئێرانەوە هەستی پێدەکرێ و ئەگەر چاوێک بە هەڵوێست و دەرکراو و بەیاننامەکانی ڕێبەری ئەم پارتەدا بخشێنین دەبێنین، بە پارێزەوە بەڵام کراوەتر و لە ڕاستای گۆڕینی گوتاری پێشووتری دا هەنگاو دەنێ. دیارە گۆڕینی گوتار و ڕەچەشکێنی لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا لە بچووکترین شتەوە بگرە زۆر دژوارە و ڕەنگە ئەم کارە و گۆڕینی هێڵی سیاسی بۆ ڕەوتێکی سیاسی خاوەن مێژوو و شانازی و ئاڵاهەڵگر تێچووی زۆریشی بوێ، بەڵام لە پێناو وەدیهاتنی ئامانجەکان گەل دا گرتنەبەری هەر چەشنە شێوازێک کە دوور بێ لە دەستهەڵگرتن لە مافی ئازادی و گەیشتنی کورد بە لانی کەمی داخوازییەکانی نە زوڵمە و نە لادان و .....هتد. پشتیوانی حدک لە دروست بوونی ڕێکخراوی مەدەنی و هاندانی خەڵک بۆ بەشداری جەماوەری خەڵک بۆ پێشخستنی کۆمەڵگە و هێنانەئارای کەشێکی دوور لە توندوتیژی و هەروەها بانگەوازی سکرتێری گشتی ئەو حیزبە بۆ نوخبەکانی نێو خۆ بۆ دانوستان لە سەر جێبەجێ کردنی خاڵەکانی قانوونی بنەڕەتی کۆماری ئیسلامی لە سەر و خوێندنی هاووڵاتیان بە زمانی زگماکی و ..هتد نیشانەی بەرچاوی تێگەشتنی ئەم بەشە لە بزاڤی ڕۆژهەڵاتە کە دەبێ زیاتر و دیارە وریایانەتر هەنگاوی بۆ بندرێ.

کوردستان
ژمارە: ٦١٨
٣٠ی ڕەزبەری ١٣٩٢
٢٢ی ئۆکتۆبری ٢٠١٣
بیرو ڕای ئازاد

ڕوانینی بەرچاوتەنگ، نالۆژیکی و دەمارگرژانە چ ئایینی بێ و چ ئیتنیکی بێ، هەرەشە خۆڵقێنە و توندوتیژی لێدەکەوێتەوە

ڕێبوار مەعروفزادە

لە ئێران منداڵانی نەتەوەکانی دیکە کە لەو وڵاتەدا دەژین، کێشەوگرفتی ئەوان زیاتر وجیاوازترە. منداڵانی تورکو کورد و.. هەر لە منداڵیەوە بە هۆی سیستمی ئاموزشی ئێران لە مافی نەتەوەیی خۆیان کە هەمان خوێندنو نووسین بە زمانی دایکییە دوور دەخرێنەوەو هەر ئەمە بەرە بەرە دەبێتە هۆی چەندین گیروگرفتی فیکری ورەوانی منداڵان لە داهاتوو.

عەلی لەیلاخ

کورد و بەشداری لە دەوڵەتی رووحانی

ڕێبوارمەعروفزادە

ساڵی ١٣٥٨ دەوڵەتی بازرگان بە نیشانەی گرینگیدان بە خواستی کوردەکان، ئیبراهیمی یوونسی وەک پارێزگاری سنە دەستنیشان کرد. ساڵی ١٣٧٦ش دەوڵەتی خاتەمی بۆ گرینگیدان بە «پرسی ئەقوام» عەبدوللا ڕەمەزانزادەی وەک پارێزگاری سنە دەستنیشان کرد. حیزبە کوردییەکان بە فەرمی باسی فێدراڵیزەکردنی چوار پارێزگای کرماشان، سنە، ورمێ و ئیلام دەکەن، بەڵام خواستی دانانی پارێزگاری خوجێیی و کورد بۆ ئەو پارێزگایانە قەت بەرووبی و بە جیددی نەهاتۆتە بەرباس. فێدراڵیزم زیاتر لەوەی مایەی وەگەرخستنی هێزی کۆمەڵایەتی-سیاسی کوردستان بێ، خواستێک بووە ڕوو بە دەسەڵات. بە واتایەکی دیکە فێدراڵیزەکردنی کوردستان لە پێکهاتەی سیاسی ئێراندا خەبات و پرۆسەیەکی سیاسی-کۆمەڵایەتی نەبووە بەجۆرێک کە لە خوارەوە بۆ سەرێ (لە بە دەستەوەگرتنی شوورا بۆ بە دەستەوەگرتنی پارڵمان، فەرماندار، پارێزگار و وەزیر و ...) بێ و هەوڵی گەشەی سیاسی، ئابووری، کولتووری و ... کوردستان بدا، بەڵکوو پرۆژەیەک بووە بۆ ئەوەی لە داهاتوودا لەگەڵ لایەنی سیاسی باڵادەست مشتومڕی لە سەر بکرێ. پارێزگای «ئازەربایجانی ڕۆژئاوا» باشترین نموونەیە بۆ تێگەیشتن لەو خاڵە کە ئایدیای فێدراڵیزم ئایدیایەکە کە لاقێکی واقیعی ئیداری-کۆمەڵایەتی نییە، بە هۆی ئەوەی هەر لە سەرەتاوە نەک وەک پرۆسەیەکی سیاسی-کۆمەڵایەتی بەڵکوو وەک پرۆژەیەکی سیاسی ڕووت لە دایک بووە. ئەو ئایدیایە زیاتر لەوەی ئاراستە و فۆرم ببەخشێتە خەبات و کوردایەتی لە نێوخۆی وڵات وەک پرۆژەیەکی سیاسی بۆ داهاتوو تەماشای کراوە. سەیر ئەوەیە لە پارێزگای ورمێ کە ژمارەیەکی بەرچاو لە دانیشتووانی ئەو پارێزگایە کوردن، لە مێژووی کۆماری ئیسلامیدا هیچ کوردێک وەک پارێزگار دیاری نەکراوە و نارەزایەتی بەرینیشی لێ نەکەوتۆتەوە. لە دوای هاتنەسەر کاری دەوڵەتی رووحانی، ناوی فەرەیدون هیممەتی، کە خەڵکی ئیلام و نوێنەری خۆلی حەوتەمی پارلمان بووە، بۆ بوون بە پارێزگاری ورمێ هاتۆتەئاراوە و ئەو بابەتە هاواری «پان تورکیزمی» بەرز کردۆتەوە کە «دەوڵەت دەیهەوێ لە هەقی تورکەکان جەفا بکا!.»

ئەو بابەتەش جێی تێرامانە کە لە نێو هاتنەئارای خواستی بەشداریکردنی خەڵکی ناوچە کوردنشینەکان لە دەوڵەتدا، دابەشبوونێک دەبینرێ لە نێوان «بەشداری کورد» لە دەوڵەتی رووحانی و «بەشداری کوردی سوننی» لە دەوڵەتی رووحانیدا. ئاخۆ بەشداری کورد لە دەوڵەتدا چۆن دەتوانێ خزمەت بە بەرەوپێشچوونی پرسی کورد بکا؟ ئایا هاتنەئارای شۆناسی «کوردی سوننی» بۆ کوردایەتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەرفەتە یان هەرەشەیە؟

١. بەشداری کورد لە دەوڵەت و لە بۆرۆکراسی دەسەڵاتدا دەتوانێ توانا، کەسایەتی و دەسترۆیشتوویی کورد بەرێتە سەرێ. هەبوونی پارێزگار، پارڵمانتار و فەرمانداری کورد هەم پێگەی پرسی کورد لە نێو کۆمەڵگەی کوردی بەهێز دەکا و هەم پرسی کورد لە ئاستێکی سایکۆلۆژی-حقووقی باشتر لە چوارچێوەی ئێراندا نوێنەرایەتی دەکا. بۆ نموونە پارێزگار بەرپرسی دانی مولەت بە بڵاوکراوەکانی ئەو پارێزگایە، ڕێگەدان بە بەڕێوەچوونی خۆپێشاندان، دیاریکردنی فەرمانداراەکان، بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری، پارڵمان و شووراکان و ئاسایش لە پارێزگا دایە. لە شارەکانی ورمێ و شنۆ-نەغەدە کە کورد و تورک پێکەوە دەژین، کورد لەمێژە لە ملمانێ لەگەڵ هاوولاتیانی تورکدا سندووقی دەنگدانی هەڵبژاردوە، بەڵام بە هۆی ئەوەی کە تورکەکان هەمیشە بەرێوەبەر و چاودێری هەڵبژاردن بوون ، کورد ئەگەر تانەیەکیشی لە هەڵبژاردندا بووبێ بە هیچ شوێنێک نەگەیشتووە. بۆ نموونە لە هەڵبژاردنی خۆلی هەشتەمی پارڵمان لە هەرێمی شنۆ-نەغەدە کە لەودا جەمال خزری وەک نوێنەری کورد و علی زەنجانی وەک نوێنەری تورک کەوتنە دەوری دووهەم، فەرمانداری شنۆ شەوی هەینی (٢٥ی ئاوریلی ٢٠٠٨) جەمال خزری وەک براوەی هەڵبژاردن ڕاگەیاند، بەڵام فەرمانداری نەغەدە بۆ سبەینێ زەنجانی وەک براوە ڕاگەیاند و سکالای کوردەکانیش بە هۆی توانای ئیداری-بۆرۆکراسی زیاتری تورکەکان هەم لە ئاستی پارێزگای ورمێ و هەم لە تاران، بێ ئاکام مایەوە. کورد لە زۆر نموونەی دیکەدا بە هۆی سەرنجنەدان بە گرینگی «توانای بۆرۆکراتیک» نەک لە لایەن فارس، بەلکوو لە لایەن تورک مافی زەوت کراوە.

هەروەها بەشداری کورد لە دەوڵەتدا دەتوانێ ڕەهەندێکی نوێ و پتەوتر ببەخشێتە پێوەندی کوردایەتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و هەرێمی کوردستان. هەر لەم دواییەدا وەحید جەڵال زادە پارێزگاری ورمێ لەگەڵ هەیئەتێکی سیاسی_ئابووری سەفەری بۆ ئەرمەنستان کرد چۆنکە بە وتەی خۆی یەکێک لە سیاسەتەکانی دەوڵەت بەرفراوانکردنی پێوەندی لەگەڵ ولاتانی دراوسێیە. ئەگەر پارێزگاری ورمێ کورد بێ، جگە لە پێوەندی لەگەڵ ئەرمەنستان دەتوانێ ڕێخۆشکەر بێ کە پێوەندی سیاسی-ئابووری ئێران-هەرێمی کوردستان باشتر بێ و ئەوە ڕاستەوخۆ لە سەر باری ژیان و ئابووری شارە سنوورییەکان کاریگەری هەیە. هەر ئەو بابەتە دەکرێ لە بوونی کوردێک بە پارێزگای سنە، کە ئێستا پشتگیرییەکی بەرفراوان لە حوسێن فیرووزی دەکرێ، چاوەروان و دەستەبەر بکرێ. بەو پێیە سەرکەوتنی پارێزگارە کوردەکان لە پراکتیکدا نیشان دەدا کە فرەچەشنی ئیتنیکی ئێران دەتوانێ دەرفەت بێ بۆ گەشەی هەموو وڵات.

٢. کێشەی کورد لە ئێران بە نەمانی کۆماری ئیسلامی کۆتایی پێ نایەت

بەدەستهێنانی ئەزموونی حکوومەتداری لە ئێستادا کومەڵێک دەرفەت بۆ بژاردەی خوێندەواری کورد دەکاتەوەو بۆ داهاتووش پێش بە گەندەڵی دەگرێ. کوردایەتی لە ڕێگەی هەوڵ بۆ بوون بە شارەدار، فەرماندار و پارێزگار و .... وا دەکات جێگە لە شێوازی پێشووی کوردایەتی کە تێچوویەکی زۆری هەبوو و دەستکەوتەکەشی زۆرتر ڕەهەندی ئەخلاقی هەبوو، بگوازرێتەوە بۆ دەستەبەرکردنی کۆمەڵێک پێگەی بۆرۆکراتیک و جەماوەری بژاردەی خوێندەواری کورد. لێرەدا سیاسەت کردن بەتاڵ دەبێ لەو ڕەهەندە پۆپۆلیستییە کە دێهاتەکان سەرچاوەی سەرەکی هێزی مرۆییان پێک دێنا. لەمەوبەدوا مامۆستای کوردی زانکۆ، پسپۆری ئابووری، سیاسی و ....کورد مەیدانێکی واقیعی هەم بۆ ململانێی تاکەکەسی و هەم بۆ خزمەتی کۆمەڵگەی کوردی پەیدا دەکا. وەئەستۆگرتنی بەرپرسیارەتی دەوڵەتی مەیدانێکی بەرفراوان بۆ هێزی مرۆیی کورد دەکاتەوە و کارکردن پێگەی سیاسی-ئابووری کورد لە کۆماری ئیسلامیدا بەهێز دەکا. ئەگەر کورد لە ئێستادا لە دەوڵەتدا بەشداری بکا، ئەزموونی حکوومەتداری کورد لە دوای کۆماری ئیسلامی ئەزموونێکی سەرکەوتووتر دەبێ. وەزیری کار، گەشتوگوزار، کشتوکاڵ، ورزش، وزە و .... دەبێ کەسانێک بن کە جگە لە لێزانی تیۆریک، خاوەنی ئەزمونی بەڕێوەبەری بن. ئەگەر کورد کەسانێکی نەبێ کە بواری جۆراوجۆردا پسپۆر و خاوەنی ئەزموون بن، ناچار دەبێ کەسانێک لەو شوێنانە دابنێ کە توانا و لێهاتووی ئەو پۆستانەیان نییە. پێناسەی سادەی گەندەلیش لەبەرچاونەگرتنی خاڵی پسپۆری و ئەزموونی کارییە.

٣.ناسیۆنالیزم بڕوامەند بە دێمۆکراسی لێبراڵ چارەسەری فرەچەشنی ئایینی و ئیتنیکییە. لە کۆماری ئیسلامیدا مەزهەبی فەرمی شیعەیە و سوننییەکانیش لەو سی و چەند ساڵەدا تامی ستەمی ئایینیان چێشتووە. ناوەندێتی سوننییەکان زۆرتر لە پارێزگای سیاستانوبەلووچستان بووە کە پارێزگایەکی زۆر هەژار و دواکەوتووی ئێرانە. مەزهەب و هەژاری ئەو تایبەتمەندییە سەرەکییەن کە سیستان و بەلووچستان و کوردەکانی دانیشتووی پارێزگای سنە و ورمێ پێکەوە پێوەند دەدا. ئەو هاوپێوەندییە بەرووبی لە وێنەی شێخ مەولانا عەبدولحەمید پێش نوێژی زاهیدان و جەلالی جەلالی زادە نوێنەری پارڵمان لە خۆلی شەشەم دەبینرێ، بەڵام ڕەگوریشەی جەماوەری و ڕێکخراوەیی ئەو هاوپێوەندییە بۆ بوونی «جەماعەتی دەعوە و ئیسلاح ئێران» دەگەڕێتەوە. لە دوای پێکهاتنی دەوڵەتی رووحانی و دەستنیشانکردنی عەلی یوونسی وەک ڕاوێژکاری تایبەتی سەرۆک کۆمار بۆ کاروباری ئەقوام و کەمایەتییەکان ئەو هاوپێوەندییە قالبێکی حکوومەتیشی پێدراوە. ڕەنگە تەنیا شوێنێک کە هەموو بە بێ لەبەرچاوگرتنی جیاوازی نەتەوایەتی و ئایینی یەکسانن، دەنگدان و سندووقی هەڵبژاردن بێ. بێگومان چەند میلیۆن دەنگی کوردەکانو سوننییەکان لە ململانێی نێوان ڕێفورمخوازان و کۆنەپارێزان دەتوانێ یەکلاکەرەوە بێ. ئێمە لە هەڵبژاردندا و لە بڕوامەندی بە ئازادی تاکەکەسیدا، لەوەی دەوڵەت دەبێ دەوڵەتی هاوولاتی و هەمووان بێ هاوبەشین. روانینی بەرچاوتەنگ، نالۆژیکی و دەمارگرژانە چ ئایینی بێ و چ ئیتنیکی بێ، هەرەشە خۆڵقێنە و توندوتیژی لێدەکەوێتەوە. کوردایەتیو ناسیۆنالیزمی کوردی ئەو فرەچەشنییە دەبینێ کە خەڵکانێکی کورد هەن کە بڕوایان بە مەزهەبی شیعە یان سونی هەیە یان هەر موسلمان نین، بەڵام لە خۆپالاوتن، دەنگدان و لە بەرامبەر یاسادا دەبێ خاوەنی ماف و ئەرکی یەکسان بن. پشتگیری و هاوکاری ناسیۆنالیزمی کوردی لە یەکسانی لە بەرامبەر یاسادا و لە دێمۆکراسی لیبراڵ نەتەنیا کوردایەتی بەهێز و بەرفراوان دەکا، بەڵکوو مەیدانی توندرەوەی ئیتنیکی و ئایینیش دەبەستێ.

سەرچاوەکان:

١. شهرستانهای اشنویه و نقده تبدیل به دو حوزه انتخابیه بشوند، عبدالعزیز مولودی
٢. http://www.ostan-ag.gov.ir/
٣. http://abdolhamid.net/persian/
٤. http://d-jalalizade.blogfa.com/
٥. پایگاه اطلاع رسانی اصلاح

بە بۆنەی ١٦ی خەزەڵوەر ڕۆژی جیهانیی منداڵان لە ئێران

عەلی لەیلاخ

ئەگەرچی ڕۆژی جیهانی منداڵان لە سەرتاسەری جیهانی ڕۆژێکی دیاری کراوی نیە، بۆ نموونە بەدوای کۆتایی هاتنی شەری جیهانی دووهەم لە ساڵ١٩٤٦ ڕێکخراوەی ولاتە یەکگرتووەکان بەمەبەستی پشتیوانی کردن لە منداڵان (ئەنجومەنی نێو نەتەوەیی تایبەت بە منداڵانی) ڕێکخست (یونیسف) و هەر بەم بۆنەوە ڕۆژی ٨ ئۆکتۆبەری بە ڕۆژی جیهانی منداڵان دابین کردوە، بەڵام لە لایەن چەند وڵاتی دیکە، لە ساڵی ١٩٤٩ لە دانیشتنی یەکێتی نێونەتەوەیی دیمۆکراتیکی ژنان لە پاریس ڕۆژی یەکی ژوئن بە ناوی ڕۆژی منداڵان دیاری کرا.هەروەها لە چەندین وڵاتی دیکە هەرکام بە پێی ڕۆژە مێژوویەکانی خۆیان، ڕۆژێکیان بۆ منداڵان تەرخان کردووە، وەکوو ١٤ نوامبەرکە لە هیندوستان بە لە دایکبوونی «جەواهیرلەعل نیهرۆ» بە ڕۆژی منداڵانی هیندوستان دابین کراوە.

لە ئێرانیش ٨ی ئۆکتۆبەر واتە ١٦ی خەزەڵوەر مەراسمی ڕۆژی جیهانی منداڵان بەڕێوە دەچێت.

لێرە لەم بابەتە زیاترمەبەستمان، ئاور دانەوەیەکە بەسەر هەڵومەرجی منداڵان و ڕەوش وژیانی ئەوانە لە ئێران، بە تایبەت لە کوردستان.

منداڵان دەتوانین بڵێین چەوساوەترینو بێ دیفاع ترین چینی کۆمەڵگان، کە لەمێژە لە زۆربەی وڵاتانی جیهانی بە هۆی شەڕوتێکهەڵچوونەکان زیانی گیانی وجسمییان لێکەوتووەو، بە دوای شەریش وەک دەروونناسەکان دەڵێن:» ئاسەواری ڕەوانی «قۆناخی داوی شەڕ» لە کاتی شەڕ زیاترە. دیسان منداڵان یەکەم چینن کە زیانو خەساریان لێدەکەوێتەوە هەربۆیەشە بەدوای کۆتایی هاتنی شەڕی جیهانی دووهەم ڕۆژێکیان بە مەبەستی گرنگی دانو ڕێزگرتنو پشتیوانی کردن لە منداڵانی جیهان بە بێ جیاوازی دیاری کرد. ئێستاکە هەموو ساڵێک لە سەرجەم وڵاتانی جیهان ڕێورەسمی تایبەت بە منداڵان بەڕێوەدەچێت.

مەبەست لەم ڕۆژە چیە؟

بێگومان مەبەستی سەرەکیی ئەم ڕێوەرسمە ڕێزگرتنو تەرخان کردنی کاتێکی گشتیە بۆ بەشێکی هەرە گرینگی کۆمەڵگا واتە منداڵان، کە هەم لە ئێستادا بێدیفاعترینو هەژارترین چینی کۆمەڵگان، هەمیش سامان و سەروەتی داهاتووی هەر گەلو نیشتمانێکن. کەوایە بەم دوو هۆکارەوە جێگای گرینگی دانە.

دۆخی منداڵان لە ئێرانو منداڵانی کوردستان

ئەرچی ئێران لە مێژە ڕۆژی ١٦خەزڵوەر (٨ی ئۆکتۆبر) وەک ڕۆژی جیهانی منداڵان پەسەند کردوە، بەڵام لەمڕۆژەسدا بە شێوەیەکی کەمرەنگو لاواز یاد دەکرێتەوە. دیارە ئەگەر گرنگییەکیش دەدرێ، زیاتر لە لایەن ڕێکخراوە ناحوکمییەکان و خەڵکەوەیە. بەڵام لە لایەن دەوڵەتەوە بە شێوەیەکی ئەساسی و بنەڕەتی ئاوڕ لە هەلومەرجی منداڵانو گیروگرفتەکانیان نادرێتەوە.

ئەوەی کە منداڵان بە پێی کۆنۆانسیۆنە نێونەتەوەییەکانو پەسەندکراوە جیهانییەکان دەبێ خاوەنی مافی تایبەت بە خۆیان بن لە هەموو بوارێکدا، هەرگیز لە ئێران بەڕێوە ناچێتو هەوڵی بۆ نادرێت.

بۆ نموونە هەموو منداڵان دەبێ ئیمکاناتو پێداویستی خوێندنو سڵامەتییان لە لایەن حکومەتەوە، بە خۆڕایی بۆ دابین بکرێت.

منداڵان نابێ بچنە کرێکاریو بێگاری، بەڵکوو دەبێ لە باشترین هەلومەرجو بە چاکترین شێوە پەروەردە ببنو هیچکات هەست بە پەناهی نەکەن، بە تایبەت ئەو منداڵانە کە بەهەر هۆیەک لە نەعیمەتی بابو دایک بێ بەشنو بێ سەرپەرشتیار ماون.

بەڵام بەداخەوە لە کۆماری ئیسلامی ئێرانولەسیستمی ئاموزشو ڕاهێنانی ئەو وڵاتەدا منداڵان بەتەواوی لەژێر کاریگەریی سیاسەتو پرۆپاگەندەی دەسەڵاتدا پەروەردە دەبن. بە

ل ٩

کوردستان
ژمارە: ٦١٨
٣٠ی ڕەزبەری ١٣٩٢
٢٢ی ئۆکتۆبری٢٠١٣
ئابووری

لە پێوەندی لەگەڵ دواکەوتوویی ئابووریی کوردستان و ئەو نادادپەروەریانەی بەردەوام رووبەرووی بۆتەوە، لەلایەکەوە، ئەم باردۆخە بەرهەمی سیاسەتی هەڵە و بەریوەبەریی سەقەتی ئابووریی ئێران لەلایەن حکوومەتە و لەلایەکی ترەوە نە خەڵکی کوردستان هیچ کاریگەری یان بەشدارییەکان لە سیستمی بەڕێوەبەری و سیاسەتگوزاری ئابووریی‌دا هەبووە و نە نوێنەرانی کورد لە مەجلیس توانیویانە دەور و ئەرکی خۆیان جێبەجێ بکەن.

ئەیوب شەهابی راد

راپۆرتێکی شیکاری – ئاماری

لە پێوەندی لەگەڵ دۆخی ئابووریی رۆژهەڵاتی کوردستان

بەشی دووهەم‌و کۆتایی

سەرمایەگوزاری (کەرتی تایبەت)

سێ خاڵی بنەڕەتی بۆ هەر جۆرە سەرمایەگوزارییەک (نێوخۆیی یان دەرەکی) بریتین لە:

١- سەرچاوەکان (مرۆیی – مادی)

٢- هەڵکەوتی جوغرافیایی و ژیئۆپۆلیتیکی

٣- بوونی خاڵەکانی گەشت و گوزار (جاذبەهای توریستی)

بێگومان ئەم خاڵانەی سەرەوە کاتێک دەتوانن ببنە هەوێنی سەرمایەگوزاری ناخۆیی یان راستەوخۆی دەرەکی، کە کەشێکی ئەمنی ئارام و گونجاو لە ئارا دابێ. بەڵام روانگەی ئەمنییەتی، نەبوونی بەستێنی گونجاو و دروستکردنی فەزایەکی نائەمن و تۆقێنەر لەلایەن ناوەندە ئەمنییەتیەکانی رێژیمەوە، جگە لەوەی کە بۆتە هۆی پێشگرتن لە هەرجۆرە سەرمایەگوزارییەکی ناوخۆیی و دەرەکی، تەنانەت سەرمایەگوزارە خۆماڵی و ناوخۆییەکانیش ناچار بوون روو لە وڵاتانی دەرەوە بکەن یان ئەوەی کە سەرمایەی خۆیان زیاتر لە بەشەکانی خەدەمات، دروستکردنی بینا و قاچاخ بەکار بێنن و بەم پێیە هاوکات لەگەڵ بەفیڕۆدرانی وزە و ئیمکاناتی کوردستان و بەتاڵان بردنی سامانی ئەم نیشتمانە، دەسەڵاتدانی تاران دەیانەوێ کوردستان هەروا لە ژێردەستەیی خۆیان‌دا رابگرن.

دۆخی گشتی ئابووریی ئێران و کوردستان لە ئێستادا

رێژیمی کۆماری ئیسلامی، جگە لەوەی کە بە شێوەیەکی نادادپەروەرانە داهات و سامانی ئێران لە نێوان ناوچەکانی ئەم وڵاتەدا دابەش دەکا، لە پێوەندی لەگەڵ بەڕێوەبەریی ئابووریی ئێرانیش‌دا بە شێوەیەکی گشتی شکستی خواردوە و ئەم وڵاتەی تووشی قەیران گەلێکی قووڵ و بەربڵاو کردوە. بەراوردی پێوەرەکانی پەرەسەندنی ئابووریی شارەکانی کوردستان لەگەڵ ناوچەکانی تری ئێران دەری دەخا کە رێژیم هیچ جۆرە سەرمایەگوزارییەکی بەرچاو و بنەڕەتی ئەنجام نەداوە و پارێزگاکانی کوردستان لە رووی پەرەسەندنی پێوەرەکانی ئابووریی، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی‌دا لە پلەکانی خوارەوەی پارێزگاکانی ئێران دان. وەک پێوەرێکی سەرەکی دەتوانین ئاماژە بە داهاتی سەرانەی خەڵکی کوردستان بکەین کە داهاتی سەرانەی پارێزگای سنە بە پێی ئامارەکانی ناوەندی ئاماری ئێران لە ساڵی ١٣٨٥دا (واتە سەرەتاکانی هاتنە سەرکاری ئەحمەدی نژاد) نزیکەی (١ میلیۆن و پێنج سەدو حەفتا هەزار تمەن) بووە، لە حاڵێک دا نێونجی گشتی لە ئاستی ئێران‌دا (٣ میلیۆن و سێ سەدو هەشتا هەزار تمەن) بووە و لە پلەی ٢٩ ی پارێزگاکانی ئێران‌دا بووە.

ئەگەر هەنووکە خەڵکی ئێران بە شێوەیەکی گشتی لە دەست سیاسەتە ئابووریە هەڵەکانی حکوومەت، گەندەڵی بەربڵاو، دزین و قۆرخکردنی بە لێشاوی داهاتی وڵات بەتایبەت لەلایەن ناوەندە نیزامییەکان و (بیت رهبری)یەوە، وەزاڵە هاتوون و لە دۆخێکی پڕ لە نائومێدی و تاقەت پرووکێن‌دا ژیان بەسەر دەبەن، ئەوە بێگومان هەلومەرجی ژیان و گوزەرانی کۆمەڵگای کوردستان جگە لەوەی کە هیچ بەستێنێکی یاسایی، ئاشکراو ماددی بۆ پەرەسەندنی لە ئارادا نیە، لە دۆخێکی کارەساتبار زیاتر، ناتوانین ناوێکی تری لەسەر دابنێین چوونکە راستییەکانی ژینگەی هەنووکەیی رۆژهەڵاتی کوردستان، پێویستی بە هیچ ئامار و داتایەک نیە تا بیسەلمێنین کە قووڵایی ئەم کارەساتە لە چ ئاستێک دایە.

ئەنجامەکانی ئەم هەژاری و دواکەوتوویی ئابوورییە کاتێک زیاتر ئاشکرا دەبن کە چاوێک لە کاریگەرییەکانی لەسەر باری کۆمەڵایەتی و دەروونیی کۆمەڵگای کوردستان‌دا بخشێنین. بەرزبوونەوەی رێژەی نائومێدبوون بەرامبەر بە داهاتوو بەتایبەت لە نێو گەنجان و (فارغ التحصیلان) دا، پەنا بردنە بەر کارو کاسبی مەترسیدار و تاقەت پرووکێن (وەک کۆلبەری و کاری قاچاخ)، پەنا بردنە بەر مادده هۆشبەرەکان، تێکچوونی شیرازەی بنەماڵەکان و بەرزبوونەوەی ئاماری تەڵاق، پەنابردنە بەر وڵاتانی تر و بەرزبوونەوەی رێژەی تاراوگەنشینی بە تایبەت هەڵاتنی نوخبەکان و (متخصصان)، بێکاریی لە رادەبەردەر کە بەپێی (ناوەندی ئاماری ئێران) لە ساڵی ١٣٩١ دا، رێژەی بێکاری لە پارێزگاکانی کوردستان بەم شێوەیە بووە:

ئازەربایجانی رۆژئاوا: ٢٠,١٪ – ئیلام: ٢١,٧٪

سنە: ١٧,٤٪ – کرماشان: ٢١,٧٪

هەرچەند ئەم ژمارانە لە پێوەندی لەگەڵ رێژەی بێکاری لە کوردستان‌دا زۆر زیاتر لە ئاستی ستاندارده جیهانییەکانە، بەڵام خاڵی جەوهەری ئەمەیە کە بەشێکی زۆر لەو رێژەیەی کە لە ریزی کەسانی خاوەن کارو پیشە ئەژمار کراون، بە پێی پێناسە جیهانییەکان لە پێوەندی لەگەڵ کارو پیشەی هەر تاکێکدا، دەچنە خانەی بێکارانەوە. چوونکە بەشێک لەو رێژەیەی کە لە ریزی کەسانێک کە کارو پیشەیان هەیە ئەژمار کراون، لە راستی‌دا کارەکانیان جگە لە کاری (کاذب) و (نانە سک) هیچ شتێکی تر نیە و تەنانەت خودی حکوومەت هێندێک لەم جۆرە کارانە بە کاری نایاسایی و قاچاخ ناو دەبا.

کۆتایی:

لە مێژووی هاوچەرخی دروستبوونی یەکەم دەوڵەتی ناوەندی لە ئێران‌دا، ئابووریی وڵات هەموکات لە خزمەت دەزگای سیاسەت و سیستمە سیاسییەکانی بنەماڵەی پاشایەتی و رێژیمی ویلایەتی فەقی دا بووە. واتە ئابووریی وەک فاکتەرێکی گرینگ و سەربەخۆ لەپێناو پێشکەوتن و گەشەسەندنی وڵات چاوی لێ نەکراوە، بەڵکوو هەموکات بە پێی ئیدئۆلۆژی و روانگەی سیاسی دەزگای حاکمیەت پلان و بەرنامەی بۆ دانراوە، هەربۆیە پاش نزیک بە یەک سەدە، فاکتەری ئابووری بەم هەموە سەرچاوە مرۆیی و مادییەوە، نەیتوانیوە سیمای ئێران بۆ وڵاتێکی پیشەسازی و مۆدێرن بگۆڕێ و هەنووکەش ئەمجۆرە روانگە و بەڕێوەبردنەی ئابووری شکستی خواردوە و تووشی قەیرانێکی قووڵ و گشتگیر بووە.

لە پێوەندی لەگەڵ دواکەوتوویی ئابووریی کوردستان و ئەو نادادپەروەریانەی بەردەوام رووبەرووی بۆتەوە، لەلایەکەوە، ئەم باردۆخە بەرهەمی سیاسەتی هەڵە و بەریوەبەریی سەقەتی ئابووریی ئێران لەلایەن حکوومەتە و لەلایەکی ترەوە نە خەڵکی کوردستان هیچ کاریگەری یان بەشدارییەکان لە سیستمی بەڕێوەبەری و سیاسەتگوزاری ئابووریی‌دا هەبووە و نە نوێنەرانی کورد لە مەجلیس توانیویانە دەور و ئەرکی خۆیان جێبەجێ بکەن. ئەو دەنگانەی کە جاروبار لە نێوخۆی وڵات و لەلایەن نوخبەکان و بەتایبەت نوێنەرانی کورد لە شووراکانی شار و دێ و مەجلیسەوە باس لە گرفت و خواستەکانی خەڵکی کوردستان دەکەن، تەنیا رەهەندێکی بچووکن لەو قەیرانانەی کە بەرۆکی کۆمەڵگەی کوردستانیان گرتوە و تا ئێستا ئەم دەنگانە نەو ئەو قورساییەیان هەبوە و نە توانیویانە ببنە دینامیزمێکی گوشار بۆ دانانی کاریگەری لەسەر روانگە و بیرکردنەوەی دەسەڵاتدارانی تاران بەرامبەر بە کوردستان.

بە لەبەرچاوگرتنی ئەم شرۆڤە سیاسی – ئابووری و داتایانە، دەتوانین بەم ئەنجامە بگەین کە کێشە و قەیرانەکانی کوردستان بەتایبەت لە بواری ئابووریی‌دا، تەنیا لە روانگەی سیاسی و دیدی ئەمنیەتیی رێژیم‌دا کورت نابێتەوە، بەڵکوو ئەم دەسەڵاتە هەر لە بنەڕەتدا نە باوەڕی بە پرسی کورد هەیە، نە خواست و مافەکانی کۆمەڵگەی کوردستانی قبووڵە و نە کورد بە بەشێک لە ئێران دەزانێ. لە کاتێکدا نە تەنیا ئابووریی بەڵکوو هەموو جمکەکانی وڵاتێک دەچێتە خزمەت بەرژەوەندی و پاوانخوازی گرووپێکی ئیدئۆلۆژیکەوە کە بە شێوەیەکی مافیایی دەسەڵات بەڕێوە دەبا، تا هەنووکە بەشی کورد تەنیا سیاسەتی تواندنەوە، تاڵان کردن و ستەم لێکراوی بووە.

سەرچاوەکان:

– ماڵپەری (مرکز آمار ایران)
– رۆژنامە ئابوورییەکانی ئێران (دنیای اقتصاد، ابرار اقتصادی، عصر اقتصاد،...)
– ماڵپەری فەرمی پارێزگاکانی ئیلام، کرماشان، سنە، ئازەربایجانی رۆژئاوا.
– ماڵپەرەکانی تایبەت بە بواری ئابووریی ئێران و کوردستان.

دریژەی:

بە بۆنەی ١٦ی خەزەڵوەر رۆژی جیهانیی منداڵان لە ئێران

چاوخشاندنێک بەسەر ناوەرۆکی کتێبی قوتابخانەکان ئەم راستییەمان بۆ دەردەکەوێت کە ئەو رێژیمە زیاتر بیر لە داسپاندنی سیاسەت‌و گەڵاڵەی حکومی خۆی دەکاتەوە لەسەر منداڵان، نەک پەروەردەیەکی باشی منداڵان بەبێ جیاوازی.

بۆ نموونە ئەو کتێبە مێژوویانەی کە منداڵان لە ئێران دەیخوێنن لە قوتابخانە تەنیا نەتەوەی فارس‌و مەزهەبی شیعە ناونیشانیان هەیە و نەتەوەو ئایینەکانی دیکە بەلاوازی هاتووە. تەنانەت لەم دواییانەدا وانەیەک لە ژێر ناوی «وزەی ناوەکیی مافی ئێمەیە» (انرژی هستەای حق ماست) بووە بە ماددەیەکی دەرسی‌و لە قوتابخانەکان دەیڵێنەوە. ئەمە لە کاتێک دایە کە منداڵان لە ئێران‌و لە ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی لە زۆرێک لە مافە رەواکانی خۆیان بێبەشن‌و لە دنیای تایبەت بە خۆیان دوور دەخرێنەوە. هێشتا منداڵانی لادێنشین شوێنی باش‌و شیاویان بۆ درێژەدان بە خوێندن نیەو هەموو ساڵێک بە دەیان‌وسەدان منداڵ بە هۆی نەبوونی‌و ئیمکاناتی خوێندن بەداخەوە واز لە خوێندن دەهێنن و وزە و توانایان بەلارێ دا دەچێت.

منداڵ بە تایبەت لە ساڵانی سەرەتای خوێندنگا دەبێ بە هونەری شێعرو موسیقاوە ڕابێت و ئامووزشی سەخت وزەبر وەڕەزی دەکا دواجار دەبێتە هۆی راکردن لە خوێندن.

ئەمرۆکە دەبینین کە زۆربەی منداڵان بە زۆرەملی دەچن بۆ قوتابخانەو لە ژێر سام وهەڕەشەی بنەماڵەو مامۆستاکان مل بۆ خوێندن دەدەن بەڵام لە وڵاتانی پێشکەوتوو فەزاو شوێنی فێرگەی منداڵان بە شێوەیەک دەرازێنێنەوە کە منداڵ بە شەوق وزەوقەوە لەوێدا ئامادە دەبن و لە کەش‌و هەوایەکی ئازادو زانستیانەدا توانایەکانیان دەرکەوێت. بۆنموونە لە هێندێک لە وڵاتان شێعرو موزیک دوو باڵی سەرەتایی قوتابخانەکانن. بەڵام لە ئێران هەر لەسەرەتاوە منداڵان بومبارانی ئایینی‌و مەزهەبی دەکرێن‌و بە نارەواترین شێوە لە مافەکانی خۆیان دوور دەخرێنەوە. هیچ حکوومەت و لایەنێک مافی ئەوەی نیە شەڕی مەزهەب و ئایین بە منداڵان بکا یان پرۆپاگەندەی بەرتەسکی فیکریی و سیاسی لەسەر بکرێت. منداڵ دەبێ «منداڵی بکات» و هەمووان لە بەرانبەری‌دا خۆ بە بەرپرس بزانن. مافی منداڵان ژیانێکی بێ خەم و شادوسەربەست و ئازادە.

لە ئێران منداڵانی نەتەوەکانی دیکە کە لەو وڵاتەدا دەژین، کێشەوگرفتی ئەوان زیاتر وجیاوازترە. منداڵانی تورکو کورد و.. هەر لە منداڵیەوە بە هۆی سیستمی ئامووزشی ئێران لە مافی نەتەوەیی خۆیان کە هەمان خوێندن‌و نووسین بە زمانی دایکییە دوور دەخرێنەوەو هەر ئەمە بەرە بەرە دەبێتە هۆی چەندین گیروگرفتی فیکری ورەوانی منداڵان لە داهاتوو.

بە پێی لێکۆڵینەوە رەواناسیی ئەومنداڵانەی کە زمانی دایکیان لێقەدەغە دەکرێت جیا لەوە پێناسەو هویەتی خۆیان لە بیر دەکەن، دەبێتە هۆی «خۆکەم بینی وبڕوا بە خۆ نەکردن و وەکوو خەسارێک قوناخەکانی دیکەی ژیانیشیان دەگرێتەبەر. جێی ئاماژەیە منداڵان لە تەمەنی (٦تا٨) ساڵ توانای فێربوونی سێ زمانیان هەیە کە وایە کۆماری ئیسلامی ئێران بەئەنقەستو بە پێی سیاسەتی نامرۆڤانە ئەم حەقەی تا ئێستا لە منداڵانی کورد قەدەغە کردووە.

جێگای خۆیەتی کە لە رۆژی جیهانی منداڵان (٨ی ئۆکتوبەر) هەموو رێکخراوە مەدەنی‌و فەرهەنگییەکان بە کۆدەنگی وهاودەنگی داوای جێبەجێ کردنی مافە رەواکانی منداڵان بکەن بە تایبەت ئەو منداڵانەی وا لە مافی ناسینی نەتەوەی خۆیان و خوێندن‌و نووسین بە زمانی زگماکی تا ئێستا بێ بەش کراون. نابێت رۆژی جیهانیی منداڵان بە بەرێوە چوونی چەند رێوڕەسمی پەرش وبڵاو کۆتایی پێ بێت، بەڵکوو دەبێ هەموو ساڵێک لەم رۆژە بە ئاوردانەوەیەکی جیدیی و زانستی بەسەر ژیان و دۆخی منداڵان، بۆ سڕینەوەی کەموکووڕییەکان‌و دابین کرنی مافەکانی ئەوان تێکۆشانی بەربڵاوی بۆ بکرێت.

چونکە هەر نەتەوەیەک گرنگی بە رەوشی ژیان و شێوە بارهێنانی منداڵان بدات ئەوە گەرانتی‌و پشت بەستنە بە داهاتوویکی گەش و رووناکتر.

دابەشکردن، یاسایەکی «سروشتی»ی نییە. «ڕێسا و یاسا باوەکان بەگوێرەی بیروباوەڕ و هەستی بەشی بڕیاردەری کۆمەڵگە دیاری دەکرێن و بەپێی کات وشوێنی وڵاتانی جۆراوجۆر گۆڕانکاریی زۆریان بەسەر دا دێ و ئەگەر مرۆڤ بیەوێ دیسان دەکرێ ئاستی جیاوازییەکەیان زیاتر بکا.» ئەخلاق لە بواری دابەشکردندا وەک فاکتەرێک سەیر دەکرێ. میل ئاماژەی بەوە کردووە کەوا دەکرێ ئەخلاق لە ئابووریی سەرمایەداریدا سەنگ و بەهای پێ بدرێ.

ژیان و بەرهەمەکانی جۆن ستیوارت میل

(٤-٧)

ن: پاڵ ستراتێرن

و:مادح ئەحمەدی

میل لە ساڵی ١٨٤٤دا دەستی کرد بە خوێندنەوەی زانستی ئابووری کە ئەو کات پی دەوترا ئابووریی سیاسی. ئەم بەشە تازە کرابووەوە. «ئادام سمیت» ٧٠ ساڵ پێشتر بناخەی ئەم بەشەی بە کتێبی «سامانی میلەتان» دانابوو.

میل لە کتێبی «بنەماکانی ئابووریی سیاسی» دا پتر لەژێر کاریگەریی ئەو بنەما ئابوورییانەدایە کە بناخەکەی سەرەتا بەدەستی سمیت دانرا و دواتر ریکاردۆ پەرەی پێ دا. ئەم نەریتە بە»ئابووریی کلاسیک»ناسراوە. بەڵام میل چەندین داهێنانی دیکەی لە بوارەدا کرد و ئەم نەریتە کلاسیکەی بۆ هەمیشە گۆڕی. قووڵترینەکەیان لە هەمووان ساکارترە: میل بەو ئەنجامە گەیشت کە بنەما سەرەکییەکانی ئابووری پێوەندییان بە بەرهەمهێنانەوە هەیە نەک دابەشکردن. بەرهەمداریی کار، خاک، ئامێرەکان ـ کەموزۆر دەکرێ سەرکەوتوانە ئەمانە، بەپێی یاساگەلی بابەتیی تایبەت ڕێک بخرێن. ئەو یاساگەلە دەکەونەوە ژێر کاریگەریی فاکتەرگەلی وەک وەک سروشت (تێروپڕی و قاتوقڕی)، بەرهەمداری (ی کار، ئامێرەکان). بەهەمان شێوەیە سامان بە پێی یاسا و هۆکارگەلی بابەتی پێکەوە دەنرێ و ئەو هەلەش دەڕەخسێنێ تاکو لەرووی چەندایەتیشەوە زیاد بکرێ. بەڵام کاتێک سامانەکە پێکەوە نرا نازانرێ چۆن پەرە بە دابەشکردنی بدرێ.

پێشتر، سمیت، ریکاردۆ و لایەنگرەکانیان لەکاتی دەرکەوتنی دەرەنجامی ئەو یاسا ئابوورییانەی کە دایان دەهێنان، هەروا سووک لەبەرپرسیارەتی خۆیان دزیبوەوە. بازاڕی ئازاد خاوەن یاساگەلی «سروشتی»ی خۆی بوو و هیچیشی پێ نەدەکرا. کاتێک بازاڕ پڕ دەبوو لە شمەک، نرخەکان دادەبەزین ـ و هەقدەستەکان بەگوێرەی ئاستی داوا بوو. کاتێک زەویی چاندن کەم دەبووەوە، کرێ زەویش بەرز دەبووەوە. پرسەکە لەمە نەدەترازا، ڕەنج و کوێرەوەریشی بەدواوە بوو. بۆچوونی میل لەمەڕ لاسەنگیی بەرهەمهێنان و دابەشکردن، لەوەندەی پێوەندیی بە دابەشکردنەوە هەبووە، ئەم یاسا سروشتیانەی هەڵپێچا. کاتێکە سامانێک بەرهەم هاتووە، کاتێکە شمەک بۆ خستنە بازاڕ ئامادەیە، «مرۆڤ چ وەک تاک و چ وەک کۆ چۆنی پێ خۆش بێ، لەگەڵی دەجووڵێتەوە. چۆن حەز بکا دەیداتە ئەو کەسانەی پێی خۆشە.» دابەشکردن، یاسایەکی «سروشتی»ی نییە. «ڕێسا و یاسا باوەکان بەگوێرەی بیروباوەڕ و هەستی بەشی بڕیاردەری کۆمەڵگە دیاری دەکرێن و بەپێی کات وشوێنی وڵاتانی جۆراوجۆر گۆڕانکاریی زۆریان بەسەر دا دێ و ئەگەر مرۆڤ بیەوێ دیسان دەکرێ ئاستی جیاوازییەکەیان زیاتر بکا.» ئەخلاق لە بواری دابەشکردندا وەک فاکتەرێک سەیر دەکرێ. میل ئاماژەی بەوە کردووە کەوا دەکرێ ئەخلاق لە ئابووریی سەرمایەداریدا سەنگ و بەهای پێ بدرێ.

سوسیالیستەکان دەیانەویست بەگۆڕینی سەرجەم سیستمی ئابووریی بازاری ئازاد بۆ سیستمێکی سوسیالیستیی کۆنترۆڵکراو، ئەخلاق لە ئابووریدا

بێننە گۆڕێ. بەڵام میل ئەخلاقی لە بنەڕەتدا دژی سەرمایەداری دەزانی. ناوبراو بە جیاکردنەوەی بەرهەمهێنان و دابەشکردن، دواتر ئەو پێشنیارەی هێنایە گۆڕێ کەوا لەو شوێنانەی پرسی دابەشکردنی سامان لەگۆڕێدایە، با پشت بە پرەنسیپی سوودگەرایی ببەسترێ.

دابەشکردنی سامان لەو کاتەدا زۆر دژی سوودگەرایی بوو. وا لێک دەدرایەوە کە گوایا هەر بۆ ئەوە داڕێژراوە تاکو زۆرترین کولەمەرگی تووشی زۆرینەی خەڵک بکا. میل شۆڕشگێڕ نەبوو و بەتەماش نەبوو سیستمەکە بڕووخێنێ. بەڵکو ئەو دەیەویست لەرێی بۆچوونەکانییەوە ریفۆرمێکی وا لە سیستمەکەدا پێک بێنێ کەوا ژیانی تێکڕای ئەوانەی تێیدا بوون خۆشتر بکا. بێ گومان ڕێبازی سوودگەرایی یەکەمین فەلسەفەی ئەخلاقی بوو کە دەکرا لە پێکهاتەی ئاڵۆزی بازرگانیی نوێدا پشتی پێ ببەسترێ و کەسیش هەست بەوە نەکا کە ساویکانە، ناپوختە و بێ کەڵکە. ئەمەش بەشەو و ڕۆژێک باری ئابووریی نەدەگۆڕی، بەڵام وردە وردە کاریگەری و نەخشی لە ماوەی ١٥٠ ساڵی رابردوودا تاکو ئەمڕۆ بەردەوام زیادی کردووە. سوودگەرایی، ئەگەرچی دەقاودەق دانی پێدا نەنراوە، کەچی تاکو ئێستا لە سەرجەم ئاڵووێری بازاڕی کاردا، لە دانوستان لەگەڵ یەکێتییە پیشەییەکان، لە ئاستگەلی بەڕێوەبەری و کارگێڕیدا دانی مووچەدا لانیکەم ڕێنیشاندەری سەرەکییە. ڕەنگە کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆی بەسەر سەرجەم ئەو کارلێکە کۆمەڵایەتییانەوە نەبێ، بەڵام بێ گومان چاکسازییان تێدا دەکا و دەرکەوتی هەموویانە. ئەمە پێوەرێکە کە زۆربەمان لە کاتی داوەریمان لەسەر دابەشکردنی سامان بەکاری دێنین. ئەوە خۆشە کە دەڵێن قازانجی زۆروزەوەندی خاوەن کۆمپانیا گەورەکان «بازاڕ دەیسەپێنی.» ئەمەش تەنیا وەک پرسێکی تایبەتی بەرهەمهێنان، لەو دیوی پرسگەلی ئەخلاقییەوە دادەنێن. ڕەخنەگرتن لە وەها ئەنجامێک دەگەڕێتەوە بۆ ئەو جیاوازییە سەرەتاییە کە میل کردوویەتی و پێ داگرە لەسەر ئەوە کە پرسەکە، پرسی دابەشکردنە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە ئەم جۆرە بژاردنەوانە بەدەرن لە بنەوا ئابوورییەکان و دەکەونە سنووری داوەریکردنی ئەخلاقییەوە. کاراترین چەمک لێرەدا، بە باوەڕی زۆربەی خاوەنرایان چەمکی بەسوودمەندزانینی چاکەی گشتییە.

میل لە کاتی نووسینی «بنەماکانی ئابووریی سیاسی»دا زۆرجار لانیکەم جارێک لە هەفتەدا لەگەڵ هەرییت تیلۆر شێوی دەخوارد. هێشتا زۆری خۆش دەویست و دواتر ڕای گەیاند کە لەو قۆناغەدا هێندە کە تیلۆر کاری تێ کردووە کە وەک هاوکاری وا بوو و زۆربەی بۆچوونە نوێیەکانی لەوەوە وەرگرتووە و تەنانەت بەشێکی زۆری لە کتێبەکەی ئەو نووسیویە. میل پێی وا بوو کە هەرییت زەینێکی «تەواو هونەرمەندانە»ی هەیە. لەڕاستیدا «ژیری»یەکەی وای لێ کردبوو کەوا شایانی ئەوە بێ «لە ناو دەسەڵاتدارانی مرۆڤدا، وەک بەرزترین کەس» ببێتە سەرتۆپ. بەڵام کەسانی دی، کە بەچاوێکی عاشقانەوە سەیریان نەدەکرد، بەچاوێکی تر سەیریان دەکرد: ژنێکی ئاسایی و کەموزۆر لەخۆبایی. بەهەرحاڵ گومان لەوەدا نییە کە لە ماوەی ئەو ساڵانەدا هەرییت ئیلهامدەر و پشتیوانێکی گەورەی میل بوو. نەخشەکەی بەوردی، هێشتا ناڕوونە، بەڵام گومانی تێدا نییە کە لە کاری یەکێک لە گەورەترین و ناسراوترین بیرمەندانی ئەو سەردەمەدا، نەخشی هەبوو و نەخشەکەشی گرنگ بوو. لەم سۆنگەیەوە ئێستاکە هەرییت تیلۆریان خستووەتە ریزی پێشڕەوانی بزووتنەوەی فێمێنیستییەوە. میلیش دواتر ئەرکی خۆی بۆ ڕزگارکردنی ژنان بەجێ هێنا ـ و هەر وەک لە بەشەکانی تردا دەیبینین لەم پێناوەدا زۆربەی بۆچوونەکانی تیلۆر بوونە ڕێنیشاندەری.

لە ساڵی ١٨٤٩دا مێردەکەی هەرییت کۆچی دواییی کرد. دوای تێپەڕینی دوو ساڵ کە ماوەیەکی گونجاو بوو، سەرەنجام جۆن ستیوارت میل لەگەڵ هەرییت تیلۆردا زەماوەندی کرد. ئێستاکە ئیدی بەدوور لە هەرچەشنە دەنگۆیەک دەیانتوانی پێکەوە لە خانوویەکدا بژین. لە هەمانکاتدا، جیا لەمەش پێوەندییەکەشیان هەر وەک پێشوو بەردەوام بوو. ئەگەرچی دڵنیاش نین، بەڵام هەموو بەڵگەکان وا نیشان دەدەن کە ئەم زەماوەندە، قەت پێکی نەگەیاندن. لە ڕاستیدا ئەو ڕوانگە پاکەی کە بەرامبەر بە یەکتری بوویان دەبوا گۆڕانێکی بەرچاوی بەسەردا هاتبا و لەم فۆرمەدا نەمابا. چونکە پێوەندییەکەیان وای لێ هاتبوو هیچ کامیان نەیاندەتوانی بچووکترین پێوەندیی جەستەیی پێکەوە بکەن. بڕۆی میل بە بەردەوامی دەفڕی و هەرییتیش ئەوەندە خۆی لە نەخۆشی دابوو کە ئەمە تاڕادەیەک پەکی خست.

پاش شۆڕشی هند، لە ساڵی ١٨٥٨دا، کۆمیانیای هندی خۆرهەڵات هەڵوەشایەوە و دەوڵەت بەڕێوەبردنی ئەو وڵاتەی گرتە ئەستۆ. میل وەک بەڕێوەبەرێکی پایە بەرزی کۆمپانیاکە بە مووچەیەکی باشەوە خانەنشین کرا. لەگەڵ هەرییت چوون بۆ باشووری فەرەنسا تا بەڵکو هەرییت ئاووهەوای ئەوێی پێ بکەوێ و چا بێتەوە. ئێستا ئیدی دەرکەوتبوو کە نەخۆشییەکانی هەرییت تەنیا دەروونی نین، بەڵکو تووشی دەردەباریکەش بوو (کە ڕەنگە لە خودی میلەوە تووش بووبێ کە بەردەوام بە کۆخە کۆخ شین و مۆر هەڵدەگەڕا). کاتێک گەیشتنە ئەوینیۆن، هەرییت تووشی تایەکی زۆر توند بوو. میل هەر پێی دەکرا بەترس ولەرزەوە سەیری ژاکان و گەچڵانی خێرا و مەرگی هەرییتی خۆشەویستی بکا.

میل بۆ سووک کردنی ئەو باری خەمەی سەرشانی، خۆی بەکارەکەیەوە سەرقاڵ کرد. گرنگترین کتێبێک کە لەم قۆناغەدا نووسیی، کورتەباسێک بوو لەمەڕ «سوودگەرایی» . کتێبەکە لە ساڵی ١٨٦١دا بڵاو بووەوە و بڕێتی بوو لە نقیشک و کاکڵی بۆچوونە فەلسەفییەکانی، واتە سوودگەرایی بنەمایی، کەوا لە سەرجەم بەرهەمەکانیدا ڕەنگی دابووەوە.

بۆچوونی قارەمانپەروەرانەی پێشووی میل، سەبارەت بە بێنتام و فەلسەفەی سوودگەرایی کە ئەو داهێنەری بوو، لەسۆنگەی ئەو وەرچەرخانە دەروونییەی کە دواتر تێیدا ڕووی دا، بەشێوەیەکی بەرچاو لەکزیی دا. میل ناچار بووبوو کەوا زۆربەی بۆچوونەکانی بێنتام، بەتایبەت پێداگریی توندی لەسەر سروشتی ئەقڵانیی مرۆڤ و هەروەها ڕوانگەکەی لەمەڕ پێوانەهەڵگریی کرداری مرۆڤ (پێوانی چێژ) ڕەد بکاتەوە. ئەم بۆچوونە شیکارانەیە لە لێکدانەوەی ژیانی مرۆڤدا، تەواو بێ کەڵک بوو. ئەزموونی نوێ ئەوەی فێری میل کردبوو کە «شرۆڤە بە ئاڕاستەی سڕینەوەی هەست و سۆزدا مل دەنێ.» بێنتام لایەنی هەست و سۆزی کۆمەڵگەی لەبیر کردبوو. سوودگەراییەکەی ناوبراو تایبەت بوو بە خۆشگوزەرانییەکی ئەقڵانی. بریتی بوو لە جۆرە خێرخوازییەکی بەدوور لە هەست. لەڕاستیدا سەرجەم بۆچوونەکەی بێنتام بۆ کۆمەڵگە، لەسۆنگەی پێداگرییە نیمچەزانستییە ڕۆشنگەرییەکەیەوە و بەتایبەت لەبەر پێداگرییەکەی لەسەر عەقڵ، لە کەلکی بڕابوو. ئاڵۆگۆڕە مێژووییەکان و هەروەها ئەو جۆش و

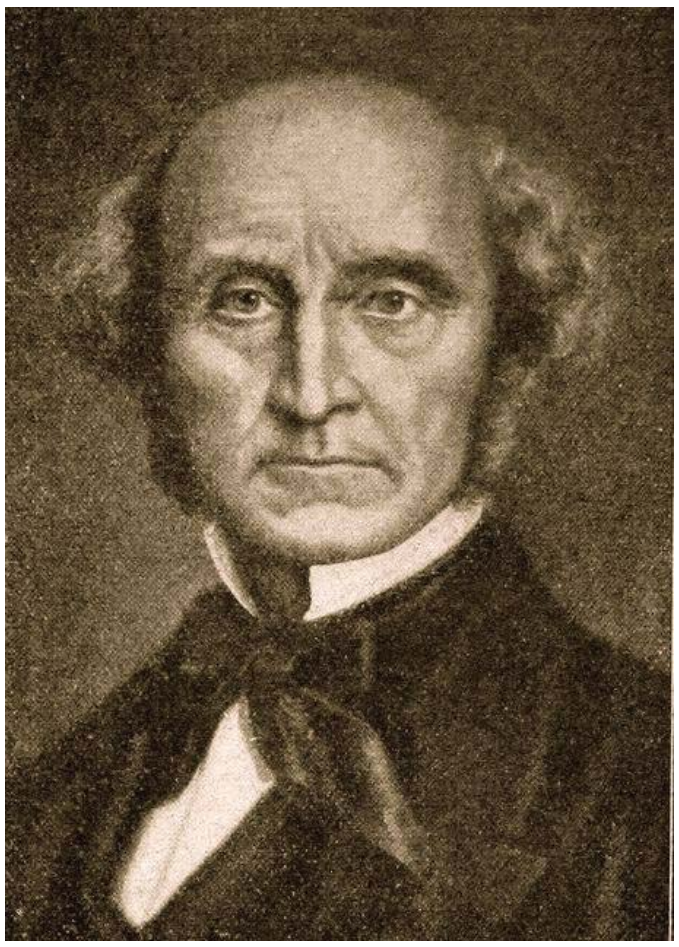

خرۆشەی کە ئافڕێنەری ئەو کۆمەڵگایە بوون، لەبەر چاوی نەگرتبوون. لە لایەکی دیکەشەوە سوودگەرایی میل کەوتبووە ژێر کاریگەریی ژمارەیەک نووسەری ڕۆمانتیک (وەک ڤێردزۆرت و کالریج) و هەروەها یۆنانی کۆنەوە. بێنتام بەتەما بوو کە ڕوانگە کۆمەڵایەتییەکەی بە پشتبەستن بە دلۆڤانی و تێگەیشتنێکی قووڵ لە کرداری مرۆڤ هەموار بکا. کۆمەڵگەش هەر وەک ئەو مرۆڤانەی کە تێدا دەژیان، کەوتبووە ژێر تەوژمی ڕۆحی و سۆزدارییەوە.

سوودگەرایی لە بنەڕەتدا لەسەر بنەمایەکی ئەخلاقی بنیات نراوە ـ ئەوەی کە چێژ باشە. بەهێزترین بەڵگە و ئارگیومێنتی فەلسەفیی دژی ئەخلاق، سەدەیەک پێشتر لە لایەن «هیوم»ەوە خرابووە بەردەست. «لە هەر سیستمێکی ئەخلاقیدا... دانەرەکەی بۆ ماوەیەک پشت بە میتۆدی باوی عەقڵ دەبەستێ و بوونی خودایەک دەسەلمێنێ، یان خۆی بە پرسگەلی مرۆییەوە سەرقاڵ دەکا، دواتر لە پڕدا هەست دەکەی کە ئیدی جگە لە جووتەگوزارە (شرۆڤە) ی بوون و نەبوون، گوزارەیەک نابینی کە»دەبێ یان نابێ»ی لێ نەکەوێتەوە. گۆڕانکارییەکە بەخشکەیە، بەڵام دوا ئەنجامی لێ دەکەوێتەوە.» هیوم وێڕای ڕەخنەگرتن و لەقاودانی ئەم دوابەڵگاندنە بۆی دەردەکەوێ :» جیاوازیی نێوان کەسی و ناکەسی نە تەنیا گرێدراوی پێوەندییەکی ژیرانەیە و نە تەنیا لە ڕێگای عەقڵەوە دەردەکەوێ.» ئەخلاق تەنیا بابەتێکی ئیحساسی و باوەڕدارانەیە، بەدەرە لە بیرکردنەوەی فەلسەفی. هەر فەلسەفەیەک کە لەسەر بنەمای ئەخلاقیات، وەک سوودگەرایی، بێ، دەبێ جوابێک بۆ ئەو بەڵگەیەی هیوم بدۆزێتەوە.

هەر لە سەرەتاوە دیارە کە سوودگەراییی میل لەرووی بەڵگەوە، قووڵ و ژیرانەیە. «تەنیا بەڵگەیەک کە بۆ بەرهەستبوونی شتێک پێویستە، ئەوەیە کە خەڵک بۆ خۆیان ئەو شتە ببینن. تاکە بەڵگە بۆ ببیسترانی دەنگێک، ئەوەیە کە خەڵک دەنگەکە ببیستن. سەرچاوەکانی تری ئەزموونی ئێمەش هەر وان. بۆیە پێم وایە، تەنیا بەڵگەی کەڵکمەندیی شتێک، ئەوەیە کەوا خواستی خەڵکی لەسەر بێ.» پاشان بە لێزانییەکی تەواو زەڵاڵ و شەفافەوە، دێتە سەر ئەوە کە»خواستن و بەردڵ کەوتنی شتێک، ڕق لێبوونی و بەئازاردەرزانینی، کۆمەڵێک دیاردەی لێک جوێنەکراوەن، یاخۆ دەکرێ بێژین بەشەکانی دیاردەیەکن... داواکردنی شتێک لەرووی سروشتی و تیۆرییەوە ئەستەمە، ئەگەر بەدڵ پێمان خۆش نەبێ.»

کوردستان

ژمارە: ٦١٨

٣٠ی ڕەزبەری ١٣٩٢

٢٢ی ئۆکتۆبری ٢٠١٣

ئەدەب و هونەر

ڕێبوار سیوەیلی

خوێندنەوە و کتێب

دوای گەشتێکی چەندساڵە بەناو کتێب خوێندنەوەدا، هەست ناکەم ماندوو بووم. هیچ هەست بە وەڕەزیی ناکەم لە بۆنکردنی کاغەز و چاوم تێرنابێت لە تەماشا و یادوەریشم لە یادکردنەوەی دێڕ و پەرەگراف و لاپەڕەکان پڕ نابێت. خشەی هەڵدانەوەی لاپەڕەیەک، یان بەجێهێنشتنی پارچەیەک کاغەز لە نێوانیاندا، داڵغەلێدان و خەیاڵکردنەوە لە درێژەی ئەوەی لە کتێبدا خوێندوومەتەوە، بەشێک بوون لەو وزەیەی پێویستیم بووە بۆ گەشە کردن و مانەوە.

هیچ پەشێمان نیم کە ئەم ڕێگایەم گرتە بەر، کە خوێندنەوەم کردە قوتابخانەیەکی هەمیشەیی کە هەرگیز لێی نایەمە دەر و مامۆستاکانیشم ئەو هەموو نووسەر و فەیلەسووف و شاعیرانەی بە زمانی جیاواز و شێوازی جیاواز و لە ژانری جۆربەجۆردا، وانەیان پێگوتم. بەڵام من هەر لە دڵی خۆمدا و بە کوردی، کە زمانی دایکمە و ئەم وشەیە هەر تەنیا زمانم بیرناخاتەوە، هێندەی ئەوەی زۆر شتیتریش، دوعام بۆ هەموویان کردووە کە خودا لە باتی وشە و بیرۆکە و بەخشندەییەکانیان بیانبەخشێت لە هەر گوناهێک کە کردویانە..

هیوادارم ئەوە تەنیا من نەبم، کە لەبەر کەم سەلیقەییم لە بوار و کاری تردا، دەستم دایە خوێندنەوە و دواجار نووسین، هیچ لەوە خۆشتر نیە بۆ نووسەر و خوێنەرێکی وەکو من، کە ببینێ نەوەی نوێش لە ئێستادا هەمان ئەو هەستەی هەبێت، کە من لە تەمەنی هەرزەکاریمدا هەمبوو. دەزانم هەموو شتێ بەبەراوورد بەو سەردەمەی ئێمە دەستمان دایە خوێندنەوە، گۆڕاوە، بەڵام یەک شت بە نەگۆڕیی ماوەتەوە، ئەویش: گرنگیی خوێندنەوەیە لە هەر بوار و پیشە و پسپۆڕییەکدا، لە پاڵ هەر حەز و خولیا و سەرقاڵییەکدا..

مرۆڤ لەبەر ئەوەی نەیتوانیوە جێگرەوەیەکی متمانەپێکەر و قابیلکەر بۆ کتێب دابهێنێ، ئەوە کتێب وەک نەگۆڕێک بۆ خوێندنەوە و خۆدروستکردن ماوەتەوە، کە هەر کات مرۆڤ پەنای بۆ ببات درەنگ نیە. بەتایبەتی ئەگەر کورد بێت.. بۆ کورد خوێندنەوە وەک هێنانە دەستی کلیلێکی ونبووە بۆ کردنەوەی زیاتر لە دەرگایەک، یان ئاشنابوون لەگەڵ زیاتر لە ڕۆحێک، یاخود دۆزینەوەی وەڵامێک بۆ زیاتر لە پرسیارێک..

بەرهەمێکی بەنرخ

لەم ڕۆژانەدا ڕۆمانێک بە ناوی «جامانەی خوێناوی پێشمەرگەیەک» چاپ و بڵاو کرایەوە. ئەم بەرهەمە باس لە یەکێک لە چیرۆکە ڕاستەقینەکانی قارەمانەتی پێشمەرگەکانی دیموکرات دەکا لە ناوچەی بۆکان. هەڤاڵ ئەحمەدی بە زمانێکی کوردی پاراوو جوان تابلۆیەکی ڕاستەقینەی لە ژیانی سەربەرزانەی پێشمەرگە لە دەورانێکدا نیشان داوە و لە توێی کتێبێکی ٩٢ لاپەڕیدا کۆی کردۆتەوە.

خوێندنەوەی ئەم کتێبە دەمانباتەوە بۆ نێو ڕۆژانی سەختی خەباتی پێشمەرگانە لە ناوچەکانی کوردستان و دەیەوێ فیداکاری و قارەمانەتی پێشمەرگەکانی کوردستان بە زیندووی ڕادەگرێ.

لێرەدا بۆ ناساندنی زیاتری ئەم کتێبە ڕوانگەی دوو خوێنەری کتێبەکە دەخەینە بەرچاوی خوێنەرانی کوردستان بۆ زیاتر ناساندی ئەم کتێبە:

برایم جەهانگیری لە بارەی ئەم کتێبەوە دەنووسێ:

جامانەی خوێناوی پێشمەرگەیەک ئەو دیارییە بچووک و بەنرخەیە کە کاک هەڤاڵ ئەحمەدی پیشکەش بە ڕێبوارانی ڕێگای ئازادی کردووە، داستانی قارەمانەتی ئەو پێشمەرگانەی کە دڵنیام نەسلی ئەوڕۆ تەنیا هەروا سەر پێیی بە پەنای دا تێدەپەڕن و تابلۆیەکی واقعی ڕۆژانی سەختی پێشمەرگایەتیان هێشتا لەبەر چاو نییە. کاک هەڤاڵ بە ئەدەبیات و زمانیکی پاراو باسی ئەو پاڵەوانانە دەکات کە لە کاتی خۆیدا لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد دا دەوریان بینیوە. ئەو پێشمەرگە بە چەک و بێچەکانەی هەر کەسەو لە پەنا خۆیەوە ئەرکی نیشتمانی و نەتەوەیی خۆی ڕاپەراندووە، هەر لە عوسمانی بریندار و ڕەحمانی هاورێی ڕا بگرە کە بە جامانەکەی خۆی برینی سەختی بۆ دەبەستێ تا دەگاتە عەتا و دادە فریشتەی وەرزێڕ کە چۆن هەر کەسە و بێ ئاگایی ئەوی دیکە خەریکی دەریاز کردنی عوسمانی برینداره لە ناو گەنمە کە داو و لە پەنا شوێنی لە کەمین کەوتنەکەی شەوی ڕابردوو.

جامانەی خوێنای پێشمەرگەیەک ئەگەرچی کەموکووری بچووکی پێوە دیارە بەڵام بە دڵنیاییەوە زۆر جاران مرۆڤ دەخاتە ناو چەقی ڕووداوەکە و زۆر کەس خۆی تێدا دەبینێتەوە. خوێنەر لە هەندێک حاڵەت دا خەمێکی قووڵ دایدەگرێ و لە هەندێ حاڵەت دا شایی بە خۆی و بە نەتەوەکەی دەبێ و هەندێ جاریش بریسکەی شادی لە چاوەکانیەوە دەورو بەر ڕووناک دەکاتەوە. ئەو داستانە تەنیا دیمەنێکی بچووکی بەرخۆدانی قارەمانانە و فیداکاری ڕۆلەکانی گەلی کورد نیشاندەدا، وەفاداری و یەک بوونی قسەو کردار لەو داستانە دا دەرسێکە بۆ نەوەی دواڕۆژ و بۆ هەموو ئەوانەی هێشتا ڕابردووی خەباتکارانی ڕێگای ئازادی گەلەکەی خۆیان و فیداکاری ئەوانیان بە باشی نەناسیوە و نەزانیوە.

کوێستان فتووحی لەبارەی ئەم کتێبەوە دەنووسێ:

بە خوێندنەوەی ڕۆمانی «جامانەی خوێناوی پێشمەرگەیەک»، چوومەوە بۆ دەورووبەری باغلووجە ئەو گوندەی لەوێ چاوم بە ژیان هەڵێنا و هەر لەوێشەوە فێری یاغی بوون بووم. چوومەوە بۆ نێو باغەسێوەکانی «کاولان» ئەو باغەی شەوێک بە پێشمەرگایەتی پێی‌دا تێپەڕین دەستم کێشا سێوێک تەنیا سێوێکم لێکردوە و لە جیاتی قەپاڵ، بۆنم پێوە کرد و، هەستم کرد بۆنی بابمی لێهات! کەماڵ لێی پرسیم کوێستان تۆ بەڵەدی ئەم ناوەی حەتمەن دەشزانی ئەوە باغە خۆشە ئی کێیە!

گوتم چۆن نازانم من لە نێو ئەم باغانەدا سروودی «بژی پێشمەرگە«م لەبەر کردوە!

بەڵێ «جامانەی خوێناوی پێشمەگەیەک» منی بردوە بۆ نێو باغەکانی سەیداوا ئەو شوێنەی یەکەم جار بەرگی جوانی پێشمەرگایەتییم لەوێ لەبەر کرد و شایی دنیام بەخۆم بوو و لە دڵ خۆما گوتم ئیتر من کچە بەهانەگیرەکەی ئامینە شووشە نیم، من پێشمەرگەم !

بردمیەوە بەرزاییەکانی بابەگورگور و شەرەکەی وەستا مستەفا و .....

بردمیەوە نێو شەوی تاریک و باریکە ڕێیەکان، شەوانی پڕ لە سەداقەت و وەفاداری بەیەکتر.....

بردمیەوە نێو کۆڕی هاورێیانم لە مەڵبەندی بۆکان!

بەڵێ «جامانەی خوێناوی پێشمەرگەیەک» بردمیەوە بۆ ئەو شەوانە، ئەو شەوانەی حەزم دەکرد دوور و درێژ بێ!

ئێستا دەزانم شەو چەندە وەفادار بوو بە پێشمەرگە!

ئەی ڕۆژگار! من بەرەوە بۆ ئەو دەورانە کە نە دەشتی کۆیەم دەناسی، نە گەرمای گەرمێن، تەنیا گەرمای دڵی ئەو خەڵکەم دەناسی کە باوەشیان بۆ دەکردینەوە و مێهرەبانانە نانەکانیان لەگەڵ بەش دەکردین! من بەروە بۆ کۆڵانەکانی شیلاناوێ و باغی شێخان و تورجان..... من بەروە بۆ نێو ژنان و کچانی مەڵبەندەکەی خۆم، ماندووم لێرە!

دەست خۆشی بۆ کاک هەڤاڵ ئەحمەدی بۆ نووسینی ئەم کتێبە و زیندوو ڕاگرتنی ئەو بیرەوەرییانە.

هەڵەچینی

کورد دەتوانێ

ئۆتۆمبێلیش بکاتە فڕۆکە

مستەفا شێخە

کورد وەک نەتەوەیەکی دابەشکراو لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوین‌دا، دوای چەرمەسەری و بگرە و بەردەیەکی زۆر، بەشێکی بچووکی توانی بگاتە نیمچە سەربەخۆییەکی سەیر و سەمەرە. ئەم بەشەی کوردستان وەک پارچە لاستیکێک وابوو کە وڵاتانی زلهێزی جیهان سووچێکیان گرت و لە ژێر پۆستاڵی داگیرکەرانی کوردستان کێشایانە دەرەوە. خۆتان باش دەزانن کاتێک بە تەوژمێکی زۆرەوە پارچە لاستیکێک لە ژێر شتێکی قورسەوە ڕابکێشرێ، سەرەتا لەبەرێک دەکشێتەوە و ئەگەر لەژێر قورساییەکە دەرچوو، وێکدێتەوە و دەچێتەوە سەرخۆی. جا ئەم بەشەی کوردستانی ئێمە بەهۆی ئەم ڕاپسان و داپسانەی کایەکەرانی مەیدانی پچڕپچڕکردن و ڕاکێشانەکە، ماوەیەکی زۆر تاسا و دوای چەند ساڵێک وەخۆ هاتەوە و وەک وڵاتانی دەوروبەر و دوورونزیک دەستی خۆی بەرەو پێشکەوتن تەیار کرد.

شوکر بۆ خوا و مێشکی داهێنەرانەی پسپۆڕان و چازانان و لێهاتووانی کورد، ئەم پێشکەوتنە هەموو ئاقار و بوارێکی ژیانی گرتەوە. بەشەکانی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و کەلتوور و زمان و هونەر و هەموو بوارەکان تەکانیان دایە خۆ و بە قەڵەمباز هاویشتن خەریکین پێش هەموو کەس دەکەوین.

لەبواری زمان‌دا پسپۆڕانمان شانیان وەبەر داوە و بە تەشوێ و مشاری قەدیم و ئەڕڕە موویی و دەزگای خەڕات و مکارە و کارتیخ و دەیان ئامێری دیکە خەریکن زمانی پاراوی کوردی ئەوەندەی دیکە تیف‌تیفە دەدەن و جوانی دەکەن. بەم کەرەستە تازە و پێشکەوتووانە وشەی وا دادەتاشن لە هیچ قاموووس و فەرهەنگێکی کۆن و نوێ‌دا دەست ناکەوێت. ڕستەی وا دادەڕێژن بە بەن و گوریس و میتر و ڕبەی هیچ تیۆرییەکی زمانەوانیی کوردی و سەرفو نەحوی عەرەبی و گرامێری ئینگلیزی ناپێورێت. بۆ دۆزینەوەی زانستێک کە بتوانێ ئەم پێشکەوتنەی زمانەکەمان بە شێوەیەکی زانستی ڕێکبخات و بۆ هۆگرانی زمان بیناسێنێتەوە، دیسان پێویستمان بە کۆڕێکی گەورە و شارەزایانی ئەم بوارە هەیە کە ئەویش دەبێ هەر لەزانا و پسپۆڕ و پیتۆڵی خۆمان پێک بێت.

دیارە دوای ئەوەی کانیاوەکانی کوردستان وشک بوون، ئەو دەستانەی بەشێک لە کوردستانیان وەک لاستیک لەژێر پۆستاڵی داگیرکەران دەرهێنا، ئێستا خەریکی بیر لێدانن. سەرەتا هێندێک کەس وایان دەزانی ئەم بیرانە بۆ ئەوە لێدەدرێن ئاوەکەیان جێگەی ئاوی کانیاوە وشکبووەکان بگرێتەوە، بەڵام ئەوان بیرەکانیان قووڵ کرد و قووڵ کرد و قووڵ کرد تا لەناکاو بەسەر خەزێنەی زێڕی ڕەش‌دا کەوتن. ئێستا خەریکن هەر بیر لێدەدەن و زێڕی ڕەشی لێدەدەدکێشن. ئەوانەی بە هۆی بێکاریی بەردەوام لەجیاتی دامە و سێ‌ڕسکێن، خشتەی یەکتربڕ واتە جەدوەلی کەلەماتی موتەقاتعیان پڕ کردووەتەوە، جوان دەزانن بە نەوتی خاو دەڵێن زێڕی ڕەش.

کاتێک پسپۆڕانی بواری زمان هەستیان کرد، خەڵکانی دیکە نەوتەکە دەبەن و لە وڵاتانی خۆیان شتی دیکەی پێ دروست دەکەن کەوتنە خەیاڵەوە و ویستیان چارەسەرێک بدۆزنەوە. دیارە لە جیاتی ئەم نەوتە بەلێشاو پەنیر و ماست و ماسیی و مریشک و قرژاڵ و هەشتپێی ناو کۆنسێرڤ ڕووی کردە بازاڕ و مۆڵ و پاساژ و دووکانەکانی کوردستان. لەوەش گرینگتر چەندین جۆری ئۆتۆمبێل لە ژاپۆن و کۆریا و ئەڵمانیا و فەڕەنسا و ئەمریکاوە کەوتنە سەر پشتی کەشتییە زلەکان و لە لێوی دەریاوە کاروان کاروان ڕوویان کردە کوردستان.

ئەوەی ئەم وڵاتانە لە کوردستانیان وەچاوە و پێیان خۆش نییە پێمان بفرۆشن، فڕۆکەیە. بە خۆشییەوە ڕۆژنامەنووسان بیریان لەوە کردەوە و هەوڵیاندا ئەم کێشەیە لە ڕێگەی زمانەوە چارەسەر بکەن. ڕۆژنامەنووسان لەم هەوڵدانەیان‌دا بە ئەنجامێکی باش گەیشتوون و لە پڕۆژەیەکدا کە لە ڕۆژنامە و ڕادیۆ و تەلەفزیۆنەکاندا لەسەری بەردەوامن، خەریکن زۆر بە ئاسانی ئەم ئۆتۆمبێلە هاوردەکراوانە دەکەن بە فڕۆکە. ڕۆژنامەوانان و پەیامێنێران و بێژەرانی ڕادیۆ و تەلەفزیۆنەکان و تەنانەت ئەوانی لە پشت کامپیوتێرەکانیان دوور لەچاوی ئێمە بە نووسراوەکان‌دا دەچنەوە، هەر هەموویان ڕێگەیەکی زۆر باشیان بۆ کردنی ئۆتۆمبێل بە فڕۆکە دۆزیوەتەوە. ئەم بەڕێزانە بۆ دروستکردنی فڕۆکە ئۆتۆمبێلەکانی بەردەستی هاووڵاتیان دەستکاری ناکەن، بەڵکوو زیاتر ئەو ئۆتۆمبێلانە دەکەن بە فڕۆکە کە لەدەست خاوەنەکانیان دانین.

ئێمە لە کاتێکدا نەماندیوە ئۆتۆمبێل لە سەر جادە، لە ناو شەقام و لە حەوشەی ماڵەکانەوە باڵ دەربکات و هەڵبفڕێت، ڕەنگە سەرمان لەوە سوڕبمێنێت کە لە هەواڵەکان‌دا دەبیسین، لە فلان شوێن ئۆتۆمبێلێک فڕێنرا. ڕۆژنامەنووسانی بەڕێز و ماندوویی‌نەناس تەنیا بە جێگۆڕکێ پێکردنی چەند پیتێک ئەم تەکنۆلۆژیا گەورەیان بۆ کورد بەدیاری هێناوە. لەم داهێنانەدا وشەی» ڕفاندن» دەکرێت بە « فڕاندن» و ئیدی هەرچی بێباڵیشە دەتوانێ بفڕێت.

داهێنان بەردەوامە.

KURDI STAN

The Organ of Kurdistan Democratic Party-Iran

NO: 618 22 Oct 2013

ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، ڕۆژنامەی «کوردستان» لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێت دا:

www.kurdistanukurd.com
info@kurdistanukurd.org info@kurdistanukurd.com
www.kurdch.tv Hotbird:6 13 MHz 11642
polarization: Vertical-SR: 27500 - FEC

تەلەفوونی تەشکیلاتی نهێنی:
+9647508578190
Kdp:Tashkilat.kdp92@gmail.com
Tashkilat82@yahoo.com

ڕۆئیا حەکاکیان خەڵاتی ئەنجومەنی نووسەرانی ئەمریکای پێ بەخشرا

نووسەری کتێبی بکوژانی کۆشکی فیروزە خەڵاتی ئەنجومەنی نووسەرانی ئەمریکایی بە ڕچەڵەک ئاسیایی پێبەخشرا.

بە پێی ڕاپۆرتێکی بەشی فارسی دەنگی ئەمریکا، ئەنجومەنی ئەدەبی نووسەرانی ئەمریکایی بە ڕچڵەک ئاسیایی، بە مەبەستی ڕێزگرتن لە نووسەری کتێبی بەناوودەنگی «بکوژانی کۆشکی فیروزە»، لە ڕیورەسمێک دا خەڵاتی ئەمساڵی خۆی بەخشییە خاتوو ڕوئیا حەکاکیان.

نوسەری بەناوبانگو سەرکەوتووی بە ڕچڵەک ئێرانی ڕۆئیا حەکاکیان، ڕۆژی سێشەممە ٢٠١٣/١٠/٥ لە ڕێورەسمێکی تایبەت دا کە لە شاری نیۆیۆرک پێک هات، خەڵاتی ئەو ئەنجومەنەی پێبەخشرا. کتێبی بکوژانی کۆشکی فیروزە، کە خاتوو ڕۆئیا حەکاکیان بە زمانی ئینگلیسی نووسیویەتی، لە ماوەیەکی زۆر کەم دا لە زۆریەی هەرە زۆری ناوەندی سیاسیو ئەدەبییەکانی جیهاندا ناوی دەرکردو جێگەیەکی تایبەتی لە کتێبخانە گەورەکانی جیهاندا گرت، لە شانزدەهەمین دەورەی ئەنجومەنی نووسەرانی ئەمریکاییە ئاسیاییەکان، وەک باشترین کتێب ناسراو لە ناو دەیان کتێبی پێشنیار کراوی دیکە دا توانی خەڵاتەکە بە نسیبی خۆی بکات.

ڕۆئیا حەکاکیان لە ناو کۆڕو کۆمەڵە ڕۆشنبیرییەکانی ئەمریکا دا وەک نووسەرێکی بە توانا ناوی دەبرێت. بابەت و نووسراوە سیاسیو ئەدەبییەکانی لە بەناوبانگترین ڕۆژنامەکانی ئەمریکا دا چاپو بڵاو دەکرێنەوەو تەنانەت گەورەترین ڕۆژنامەو تەلەفزیۆنو گۆڤارەکانی ئەمریکاو جیهان، سەبارەت بە باسو خواسە گرینگەکان وتوێژو چاوپێکەوتنی لەگەڵ پێک دێنن. ناسراوترین ڕوخسارە ئەدەبییەکانی ئەمریکا، ڕۆئیا بە نووسەرێکی خاوەن ڕێچکەی خۆی ناودەبن کە کێشەو گرفتەکانی ئێرانی کردووەتە سەردێری بابەتو نووسینەکانی. ئەو جگە لە نووسینی کتێبو بابەتی سیاسیو ئەدەبی، لە چەندین بواری دیکەی کۆمەڵایەتیش دا چالاکە.

خەڵاتی زێوی فێستیڤاڵی فیلمی بەیرووت بە «سنووری شکاو» درا

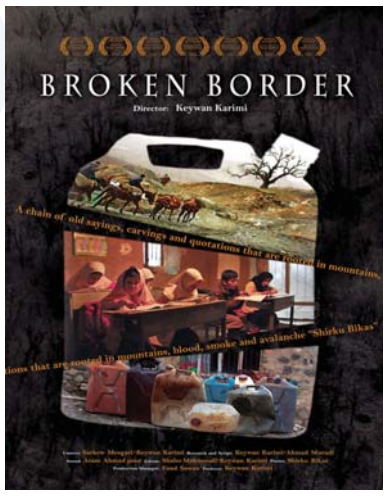

فیلمی کوردیی «سنووری شکاو» خەڵاتی ئەلفی زێوی فێستیڤاڵی فیلمی بەیرووتی پێ درا.

کورتە فیلمی «سنووری شکاو» لە دەرهێنانی کەیوان کەریمی، دەرهێنەری لاوی کورد خەڵاتی ئەلفی زێوی سێزدەهەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتیی فیلمی بەیرووتی لە لوبنان وەدەست هێنا.

بەپێی ئەو ڕاپۆرتە خەڵاتی ئەلفی زێوی فێستیڤاڵی فیلمی بەیرووت، نێویەمین خەڵاتی نێودەوڵەتییە کە کورتە فیلمی «سنووری شکاو» توانیویەتی لە فێستیڤاڵە بیانییەکاندا دەستەبەری بکا.

شایانی باسە «فیلمی سنووری شکاو» تا ئێستا لە کۆمەڵێک فێستیڤاڵ لە ئاستی ئێران و جیهاندا پیشان دراوە کە فێستیڤاڵی فیلمی کوردی لەندەن لە بریتانیا، فێستیڤاڵی لاوانی کوردی واشنگتۆن لە ئەمریکا، فێستیڤاڵی فیلمی «نۆرتۆن وەیڤ» لە ئیسلەند، فێستیڤاڵی فیلمی «سۆفیا» لە بولغارستان، فێستیڤاڵی فیلمی «تسالۆنیکی» لە یۆنان بەشێک لەو فستیڤاڵانەن.

وتەبێژی «ماڵی مۆسیقا» داوادەکا ڕێگە بە بڵاوبوونەوەی دەنگی ژنان بدرێ

وتەبێژی ماڵی مۆسیقا لە ئێران لە یادی ١٤ ساڵەی دامەزرانی ئەو ڕێکخراوەیە داوا دەکا کە ڕێگا بە بڵاوبوونەوەی دەنگی ژنان لە ئێران بدرێ.

داریوش پیرنیاکان، وتەبێژی ئەو ڕێکخراوەیە دەڵێ لە ئێستادا گرینگترین داوای ماڵی مۆسیقای ئێران ئەوەیە ڕێگری لە بەر دەم بڵاوبوونەوەی دەنگی ژنان نەمێنێ.

ڕێورەسمی یادی ١٤ ساڵەی دامەزرانی ماڵی مۆسیقا لە ئێران ڕۆژی دوشەممە ٢٢ی ڕەزبەر لە تالاری وەحدەتی شاری تاران بەڕێوەچوو.

لە ڕێورەسمەدا داریوش پیرنیاکان، وتەبێژی ئەو ریکخراوە لە بەردەم جێگری وەزیری ئیرشاد گوتی لە ئێستادا گرینگترین داواکانی ئەو ڕێکخراوەیە ئەوەیە کە ئیزن بە بڵاوبوونەوەی دەنگی ژنان بدرێ، چونکە نیوەی هونەرمەندانی ئێران ژنن کەچی ئیجازەی گۆرانی گوتنیان پێ نەدراوەو هەروەها پێدانی مۆڵەتی بڵاوبوونەوەی بەرهەمەکان، دابینکردنی ساڵۆن بۆ گرتنی کۆنسێرتو هەروەها نیشاندانی سازەکان لە تەلڤیزیۆن چەند داوایەکی دیکە بوو کە ناوبراو لەو کۆبوونەوەیەدا باسی کرد.

شایانی باسە حوسین عەلیزادە ئاهەنگسازی ناوداری ئێرانی و سەرپەرەستی گرووپی «هم‌آوایان»یش ڕۆژی هەینی ٢٩ی خەرمانان بە ئاماژە بە هەڵاواردنی جینسی لە مۆسیقای ئێرانداا باسی لەوە کردبوو کە کوێی ئەوە دروستە هەر جێیەک ژنی لێبوو ئێمە هەست بە مەترسی بکەین، لە حاڵێکدا هونەر بەبێ بەشداریی ژن هیچ واتایەکی نیەو ژنو پیا لە هەموو شتێک پێکەوە شەریکو هاوبەشن.

ناوبراو هەروەها باسی لەوەش کردبوو کە ٣٠ ساڵە ژنان لە حافیزەی موسیقی ئێران پاک کراونەتەوە. من بە هەموو شێوەیەک دژی ئەو هەڵاواردنەمو، دەڵێم تەنیا پیاوان ناتوانن هونەرمەندبنو گۆرانی بڵێن.

ئەلیس مونرۆ ژنە چیرۆکنووسی کانادایی، خەڵاتی نۆبێلی ئەدەبی ئەمساڵی بردوە

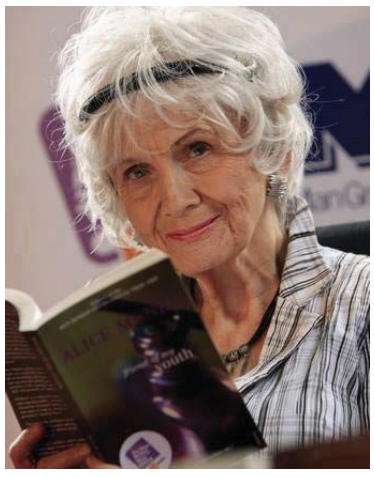

ئەلیس مونرۆ تەمەنی ٨٢ ساڵەو پێشتریش چەندین خەڵاتی بەنرخی لە بواری ئەدەبییدا وەرگرتووە و یەکێکە لە گەورەترین نووسەرانی چیرۆکی کورتە لە جیهاندا. ئەو نووسەرە بەناوبانگە وەک «چیخۆف»ی کانادایی ناسراوە.

ئەلیس سیانزەهەمین ژنە کە خەڵاتی نۆبڵی لە بواری ئەدەبیاتدا پێدەبەخشرێ. ئەوە سەدودەهەمین خەڵاتە لەم بوارەدا لەلایەن ناوەندی نۆبەیڵەوە دابەش دەکرێ. ئاکادیمی نۆبێلی سوئێد، ناسناوی «مامۆستای چیرۆکی کورتی هاوچەرخ»ی لەسەر ئەم نووسەرە کانادایی داناوە.

«پاییزی گەرم»، خەیاڵی دایکم»، خۆشەویستیی ژنێکی باش»، «خۆشبەختی بەڕێوەیە«، «ڕاکردن» و..... گیانی شیرین، ژیانی کچانو ژنان، ڕق، هاوڕێیەتی، خۆشەویستی لە ژیانی هاوبەشدا و .... لە بەرهەمە سەرکەوتووەکانی ئەم نووسەرە بەتوانایەن.

ئەم خەڵاتە ساڵی ڕابردوو بە «موین»، نووسەرێکی چینی بەخشرا.

خەڵاتی نۆبێل ١میلیۆن و ٢٥ هەزار دولارە ساڵانە لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا دەبەخشرێتە داهێنەران و کەسایەتییە کاریگەرەکانی جیهان.

بەر لە ماڵاوایی

لە پەراوێزی شکاندنی کێڵی گڵکۆی شێرکۆ بێکەسی شاعیر دا

قادر وریا

بەجێ نایێ، دەبێ ڕوو کەینە سارا
حەقی ئادابی مەجنوونی لە شارا
(نـالی)

دەڵێم سەری خۆم هەڵبگرم و بڕۆم. ڕووبکەمە شاخ و چیایان، چۆل و بیابانان، لێڕەوار و دارستانان ، بڕۆم بڕۆم، لە ترۆپکی چیایەک، لە لێواری دەریایەک، بە تەنیا دابنیشم، لە ڕابردوو ڕابمێنم وەدەردی دڵ هەڵ ڕێژم . ئەژنۆی خەم بگرمە باوەش بۆ بەباداچوونی ڕەنج و مەینەتی ئەو مرۆڤە ڕووناکبیر و خەباتکارانەی لە سەدساڵ لەمەوبەرو تەنانەت پێشتریشەوە، مەشخەڵی زانست و شارستانەتی و ڕووناکیان هەڵگرت و بە گژ جەهل و تاریکیدا چوون. بۆ ڕەنج بەخەساریی بەدرخانیان، حاجی قادر، مەلای گەورە، حەپسەخان، مەستوورەی ئەردەڵان و پیرەمێرد بە پەرۆش بم، بۆ بە فیرۆچوونی ڕەنجی بێکەس و گۆران و جگەرخوێن، بۆ هەموو پێشەنگانی بواری ئەدەب و ڕۆژنامەنووسی و شانۆ و موسیقا و زانست و ژیانی کۆمەڵایەتی. بۆ شەونخوونییەکانی شاکر فەتاح، یەڵماز گۆنای، عەلیمەردان، هێمنی موکوریانی و.... بۆ بەرنەگرتنی داری هیوای ڕێبەرانی خەباتی ئازادیخوازیمان، سمکۆی خاوەن پیانۆ، پێشەوای کتێبدۆست، بارزانیی هەژارپەنا، برایم ئەحمەدی ڕۆماننووس، د.قاسملووی بەفەرهەنگ. بۆ ناکامیی هەموو ئەو ئینسانە باشانەی هەر بیر و ئایدۆلۆژییەک هاندەریان بایە بۆ خەبات و شۆڕش، ئیسلام بایە یا سۆسیالیزم یا لیبرالیزم، پەیامی ئازادی و بەختیاریی مرۆڤیان لێهەلدێنجا.

ئەو داهاتووە جوانەی لە شێعر و چیرۆک و ڕۆمان و گۆرانی و سروود و تابلۆی نەوەکانی پێشوو دا ڕەنگیان دابۆوە، کوا؟

ئەو دنیایەی باب و باپیرانی نوێخواز و ئازادیویستمان، ساتەکانی شەوانی تەنیاو تاریکی بەندیخانەکانیان ، بە دەم دروستکردن و وێناکردنیەوە بەرێ دەکرد، کوا؟

بۆ سێ چارەکە چەرخ دەچێ ڕووناکبیران، تێکۆشەران، شۆڕشگێڕان و نیشتمانپەروەرانی کورد لە هەر کام لە بەشەکانی کوردستان، ئەوە بە دوای ئەوە، ژیان و گیانی خۆیان دەکەن بە قوربانی بۆ ئەوەی کۆت و بەندەکانی دیلی و کۆیلەیی، لە دەست و لاقی تاکەکانی نەتەوەکەیان داماڵن، چ ئەو بەند و زنجیرانەی بەرهەمی دواکەوتوویی کۆمەڵایەتی و نەزانینن، چ ئەوانەی داگیرکەران لە جەستەمانیان هاڵاندوە.

زیاتر لە نیو سەدەیە خەون بەو ڕۆژەوە دەبینین کە چارەنووسی خۆمان لە دەست خۆمان دابێت، بۆ ئەوەی خۆمان بگەیەنینە ڕیزی گەلان. بۆ ئەوەی شارمان، قوتابخانەمان، گۆڕستانمان، ماڵمان، حاڵمان وەک خەڵکی دنیای ئازاد بچێ. بۆ ئەوەی زاناکانمان، شاعیران و نووسەران و هونەرمەندانمان، چی دیکە بە بێنازی و لە بێقەدری، سەرنەنێنەوە، بێ مەزارگە و بێناونیشان نەبن.

چۆن لە ناخەوە نەهەژێم و تووڕە نەبم؟ لەو سلێمانییەی کە بە ڕابردووی پێشەنگانە و نوێخوازانەی خۆی ناوو نازناوی پێتەختی ڕۆشنبیریی لە خۆی حەڵاڵ کردوە، کەسانێک جورئەت دەکەن کێڵی گڵکۆی شاعیرێکی وەک شێرکۆ بێکەس بشکێنن؟ شێرکۆ بێکەس، کام بیری، کام کردەوەی، کام هەڵوێستی، کام پەیامی، کام کتێبی، کام خەونی، کام خەیاڵی، پارچەیەک نین لەو دنیایەی خەون و خۆزیا و ئاواتی هەزاران شەهیدی ئەم وڵاتەیان پێک هێناوە؟ ئەوانەی دوێنێ کێڵی گڵکۆی هەژار و هێمن و ئەمڕۆ کێڵی گڵکۆی شێرکۆ بێکەسیان شکاند، بێجگە لە جەهل و ڕق و نەفرەت و کوشتن و وێرانی چ قسەیەکیان بۆ وتن هەیە؟ ئایا لە پەیامی ئەوان، ئینسانیتر، جوانترو پیرۆزتریان پێیە؟ کامەیە ئەو پەیامە؟

لە نێو هەر کۆمەڵ و نەتەوە و وڵاتێک، ڕەنگە شێتێک، نەخۆشێک هەڵکەوێ لە نەزانی یا لەبەر تێکچوونی باری دەروونی کردەوەیەکی وا ئەنجام بدا کە لە گەڵ نەریت و ڕیوشوێن و بەهاکانی کۆمەڵ نەگونجێ. بەڵام کردەوەی لە چەشنی شکاندنی کێڵی کەسایەتییە گەورەکانی بواری فکر و ئەدەب و هونەر، یا شکاندن و سوتاندنی هێندێک پەیکەرە و مۆنۆمێنت و شوێن کە ڕوخسارەکانی جیهانی مودێرنن، هەڵگری واتا و پەیامێکی تایبەتە کە هەڕەشەیە لە ژیان، هەڕەشەیە لە پێشکەوتن، هەڕەشەیە لە ئاشتی و ئازادی و جوانی. هەڕەشەیە لە جیاوازییەکان و جۆراوجۆرییەکان و پێکەوەهەڵکردنیان. ئەم هەڕەشەیە وا دیارە ژینگەیەکی لەبار بۆ پەلداکوتان و پنچ هاویشتن بەدی دەکا بۆیە لە خۆی ڕادەبینێ بە گژ سەمبولەکانی جوانی دابچێتەوە! بێدەنگ بوون لە ئاست ئەم جۆرە سەرکێشی وملهوڕی و خۆسەپاندنە، یانی تەسلیم بوون لە ئاست جەهل و تیرۆر، یانی ملدان بۆ بە فیرۆچوونی دەسکەوتەکانی نزیک بە سەدەیەک خەباتی پرلەقوربانیدان لە پێناوی ئازادی و بەختیاریی مرۆڤی کورد.

چ بکەین؟ سەری خۆمان هەڵ بگرین و بڕۆین و واز لە بنیاتنانی ئەو دنیاجوانە بێنین کەدەیان ساڵە بە دوای دا دەگەڕێین؟

یا ڕابوەستین و ڕێگا نەدەین هیوا وئازادی و جوانییەکانمان لێ بستێننەوە؟

٢٠١٣/١٠/٢٢